

RUUKIN KOULUSSA

Lapset ja opettajat toimijoina Teijon tehtaankansakoulussa vuosina 1869-1909

TURUN YLIOPISTO

Historian laitos

Kulttuurihistoria

Pro gradu -tutkielma

Niina Lehmusjärvi

Helmikuu 2009

LEHMUSJÄRVI, NIINA: Ruukin koulussa. Lapset ja opettajat toimijoina Teijon
tehtaankansakoulussa vuosina 1869–1909

Pro gradu –tutkielma, 103 s.
Kulttuurihistoria
Helmikuu 2009

Käsittelen tutkimuksessani lasten ja opettajien toimijuutta Teijon yksityisessä tehtaankansakoulussa vuosina 1869–1909. Tarkastelen heidän toimijuuteensa vaikuttaneita taustatekijöitä kuten koulun johtokuntaa, Teijon tehtaiden johtoa ja kouluylhallituksen ohjausta ja valvontaa. Kartoitan myös toimijoiden fyysistä ja sosiaalista toimintaympäristöä eli lasten ja opettajien asemaa yhteisössä ja koulutilaa. Tutkimukseni jakautuu viiteen lukuun. Johdantoluvussa määritän tutkimuskysymyksen ja käsittelen mikrohistoriallista tutkimusta. Selvitän keskeisimmät käyttämäni lähteet ja tutkimuskirjallisuuden. Toisessa luvussa pohdin koulun perustamiseen vaikuttaneita syitä, esittelen koulun johtokunnan, kouluhallituksen ja koulutarkastajien toimintaa ja sen merkitystä koulutyölle. Kolmannessa luvussa kuvaan Teijon kylää fyysisenä ja sosiaalisena ympäristönä, lasten sosiaalista taustaa ja koulumiljöötä. Oppilaiden ja opettajien toimijuus on vuorossa neljännessä luvussa. Viimeinen luku on yhteenveto tutkimuksen tuloksista.

Tutkimus on mikrohistoriallinen. Mikrohistorian määrittelyssä käytän ensisijaisesti Carlo Ginzburgin, Matti Peltosen ja Anne Ollilan teoksia. Päälähteinäni ovat Teijon tehtaankansakoulun vuosikertomukset, koulun johtokunnan pöytäkirjat ja kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Tutkimuskirjallisuudesta kaikkein merkittävimpiä ovat Aimo Halilan Suomen kansakoululaitoksen historia, Eelis Aurolan Suomen tehtaankoulut 1636–1881, M. A. Knaapisen Kansansivistystyö Perniössä ja Rauno Luttisen Perniön kansakoululaitos 1872–1972. Aikaisemmassa tutkimuksessa ei ole juurikaan käsitelty opettajien ja lasten toimijuutta, vaan siinä on keskitytty lähinnä koululaitoksen kehitykseen.

Teijon tehtaankansakoulu perustettiin Teijon tehtaiden johdon aloitteesta tehtaan pedagogion tilalle vuonna 1869. Se oli yksityinen kansakoulu ja tehtaan omistajien johtama. Koska koulu sai valtionapua, se oli valtakunnallisen koululainsäädännön alainen ja kouluylhallitus valvoi ja ohjasi koulun toimintaa. Koulun alkuvuosikymmeninä opettajalla oli keskeisin rooli arjen koulutyössä. Opettajilla oli pitkään mahdollisuus muokata koulun ope-
tusta ja toimintaa paikallisten tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan. Teijon tehtaankansakoulun opettajista varsinkin G. E. Marklund kehitti merkittävästi koulua ja vakiinnutti koulutyön muodot. Lasten tehtävänä oli kasvaa sivistyneiksi, moraaliseksi, isänmaallisiksi ja uskonnollisiksi kansalaisiksi. Koulussa opitut tiedot ja taidot olivat aluksi toissijaisia tämän päämäärän rinnalla, mutta niidenkin merkitys alettiin ymmärtää paremmin muun yhteiskunnan kehittyessä. Teijon tehtaankansakoulu muuttui kunnalliseksi kansakouluksi vuoden 1910 alusta.

Tutkimukseni täydentää aikaisemman tutkimuksen antamaa kuvaa Teijon koulun vaiheista sekä kokoaa yhteen ja selkeyttää aikaisempia tutkimustuloksia. Teijon tehtaankansakoulun oppilaista, opettajista, oppiaineista, koulutyöstä ja koulutilasta ei ole ollut aikaisemmin yhtä kattavaa selvitystä. Jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavia ovat Teijolla toimineet seurakunnan kiertokoulu ja kansakoulua edeltävä pientenlastenkoulu, Teijon vieressä olevien Mathildedalin ja Kirjakkalan ruukkikylien tehtaankoulut sekä näiden kaikkien koulujen oppilaiden myöhemmät opiskelu- ja työurat.

Asiasanat: kulttuurihistoria, mikrohistoria, marginaalihistoria, toimijuus, kansakoulu, kansakoulunopettajat, lapset, ruukki, opetus, 1800-luku, 1900-luvun alku, teollisuusyhdy-
skunnat, Teijo

Sisälllys

1 Historian pienet ja hiljaiset

- 1.1. Tuntemattomat koululaiset ja opettajat 1
- 1.2. Johtolankoja miniatyyriin marginaalissa –
mikrohistoria ja Teijon tehtaankansakoulu 4
- 1.3. Kiltit lapset eivät näy – lähteet ja tutkimuskirjallisuus 9

2. Tehtaan johdon ja kouluhallituksen valvonnassa

- 2.1. Tehtaan johto koulua perustamassa 13
- 2.2. Koulun johtokunta 17
- 2.3. Kouluhallitus ja koulutarkastajat valvojina 24
- 2.4. Koulun talous 27

3. Tehtaankansakoulu keskellä kylää

- 3.1. Teijon ruukkiyhteisö ja tehtaan lapset 30
- 3.2. Teijon koulurakennukset ja kouluympäristö 35

4. Koulutyötä

- 4.1. Kansakoulun työn käynnistyminen Teijolla 43
- 4.2. Opettajat neuvojina opintiellä 50
- 4.3. Oppivia koululaisia 74

5. Koulutyötä neljä vuosikymmentä 90

Lähteet

1 Historian pienet ja hiljaiset

1.1. Tuntemattomat koululaiset ja opettajat

Valokuvassa¹ on monikymmenpäinen joukko vakavilmeisiä lapsia. He seisovat puisen rakennuksen edessä ja katsovat kaukana olevaan kameraan. Yksi pojista seisoo rohkeasti hajasäärin monta metriä muun oppilasjoukon edessä. Tyttöillä on pitkät hameet ja esiliinat, pojilla pitkät housut ja päällysnutut. Lasten takana kuistilla seisoo hattupäinen mies ja lapsijoukon oikealla puolella hienoon hattuun ja vaaleaan vartalonmyötäiseen pukuun sonnustautunut nainen. Hieman syrjässä seisoo vielä kolme muuta aikuista. Ilma on aurinkoinen ja kesäinen.²

Rakennus on Teijon tehtaankansakoulu ja kuvassa olevat ihmiset oppilaita, opettajia ja ehkä koulun johtokunnan jäseniä 1800-luvun lopulta. Ei tarkkaa kuvausvuotta eikä kuvaajaa tiedetä. Lasten kasvojen piirteitä ei erota kuvasta. Lapset ovat tuntemattomia ja kaukana. Lasten takana seisovan opettajan hahmo on vielä hämärämpi. Kuvasta ilmenee vain vähän siitä, millainen oli heidän arkipäivänsä koulussa ja kouluyhteisö, jossa he työskentelivät.

¹ Kuva 1: Marklundin koulu 1800-luvun lopussa. Toivanen 2003, 67. Antero Peijosen postikorttikokoelma.
² Ks. myös Toivanen 2003, 67.

Yli sata vuotta sitten otettu valokuva liittyy Teijon yksityistä tehtaankansakoulua käsittelevään tutkimukseeni. Tehtaankansakoulu toimi vuosina 1869–1909. Koulun käynti Teijolla alkoi kuitenkin jo aiemmin. Ensimmäiset kirjalliset merkinnät koulun pidosta Teijolta ovat 1600- ja 1700-lukujen vaihteesta. Teijon kylän³ keskellä olivatkin 1600-luvulta alkaen olleet sekä fyysisesti että henkisesti kirkko, kartano, ruukki ja koulu. Vuodesta 1790 alettiin puhua ”ruukin pedagogiasta”, joka muutettiin vuonna 1869 yksityiseksi tehtaankansakouluksi. Kun Perniön kunta otti koulun hallintaansa vuonna 1910, Nimi muuttui Teijon kansakouluksi. Nykyään koulu on peruskoulun ala-aste.⁴

Tutkimukseni kattaa koko tehtaankansakoulun toiminta-ajan. Vuosina 1869–1909 valtakunnallinen koululaitos ja valtakunnalliset opetussuunnitelmat vakiintuivat myös Teijon tehtaankansakoulussa. Vaikka koulu olikin osin yksityisesti ylläpidetty, se sai valtionavustusta. Valtionavun perusteet, kansakouluntarkastajien ja kouluylhallituksen valvonta ja ohjeet ohjasivat koulutyötä. Koulun toimintaan vaikutti myös, miten tehtaan johdon ja tavoitteet ja tarpeet toteutuivat koulun arjessa. Teijon koulu oli yksityinen kansakoulu, mutta osa valtakunnallista kansakoululaitosta. Tehtaankansakoulun myötä koulunkäynnistä tuli aiempaa kiinteämmin ja järjestäytyneemmin osa Teijon lasten elämää. Samalla koulun opettajasta tuli uusi jäsen ruukkiyhteisöön ja keskeisin vaikuttaja lasten koulutyöhön. Tutkimukseni keskeinen painopiste on ollut lasten koulussa ja lasten oppimisessa. Tärkeimpinä toimijoina tarkastelen sekä koululaisia että opettajia.

Teijolaiset, oppilaat, opettajat ja johtokunta sekä tehtaanjohto, olivat paikallisesti, mikrotasolla, toimijoita Suomen uudessa kansakoululaitoksessa. Lasten koulutyön arkea säätelivät kaikkein eniten koulun johtokunnan opetukselle määrittelemät puitteet ja opettajien työ. Sen lisäksi keitä opettajat ja johtokunnan jäsenet olivat, olen selvittänyt, mikä oli heidän suhteensa kouluun ja roolinsa koulussa. Johtokunta ja opettajat olivat koulutyön kannalta paikallisesti tärkeimmät vaikuttajat. Ilman heidän toimintaansa koulun taustalla ja koulussa lasten koulutyö ei olisi ollut mahdollista. Koululaisia ei olisi ollut ilman opettajia.

Tutkimuksessani keskeiseksi kysymykseksi nousee paikallistason subjektien eli teijolaisten toimijuus. Millaisia olivat lapset, mutta myös opettajat ja johtokunnan jäsenet toimijoina, miten heidän työnsä toteutui ja kehittyi Teijon tehtaankansakoulussa. Paikallistason lisäksi Suomen kansakoululaitoksella oli valtakunnallinen ulottuvuus, makrotaso. Siihen kuuluivat kouluylhallitus ja sen johto sekä yllhallituksen asettamat kansakouluntarkastajat. Jotta voitaisiin ymmärtää paikallistason toimijuutta ja toimintaa, tarkastelen myös sitä, miten valtakunnallisella tasolla ohjailtiin paikallistason toimintaa. Miten kouluylhallitus ja sen tar-

³ Teijo sijaitsee Perniön kunnan länsireunalla, vastapäätä Kemiön saarta. Teijon kylän lisäksi kartanon ja ruukin omistukseen tai vaikutusalueeseen ovat eri aikoina kuuluneet myös Mathildedahlin ja Kirjakkalan kylät tuotantolaitoksineen.

⁴ Toivanen 2003, passim.

kastajat ohjeistivat ja valvoivat Teijon tehtaankansakoulun työtä ja miten se vaikutti koulun toimintaan? Kaiken kaikkiaan voidaan erottaa kolme eri ryhmää. Lapset ja opettajat koulun arkipäivän toimijoina, koulun johtokunta ja tehtaan johto koulun paikallisina vaikuttajina sekä kansakoululaitoksen ylihallitus, joka valvoi koko maan kansakouluja.

Lasten ja opettajien toimijuutta tutkiessani etsin vastauksia myös konkreettisiin kysymyksiin. Kiinnostavaa on esimerkiksi, miten paikalliset mahtitekiäjät, kartano ja ruukki sekä kirkko, pyrkivät vaikuttamaan opetukseen. Koulu oli ensimmäisiä julkisia tiloja, jotka oli tarkoitettu pelkästään lapsille, mutta millainen tuo tila oli, miten se toteutui ja millaiset edellytykset se loi opetukselle. Koulun arjessa opettajat olivat oppilaiden lisäksi toinen osapuoli. Siksi on tärkeää selvittää, keitä ja millaisia olivat opettajat, jotka tulivat uuteen kouluun. Se, miten koulutyö Teijolla alkoi ja kehittyi ja millaista oli koulun opetus, kertoo paljon lasten arjesta. Entä sitten tehtaankansakoulun oppilaat, keitä he olivat ja mitä he oppivat koulussa? Teijon koulu oli yksityinen tehtaankansakoulu, mutta on hyvä kysyä, miten aikakausi heijastui kouluun ja erosiko Teijon tehtaankansakoulu muista samaan aikaan toimineista kansakouluista.

Tutkimusongelmani mukaisesti jaan työni kolmeen käsittelylukuun. Luvussa 2, ”Tehtaan johdon ja kouluhallituksen valvonnassa”, selvitän koulutyön taustaa, toisin sanoen koulun syntyvaiheita, koulun ja tehtaan suhdetta sekä koulun hallintoa. Mukana ovat myös koulutarkastajat. Keskeinen kysymykseni on, mikä sai tehtaan johdon kiinnostumaan uudenmallisesta koulusta ja se, miten se valvoi koulun toimintaa. Mitä tehtaan johto odotti koulultaan ja miten tärkeänä koulun käymistä pidettiin? Tarkastelen myös sitä, millaista taloudellista tukea koulu sai ja mistä. Selvitän myös, mitä tavoitteita ja toivomuksia kouluylihallitus asetti kansakouluille ja miten valtion valvonta toteutui Teijolla ja miten tarkastajat arvioivat koulua, opettajia ja oppilaita.

Luvun 3 otsikko on ”Tehtaankansakoulu keskellä kylää”. Siinä kuvaan Teijon kylää, koulun fyysistä ja sosiaalista toimintaympäristöä ja itse koulurakennuksia luokkatiloineen. Tarkastelen myös lasten sosiaalista taustaa ja sen mahdollista vaikutusta lasten koulunkäyntiin.

Viimeisessä pääluvussa, luvussa 4, ”Koulutyötä”, pääosaan pääsevät lapset ja opettajat. Koulu muodostui koululaista ja opettajista. Toista ei olisi voinut olla ilman toista, eikä myöskään itse koulua, jos jompikumpi olisi puuttunut. Kuvaan opettajia persoonina, heidän taustaansa ja työskentelyään opettajina. Käsittelen lasten saamaa opetusta sekä koulukirjojen että ajan opetustapojen ja välineiden avulla. Selvitän myös, millainen oli lasten kouluvuosi ja mitä lapset oppivat. Keskeistä on, muuttuivatko opetus ja koulu neljän vuosikymmenen aikana ja miten se näkyi esimerkiksi lasten oppimistuloksissa ja koulunkäynnissä.

sä. Lopuksi tiivistän tutkimukseni keskeiset teemat ja arvioin sen merkitystä ja jatkotutkimusta.

1.2 Johtolankoja miniatyyriin marginaalissa⁵ - mikrohistoria ja Teijon tehtaankansakoulu

Kulttuurihistorioitsija Kari Immonen kutsuu Teijoa historian laboratoriksi. Teijolla, niin sen kartanossa kuin alustalaisten mökeissäkin, on vuosisatojen aikana ollut monenlaista menijää ja tekijää. He ovat yleismaailmallisten säiden ja suhdanteiden vaihdelleissa keikkuneet milloin alla ja milloin päällä, virran vietävinä tai kivenä koskessa, povaten milloin mitäkin: vedenpaisumusta tai rahatulvia.⁶ Koska kyseessä on suhteellisen pieni yhteisö ja muutaman kylän muodostama monimuotoinen kokonaisuus, Teijon menneisyys houkuttelee erityisesti mikrohistorialliseen lähestymistapaan.

Kirjassaan *Johtolankoja* italialainen mikrohistorioitsija Carlo Ginzburg toteaa, että mikrohistorian määrittely on vaikeaa, koska eri maissa käsitteellä tarkoitetaan muodoltaan ja tutkimuskohteiltaan hyvin erilaisia tutkimuksia.⁷ Lisäksi mikrohistoria on käsitteenä ja virallistettuna tutkimussuuntauksena varsin nuori. Mikrohistoriasta on puhuttu vain kaksi tai kolme vuosikymmentä⁸, joskin sen juuret ovat vanhemmat⁹. Sen määrittely ei ole vielä täysin vakiintunut, vaan se elää koko ajan. Tutkijat kehittävät jatkuvasti uusia tapoja tarkastella mikrohistoriaa. He ottavat mikrohistoriallisen tarkastelun piiriin uusia kysymyksiä ja lähdeaineistoja. Aineistojen ja tutkimusongelmien luonne vaikuttaa tutkimuksen muotoihin, kun erilaisten aineistojen analysoimiseen täytyy luoda sopivat tutkimuskysymykset ja lähestymistavat.

On kuitenkin myös päätteitä, joiden katsotaan olevan tyypillisiä juuri mikrohistorialle. Historian tutkija Hanna Elomaa mukaan mikrohistorian alkuaikojen lähtökohtiin kuului menneisyyden ihmisten elämänolojen ja ajattelutapojen etsiminen ruohojuuritasolta lähtien. Tällöin ”laajojen kvantitatiivisten aineistojen sijaan kiinnostuttiin suppeampien tutkimuskohteiden syvällisemmästä analyysistä, jonka kautta pyrittiin tavoittamaan menneisyyden ihmisten oma ajatus- ja kokemusmaailma”.¹⁰ Tavallaan siis pyrittiin löytämään menneisyyden ihmisten ”nykyhetki” ja tapa, jolla he sitä hahmottivat. Mahdollisuuksien mukaan yritettiin nähdä, tutkijan näkökulman lisäksi, tutkimusajankohdan todellisuus tutkimuksen kohteena olevien ihmisten tavalla.

⁵ Johtolangoista, miniatyyreistä ja marginaaleista katso. esim. Peltonen 1999, 131-132.

⁶ Immonen 2003, 7.

⁷ Ginzburg 1996, 172.

⁸ Elomaa 2002, 59.

⁹ Ginzburg 1996, 169-170.

¹⁰ Elomaa 2002, 59-60.

Mikrohistoria tutkii siis yleisiä tai laajoja ilmiöitä ja niiden vaikutuksia paikallisesti. Samalla tai vaihtoehtoisesti se tarkastelee ilmiöiden vaikutusta yksittäisen ihmisen elämään ja maailmankuvaan. Siihen kuuluu myös sen selvittäminen, miten nämä ilmiöt ilmenevät tai niitä ilmaistaan yksittäistapauksissa. Mielestäni mikrohistoriassa on olennaista tutkia, kuinka paikallinen ja yleinen, yksilöllinen ja sosiaalinen ovat kohdanneet ja millaiseksi maailma on muotoutunut niiden kohdatessa sekä mitkä ovat yksilöllisen ja yleisen rajat.

Tutkija Matti Peltonen haluaa painottaa kirjassaan *Mikrohistoriasta*¹¹, että mikrohistoria ei ole tutkimusmetodi. Peltosen mielestä se on ”jotain laajempaa, joka liittyy tutkimuksen lähtökohtiin, strategiaan ratkaisuihin tutkimuksen alussa ja koko työhön vaikuttaviin valintoihin.” Kuitenkin Peltonen heti perään lisää, että keskustelu mikrohistoriasta on ennen kaikkea metodologista keskustelua.¹² Peltosen väitteiden näennäinen ristiriita selittyy sillä, että Peltonen yrittää määritellä mikrohistorian mahdollisimman vapaasti ja laajalaisesti. Tällöin hän ei korosta mikrohistoriaa tutkimusta ohjaavana säännöstönä vaan tulkinnoille ja tutkimukselle avoimena kenttänä. Mikrohistoria ei ole haastanut vain tapaa tehdä tutkimusta vaan myös historian arvoasetelmat, tutkimuksen kohteiden tärkeysjärjestykset, tutkijoiden oman itseymmärryksen, tuonut mukanaan uuden tavan tarkastella lähteitä ja oikeuttanut uudenlaisten lähteiden käytön. Toisaalla Peltonen rajaa, ettei mikrohistoria ole tutkimuskohde vaan tutkimuksen strategiaa valaiseva termi.¹³ Strategiahän tarkoittaa laajojen kokonaisuuksien suunnittelua, toteutusta ja hallintaa vastakohtana taktiselle, joka kattaa vain yksittäiset operaatiot ja toimintatavat.

Peltonen on kuitenkin pystynyt kuvaamaan kolme erilaista mikrohistoriallisen tutkimuksen metodologiaa. Ensimmäinen eli jälki-metodi on ns. johtolanka-metodi, jossa historian tapahtumien ja ihmisten jättämistä jäljistä pyritään lukemaan vastauksia kulloisiinkin tutkimuskysymyksiin. Toinen tapa, indeksi-metodi, on keskittyä tarkastelemaan tutkittavana aikakautena marginaalissa ja syrjässä olevia ihmisiä ja ilmiöitä ja tutkia, mitä ne voivat osaltaan kertoa omasta ajastaan ja yhteiskunnastaan. Symboli-metodi, kolmas tapa, on Peltosen mielestä etsiä menneisyydestä jokin ilmiö, paikka tai henkilö, johon kiteytyy jotain kyseiselle aikaa kuvaavaa ja joka kätkee sisäänsä vastauksia tutkijan esittämiin kysymyksiin. Peltonen ei kuitenkaan pidä näitä ainoina mahdollisina mikrohistoriallisina metodeina.¹⁴ Itse pidän tärkeänä myös sitä, että yhdessä tutkimuksessa olisi mahdollista käyttää useampaa kuin yhtä metodologiaa.

Peltonen pohtii myös sitä, miten toisaalta yksityinen ja yleinen, toisaalta poikkeuksellinen ja tyypillinen suhtautuvat toisiinsa mikrohistoriallisessa historiankirjoituksessa.

¹¹ Peltonen 1999.

¹² Peltonen 1999, 21.

¹³ Peltonen 1999, 13.

¹⁴ Peltonen 2006, 161.

Hän kokee myös ns. makrohistorian ja mikrohistorian suhteen ongelmallisiksi. Kaikissa näistä häntä kiinnostaa niiden vuorovaikutussuhteet sekä se, kuinka paljon ne oikeastaan voivat kertoa toisistaan. Peltonen jättää kysymyksen auki, mutta hän lainaa useita tutkijoita, jotka ovat pyrkineet hahmottamaan edellä mainittujen teoreettisten pariin suhdetta erilaisilla sanapareilla, kuten ”poikkeuksellinen tyyppinen”, ”normaali poikkeava” tai ”ikuinen nykyhetki”.¹⁵

Peltosen esittämien käsiteparien tunnistaminen on tärkeää, mutta niiden selittämässä on hyvä olla varovainen. Mielestäni olennaisinta näiden erilaisten hahmotusta jäsentävien sanaparien merkitys on niiden välisessä jännitteessä, jonka tyhjiin selittäminen latistaisi niiden merkityksen, eikä välttämättä toimisi mikrohistorian tutkimuksessa laajemmin. Yhteistä niille on myös niiden paradoksaalisuus. Aivan kuin kolmiulotteisessa optisessa harhakuvassa, sanaparien yksi puoli tai ulottuvuus tuntuu tekevän tyhjäksi toisen. Kuvassa, samoin kuin historiankirjoituksessakin, ne kuitenkin voivat säilyttää keskinäisen jännitteensä ja kertoa jotain oleellista toisistaan.

Vaikka mikrohistoria tutkii paikallisia ilmiöitä, Carlo Ginzburgin mukaan mikrohistoria on eri asia kuin perinteinen paikallishistoria tai ”anekdoottien historia”.¹⁶ Ymmärtääkseni ero syntyy siitä, että perinteinen paikallishistoria on käyttänyt samoja metodeja ja korostanut samoja ilmiöitä kuin niin sanottu valtakunnallinen historiakin, eli paikkakunnan merkkimiesten ja -naisten historiaa, sota-, talous- ja hallinnollista historiaa. Perinteinen paikallishistoria myös mukautuu ”yleisen historian” aikakausijakoihin ja tapahtumiin. Tutkija Antero Heikkisen mukaan mikrohistorian erilaisuus on siinä, että se pyrkii erottamaan paikallisen ja yleisen eri ilmiöissä ja ilmiöiden eri tasoilla. Se tarkastelee paikallisen ja yleisen moniäänistä vuoropuhelua ja niiden suhdetta. Mikrohistoria etsii yhdistäviä säikeitä, jotka tekevät sekä suuret kokonaisuudet että yksittäisten ihmisten kohtalot ja näkemykset ymmärrettäviksi. Lisäksi yksittäisen ja yleisen suhteet, niiden väliset jännitteet, eivät ole pysyviä tai tarkasti määriteltävissä, vaan ne elävät ja muuttuvat ulkoisten ja sisäisten tekijöiden vaikutuksesta ja yhteydessä toisiinsa.¹⁷ Marjo Nieminen ja Minna Vuorio-Lehti kiteyttävät mikro- ja makrohistorian suhteen todetessaan, ettei mikrohistoria ei ole vain makrohistorian osa tai palanen, vaan näkökulmaa tarkentamalla on mahdollista saada uudenlaista tietoa, jonka avulla on mahdollista laajentaa ja syventää tulkintaa todellisuudesta.¹⁸

Kulttuurihistorioitsija Anne Ollila kirjoittaa, että mikrohistoriallisen tutkimuksen tarkoituksena on ollut läpivalaista yksittäistapausten kautta tiettyä aikakautta, muutosprosessia tai ihmisten elämänehtoja, ja tuottaa näin vaihtoehtoisia tulkintoja. Edelleen

¹⁵ Peltonen 2006, 166-167.

¹⁶ Ginzburg 1996, 170, 192-194.

¹⁷ Heikkinen 1993, 21-22, 42.

¹⁸ Nieminen & Vuorio-Lehti, 12.

Ollilan mukaan mikrohistorian päämääränä on tutkia, miten eri ilmiöt, tavat ja aatteet näkyvät ja toteutuvat käytännön elämässä ja miten ne muuntuvat ihmisten tulkitsemina ja toteuttamina.¹⁹ Mikään yksittäinen tutkimussuuntaus ei kuitenkaan takaa lopullisia vastauksia. Ollilan mielestä ”mikrohistoria ei yksinään ole riittävä kurkistusaukko menneisyyteen kuten ei ole makrohistoriakaan. Todellinen synteesi syntyy silloin, kun onnistutaan yhdistämään nämä kaksi näkökulmaa sekä tekemään entistä monitasoisempia ja monivivahteisempia tulkintoja menneisyydestä. Tällöin ei hukuta yksityiskohtiin eikä myöskään tehdä liian karkeita yleistyksiä.”²⁰

Vaikka mikrohistoriassa puhutaankin ”paikallisesta”, ”yleisestä” ja ”keskeisestä”, ne voidaan rajata monin eri tavoin. Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa keskiöön nostetaan aikaisemmin näennäisesti tai todellisuudessa marginaalissa olleita ihmisiä tai seutuja. Siinä kyseenalaistetaan kaavamainen jako keskustaan ja periferiaan ja nähdään keskusten ja periferioiden siirtyminen ja se, kuinka nämä voivat vaihtaa paikkaa keskenään.²¹ Vaikka marginaalihistorialla usein tarkoitetaan erilaisten vähemmistöjen historiaa, marginaalihistoriaan luetaan kuuluvaksi myös aikaisemmin historian tutkimuksessa unohdettujen ihmisten tai ilmiöiden tutkimus. Lapsuuden historia on yksi näistä.²² Marjo Nieminen ja Minna Vuorio-Lehti muistuttavatkin, että vaikka mikrohistoria ja marginaalihistoria voivat toimia yhdessä, ne eivät ole täysin yhteneväiset, sillä kaikki marginaalit ja varjoon jätetyt eivät ole ”pieniä” ja mikrohistoria voi tutkia hyvinkin arkipäiväistä ja yleistä kohdetta. Lisäksi uudet tutkimuskohteet eivät pelkästään merkitse, että aikaisemmin tutkimuksessa unohdetut ryhmät saavat äänensä kuuluviin, vaan tavoitteena on uudet tulkinnat menneestä.²³

Mikrohistoriallisessa tutkimuksessa kieli, jolla lähteet on kirjoitettu ja jolla tutkimukset kirjoitetaan eivät ole merkityksettömiä. Kirjoitetussa kielessä pyritään kertomuksellisuuteen ja kielen elävyyttä painotetaan. Sanojen ja fraasien merkitykset muuttuvat ja se on huomioitava niin lähteitä tutkittaessa kuin kirjoitettaessakin. Voi pohtia esimerkiksi sitä, mistä puhumme, kun puhumme koulusta ja koulutyöstä sekä koululaisista, tai mitä opettaja tarkoitti, kun hän kiitti tai moitti oppilaitaan?

Peltosen mukaan ”mikrohistoriallisesti” lähteitä tarkasteltaessa tärkeitä ovatkin merkityksen murtumat ja siirtymät, lipsahdukset, rationaalinen epärationaalissa, järkevyyden hulluuden rajoilla. Tämä kaikki sekä lähteiden teksteissä että siinä, miten ja missä lähteet ovat, miten ne ovat syntyneet ja millaisia ne ovat.²⁴ Mikrohistoriassa huomio kiinnittyy siihen, mitä kaikkea sellaista lähteistä voidaan saada irti minkä perinteinen historian tutkimus

¹⁹ Ollila 1998, 11.

²⁰ Ollila 1996, 12.

²¹ Perifeerisen nousemisesta keskiöön ks. esim. Peltonen 1999,11-12 ja Peltonen 1996, 25.

²² Markkola 1996, 12.

²³ Nieminen & Vuorio-Lehti 2003, 11, 14.

²⁴ Lähteistä katso esimerkiksi Peltonen 1999, 63.

on hylännyt. Tämä ongelma on oleellinen mikrohistorialliselle tutkimukselle, koska usein tutkitaan ryhmiä ja ilmiöitä, joista ei ole suoria tai näiden itsensä tuottamia lähteitä. Suurin tällainen ryhmä lienevät lapset. Koululaitos toi lapset uudella tavalla viranomaisten tiedonkeruun, luokittelun ja asiakirjojen piiriin, mutta tämäkin materiaali on välillistä ja se heijastaa paljolti sitä, millaisina lapset haluttiin nähdä. Koululasten historiaa joutuu etsimään sivulauseista, vuosikertomusten reunahuomioista, johtokuntien jäsenten kommentteista, koulun penkeistä jne. "Kypsytön, epärationaalinen ja kouluttamaton lapsi" voidaan nähdä erilaisena tutkimuskohteena verrattuna "kypsiin, rationaalisiin ja sivistyneisiin aikuisiin".

Historian kirjoittajalle mikrohistorian suurin haaste on kirjoittaa kertomus, löytää juoni, apunaan lähteistä löytyvät edellä kuvaillut pienet vihjeet, joita Ginzburg kutsuu johtolangoiksi.²⁵ Perinteinen kertomus tekee kaaren, jolla on käännekohta. Kertomuksen kieli ja tapahtumat liikkuvat alusta keskikohdan kautta loppuun. Minulle elävin kertomus ei synny vain yhdestä alusta ja päädy yhteen loppuun. Mikrohistoriassa minua kiehtoo, että kertomus menneisyydestä on monitahoinen ja monitasoinen, se on enemmänkin verkko, jonka eri lankoja seurataan ja löydetään paljon reikiä tai hahmotelma, jossa on eri alueita. Mielestäni historian kirjoitusta ei voida rakentaa pelkkään alku, keskikohta ja loppu - tarinaan, vaan kerronta ja kertomus ovat kielen sisäisiä ominaisuuksia, apuvälineitä, joita myös tutkija voi käyttää. Mielestäni Ginzburg on oikeassa siinä, kun hän kirjoittaa, että mikrohistoriallisen tutkimuksen haasteena on, miten tietämisen ja lähteiden aukoista tehdään osa valmista tutkimusta ja kerrontaa.²⁶ Vielä suuremman haasteen edessä ollaan, jos pyrki- myksenä on kirjoittaa esiin sekä tutkijan että tutkittavan, tutkijan aikakauden ja tutkittavan ajan tietämisen ja mielikuvituksen rajat ja mahdollisuudet.

Aika on historian tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä. Mikrohistorian aikakä- sitys poikkeaa suoraviivaisesta, lineaarisesta historian hahmottamistavasta. Ihmisten kokema aika ei välttämättä välity pelkästään luetteloidulla asioita tapahtumisjärjestyksessä. Vaikka asioiden järjestys on oleellinen, tärkeää on myös tapahtuman vaikutus ja ihmisten kokemus tapahtumasta. Historiankirjoituksessa tihentämällä, hidastamalla tai venyttämällä aikaa voi- daan päästä lähemmäs ihmisten kokemusta. On kuitenkin muistettava, ettei tutkimus kos- kaan voi täysin tavoittaa menneisyyttä.

Miksi Teijon tehtaankansakoulun vaiheet tekevät juuri mikrohistoriasta otolli- sen lähestymistavan? Teijon koulu oli vuosina 1869–1910 yksityinen tehtaan kansakoulu, siis "koko kansan koulu", jolla oli kuitenkin osin yksityinen rahoitus. Sen lisäksi, että valtio ohjasi koulun toimintaa, tehtaan johdolla oli määräys- ja päätösvaltaa koulun asioissa. Mo- net alkuaikojen kansakouluista syntyivät yksityisestä aloitteesta eivätkä viranomaisten toi-

²⁵ Ginzburg vertaa historiantutkijaa salapoliisiin tai oireita tulkitsevaan lääkäriin. Ginzburg 1996, 38-76.

²⁶ Ginzburg 1996, 188.

mesta, jolloin uudistukset lähtivät liikkeelle paikallistasolta. Teijo oli muusta Perniön kunnasta erottuva oma tehdasyhteisönsä, joskin vastaavia ruukki- ja tehdaskyliä oli ympäri Suomea. Teijon tehtaankansakoulu oli ensimmäinen vuoden 1866 kansakouluasetuksen mukaisesti valtionapua saava koulu koko Varsinais- Suomessa,²⁷ siis löyhästi tulkiten, ensimmäinen varsinainen kansakoulu. Uudistus ei siis lähtenyt liikkeelle keskuksesta, Turusta tai Perniöstä, vaan näennäisesti syrjästä. Siellä oltiin halukkaampia muutokseen ja nähtiin uuden lain antamat mahdollisuudet jo olemassa olleen koulun kehittämiseksi.

Mikrohistorialliselle historiantutkimukselle kiinnostavat elementit ovat siis läsnä Teijon koulun vaiheissa. Teijolaiset toimijat toteuttivat valtakunnallista koulusuunnitelmaa yksityisesti pienessä yhteisössä edelläkävijöinä verrattuna jopa koko maan tilanteeseen. Koulun toiminnassa kohtasivat niin paikalliset kuin valtakunnallisetkin tavoitteet ja ohjelmat, jotka muokkasivat koulun arkea. Koulutyö oli samankaltaista kuin muissa saman ajan kansakouluissa, mutta siinä näkyy myös paikallisia piirteitä. Teijon koulu oli tehtaan koulu tehdasympäristössä mutta maaseudulla.

Koulun historia on lasten historiaa ja tässä tutkimuksessa erityisesti Teijon lasten historiaa. Vaikka arkistossa on säilynyt niukasti tietoja Teijon koulun yksittäisistä oppilaista, kirkon lisäksi kansakoulu oli ehkä tärkein taho, joka keräsi 1800-luvulla tietoja lapsista yksilöinä. Koulussa lapset olivat valtion kannalta kiinnostavia oppilaina ja tulevana kansalaisina, eivät vain osana perhettä tai halpana työvoimana. Niukkojenkin tietojen avulla on kuitenkin mahdollista hahmottaa yleiskuva siitä, millaisessa koulussa lapset opiskelivat ja mitä ja kuinka he oppivat.

1.3 Kiltit lapset eivät näy – lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Mistä lähteistä voi löytää tietoja Teijon tehtaankansakoulun toimijoiden - Teijon koululaisten ja opettajien sekä koulun ja tehtaan johdon vaiheista? Teijon tehtaankansakoulusta on säilynyt tietoja useissa eri arkistoissa ja koulusta on myös jonkin verran aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta. Lisäksi yleisesti Suomen kansakoululaitosta 1800-luvulla käsittelevää tutkimusta on olemassa. Seuraavaksi esittelen ensin käyttämiäni arkistolähteitä ja sen jälkeen teen katsauksen aikaisempaan tutkimukseen.

Päälähteenäni on Teijon kansakoulun arkisto, jota säilytetään Perniön kunnan arkistossa. Se sisältää koulun vuosikertomuksia ja tilastotietoja vuosilta 1890–1976, johtokunnan pöytäkirjoja, irtaimistoluetteloita, tarkastajien, viranomaisten ja yksityisten kirjeitä, opetussuunnitelmia, lukujärjestyksiä ja tuntijakoja. Aineisto ei kuitenkaan ole täysin kattava

²⁷ Luttinen 1972, 29-30.

eikä sitä ole koko koulun toiminnan ajalta. Varsinkin koulun alkuajoilta asiakirjoja on säilynyt vain satunnaisesti. Vaikka Teijolla on alusta asti pidetty tarkasti kirjaa niin oppilaista, opetuksesta, koulun taloudesta kuin johtokunnan toiminnastakin, vuosien varrella osa aineistosta on päätynt arkistojen ulkopuolelle. On mahdollista, että jotain kouluun liittyvää materiaalia on säilynyt muuallakin, mutta suurin osa lienee kadonnut tai tuhoutunut. Arvokasta olisi löytää varsinkin oppilaiden ainevihkoja tai käsitöitä.

Lähes täydellinen sarja Teijon tehtaankansakoulun vuosikertomuksia löytyy Kouluhallituksen arkistosta Kansallisarkistosta. Koulun ensimmäisen toimintavuoden kertomusta ei kuitenkaan ole ja vuoteen 1874 asti tietoja opetuksesta ja oppilasmäärästä on vain satunnaisesti. Silloinkin kun vuosikertomuksia on säilynyt, niiden muoto vaihtelee tarkasta raportista lyhyeen ilmoitukseen koulun toiminnasta. Myös tilastointiperusteet vaihtelevat ja esimerkiksi lukuvuodelta 1873–1874 on koulun oppilasmäärästä kolme eri tietoa, jotka kaikki ovat yhtä ”virallisia”. Vasta lukuvuodesta 1875–1876 alkaen Teijolta on lähetetty kouluylihallitukseen virallisille lomakkeille laaditut vuosikertomukset, mikä mahdollistaa paremmin eri lukuvuosien vertailun. Toisaalta lomakkeilla annetut tiedot toistuvat hyvin kaavamaisina vuodesta toiseen, eivätkä koulun tai yksittäisten lukuvuosien mahdolliset erityispiirteet pääse kovin hyvin esiin.

Myös opettajista on mahdollista löytää tietoja arkistojen kätköistä. Kouluhallituksen arkistossa on opettajamatrikkeleita varten kerättyjä tietoja, joista olen saanut tietoja opettajien taustoista, heidän koulutuksestaan ja aikaisemmista tehtävistään. Vuoden 1885 jälkeen kansakoulun piiritarkastajat lähettivät kouluhallitukseen vuosittain raportit kouluihin tekemistään tarkastusmatkoista, ja myös ne ovat säilyneet. Osassa kertomuksia on luonnehdittu opettajien tapaa opettaa ja heidän persoonaansa. Muuten kertomukset ovat varsin luettelomaisia: niissä on mainittu tarkastuksen aika ja laajuus sekä tarkastajan huomiot opetuksesta, koulutilasta, kouluvälineistä, koulun arkistoista sekä mahdollisesta tapaamisesta johtokunnan kanssa. Kertomuksissa on myös tarkastajan antamat mahdolliset huomautukset ja kiitokset. Niukatkin tiedot auttavat aikaisempaa monipuolisemman kuvan muodostamisessa koulun toimijoista ja heidän toiminnastaan. Piiritarkastajien raporteista saa myös käsityksen siitä, miten koulutarkastajat toimivat, mihin he kiinnittivät huomiota ja miten he halusivat koulun toimintaa kehittää.

Piiritarkastajien raporteja täydentää Perniön kansakouluntarkastajan kokoelma, jota säilytetään Turun maakunta-arkistossa. Siitä löytyy tarkastuskertomuksia, opetuksen ja kiinteistön arviointeja sekä tarkastajan ja koulun välistä kirjeenvaihtoa. Myös Teijon tehtaiden arkisto on Turun maakunta-arkistosta ja se sisältää mm. koulun tilinpäätöksiä ja eräitä muita yksittäisiä asiakirjoja. Kokoelmassa säilyneet kirjeet ovat lähinnä virallisia tie-

donantoja ja kiertokirjeitä. Tehtaiden arkistossa koulua koskevaa aineistoa on säilynyt hajanaisesti ja niukasti.

Koulun hallintoa koskevaa aineistoa löytyy siis melko paljon, mutta koululaisista on vaikeampi saada tietoa. Alkuvuosien oppilastiedot ovat hajanaisia, mutta 1870-luvun puolivälistä lähtien tilastointi on melko kattavaa. Myös joitakin arvostelu- ja nimikirjoja on säilynyt. Koulun päiväkirjoja on säilynyt tallella vasta 1890-luvulta alkaen. Koulun vuosikertomuksissa ei ole juuri tietoja yksittäisistä oppilaista. Niissä on kuitenkin lueteltu erilaisten stipendien ja kirjapalkintojen saajat ja satunnaisesti opettajan luonnehdintoja oppilaista ja kouluvuoden tapahtumista. Oppilaiden saamasta opetuksesta saa tietoja opetussuunnitelmista ja tuntijaoista, joista on lähes täydelliset sarjat 1870-luvulta lähtien. Lasten oppimisympäristöä, koulurakennusta, on vuosikertomuksissa luonnehdittu jonkin verran. Koulun sisustusta kuvaavia irtaimistoluetteloita on varhaisemmalta ajalta säilynyt pari kappaletta.

Kaikelle säilyneelle arkistomateriaalille on yhteistä se, että tiedot ovat lyhyesti, lähes persoonattomasti laadittuja kaavamaisia tiedonantoja tai raportteja. Vuosikertomuksissa on paljon erilaisia luetteloita ja taulukoita. Arkistoissa on säilynyt koululaisista vain koulun hallinnon tarpeisiin kerättyjä tietoja. Oppilaiden oma ääni on kadonnut sadan vuoden aikana. Jotta 1800-luvun kansakoululaisista voitaisiin tietää enemmän, perinteisiä tilastotietoja ja lukujärjestyksiä on tarkasteltava koululaisten, ei koulun hallinnon kannalta.

Arkistolähteiden lisäksi hyödynnän kansakoulua koskevaa tutkimuskirjallisuutta. Teijon koulusta ei ole kirjoitettu varsinaista julkaistua historiikkaa, mutta Rauno Luttinen on selvittänyt tutkimuksessaan *Perniön kansakoululaitoksen historia*²⁸ koulun vaiheita pääpiirteissään 1960-luvulle saakka. Hän käsittelee koulun arkea vain pintapuolisesti ja tehtaankansakoulun aikaa valikoivasti. Sitä paitsi Luttisen tutkimus pohjautuu pitkälti M. A. Knaapisen²⁹ teokseen *Kansansivistystyö Perniössä*, joka ilmestyi jo vuonna 1922. Tässä tutkimuksessa Teijon koulun menneisyyttä on selvitetty ruikin pedagogion perustamisesta lähtien, mutta tutkimuksen ilmeisin heikkous on lähdeviitteiden puute ja ylimalkainen lähdeluettelo. Osa Knaapisen käyttämistä lähteistä on Perniön kunnan arkistossa, mutta osa on kadonnut vuosien varrella. Luttisen ja Knaapisen tutkimukset jättävät Teijon tehtaankansakoulun toimijat paria opettajaa lukuun ottamatta nimettömiksi ja piirteettömiksi ja keskittyvät enemmän koulun kehitykseen osana Perniön kansakoululaitosta.

Muusta tutkimuskirjallisuudesta Teijon koulusta löytyy tietoja Eelis Aurolan väitöskirjasta *Suomen tehtaankansakoulu*³⁰. Aurola selvittää ansiokkaasti eri tehtaankansakou-

²⁸ Luttinen 1972.

²⁹ Knaapinen 1922.

³⁰ Aurola 1961.

lujen toteutuneita opetussuunnitelmia ja vertailee niitä sekä keskenään että kunnan ylläpitämiin kansakouluihin. Perniön kunnan historiaa yleisesti käsittelevät teokset sivuavat jonkin verran Teijon koulun vaiheita.³¹ Aimo Halilan tutkimuksessa *Suomen vanhin kansakoulunopettajisto* on monipuolisesti tietoa 1800-luvun kansakoulunopettajista.³² Leena Rossin toimittamassa kirjassa *Ihmisiä ja elämää Kirjakalan, Mathildedablin ja Teijon vanhoissa ruukkikyylissä*³³ on Teijon historiaa monesta eri suunnasta käsitteleviä artikkeleita.

Kansakoulun historiaa yleisesti käsittelevistä teoksista ehdoton klassikko on Aimo Halilan neliosainen *Suomen kansakoululaitoksen historia*.³⁴ Siinä on perusteellisesti selvitetty kansakouluun johtanut kehitys, kansakoulun synty ja sen muotoutuminen ja vakiintuminen vuoteen 1939 asti. Halila on tarkastellut kansakoulun kehitystä ja toimintaa niin valtakunnan politiikan, kansan ja kirkon hengenelämän, aikakauden aatteiden, puolustajien ja vastustajien, virkamiesten, opettajien, kansan, oppilaiden vanhempien ja jopa oppilaiden kannalta. Halila selvittää niin asetukset kuin asetusten taustat mutta myös koulun arjen muutokset.

Ilmeisesti Halilan suurtyö on osaltaan vaikuttanut siihen, että vanhempaa kansakoulua koskevassa historian tutkimuksessa on ollut lähes 50 vuoden hiljaiselo. Suomen koululaitoksesta ja kansakoulusta löytyy melko paljon kasvatustieteellisistä, hallinnollista ja sosiologista tutkimusta ajalta, jolloin peruskoulua suunniteltiin ja alettiin toteuttaa. Se keskittyy kuitenkin enemmän 1900-luvun kehitykseen ja tietämys varhaisemmasta ajasta on ollut lähinnä Halilan ja Aurolan tutkimusten varassa. Varsinkin oppilaisiin keskittyvää tutkimusta on edelleen hyvin vähän. Historiantutkijat eivät Suomessa juurikaan ole tutkineet koulun ja koululaisten historiaa. Vasta vuosituhannen vaihteesta lähtien on ryhdytty etsimään uusia näkökulmia ja syventämään vanhemman tutkimuksen antamaa kuvaa.³⁵

³¹ Ks. esim. Innamaa & Lindström 1986.

³² Halila 1949c.

³³ Rossi 2003.

³⁴ Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt lähinnä osia II Kansakouluasetuksesta piirijakoon ja III Piirijakoasetuksesta oppivelvollisuuteen. Halila 1949a ja Halila 1949b.

³⁵ Ahonen 1999, 39-47.

2. Tehtaan johdon ja kouluhallituksen valvonnassa

2.1. Tehtaan johto koulua perustamassa

Ennen Teijon tehtaankansakoulun perustamista Teijolla oli jo pitkään toiminut koulu ruukin lapsille. Teijon pedagogioksi³⁶ kutsuttu koulu sai alkunsa viimeistään silloin, kun vuonna 1782 vuorineuvoksetar Catharina Elisabeth Kijk, ruukinpatruuna J. J. Kijkin leski, määräsi testamentissaan 12 000 kuparitaalaria opettajan palkkaamiseen.³⁷ Pedagogio oli tarkoitettu sekä Teijon että Kirjakkalan ruukkien lapsille. Ensimmäinen "tehtaan-saarnaaja-pedagogi" aloitti työnsä vuonna 1790³⁸ Nämä opettajat hoitivat opettajan työtään papinvirkansa ohessa.³⁹ Koko 1800-luvun alkuvuosikymmenten aikana koulunpito oli epä säännöllistä.⁴⁰ Vuonna 1866 Teijolla alkoi myös kiertokoulu seurakunnan toimesta. Samana vuonna säädettiin Suomeen kansakouluasetus.⁴¹

Tammikuussa 1864 Teijon tehtaat saivat uudet isännät, kolme ruotsalaista sijoittajaa: A. Thalus Ericsson, Hjalmar Theodorik Arpi ja Johan Erland Engelbrecht Schmidt. Ostaessaan ruukin miehet saivat haltuunsa myös Teijon kartanon ja muutaman maatilan. Kaupan yhteydessä uusien omistajien huoleksi tuli myös Teijon pedagogio. Uudet omistajat antoivat Teijon tehtaille uuden nimen ”Tykö Bruksbolag” ja ryhtyivät heti kehittämään yhtiön toimintaa. Yhtiö harjoitti maanviljelystä, takkiraudan valmistusta, kankirautaja käsitaontaa sekä raudanvalantaa. Syyskuussa 1864 Teijon omistajat ostivat myös Kirjakkalan tehtaan ja siihen kuuluvat neljä rälssitilaa.⁴²

³⁶ Pedagogiot olivat 1600-luvulta alkaen perustettuja lastenkouluja, joissa oli yleensä vain yksi opettaja. Pedagogioita oli sekä maalla että kaupungeissa. Pääasiassa niissä opetettiin lukemista, laskentaa, Katekismusta ja jopa latinaa. 1800-luvulle opetettiin myös historiaa. Pedagogiot valmistivat joko ylempiin kouluihin tai työelämään. 1840-luvulla pedagogiot muutettiin ala-alkeiskouluiksi. Joitakin yksityisiä pedagogioita saatettiin vanhasta tottumuksesta kutsua edelleen pedagogioksi, kuten Teijolla. Iisalo 1993, 26-29, 35.

³⁷ Aurola 1961, 40; Luttinen 1972, 16. Teijon kartanossa tiedetään olleen jo vuonna 1649 "hovisaarnaajan ja pedagogin", joka huolehti kartanon väen hengellisistä tarpeista ja lasten opettamisesta. Teijon ruukinseurakunta perustettiin vuonna 1687 ja siitä lähtien teijolaisille opetti lukemista ja kristinoppia pappi, "ruukinsaarnaaja". He jatkoivat opetustyötään koko 1700-luvun ajan ja koulua pidettiin joko saarnaajan asunnolla tai sitten tämä kiersi talosta taloon. Heikkinen 1989, 64.

³⁸ Luttinen 1972, 16-17.

³⁹ Aurola 1961, 41.

⁴⁰ Mm. vuosina 1823–1831 ja 1836–1839 koulua ei pidetty, sillä tehtaanseurakunta oli ilman pappia ja koulu ilman opettajaa Aurola mainitsee jälkimmäisiksi vuosiksi vuodet 1836–1842, jolloin hänen mukaansa opetusta ei annettu, vaikka Luttisen mukaan Teijolla on ollut pappi ja opettaja vuosina 1839–1841. Aurola 1961, 41. Luttinen 1972, 17.

⁴¹ Luttinen 1972, 30, 143.

⁴² Ekman 1937, 257, 260-263. Jo vuonna 1862 Mathildedalin tehtaan ja Talonpojan-Teijon kaksi ratsutilaa ja Jaakkolan verotilan ostivat veljekset Carl Johan ja Otto Maximilian Carpelan, joista ensin mainittu omisti

Sekä Teijon että Kirjakkalan tehtaat olivat kannattaneet heikosti 1860-luvun alussa, sillä silloiset omistajat eivät osanneet hoitaa tehtaita asiantuntevasti.⁴³ Vuosikymmenen jälkipuoliskon kato- ja pulavuosina Teijon tehtaiden taloudellinen tilanne kiristyi entisestään.⁴⁴ On ymmärrettävää, että tässä tilanteessa uudet omistajat etsivät lisärahoitusta myös pedagogion toiminnalle. Vuoden 1866 kansakouluasetus tuli Teijon koulun kannalta hyvään aikaan, sillä muuttamalla pedagogion tehtaankansakouluksi yhtiö sai valtionapua opettajan palkkaamiseksi.

Kansakouluasetus salli myös yksityisten kansakoulujen perustamisen. Ne muodostivat kukin oman koulupiirinsä, mutta saivat valtionapua samoin ehdoin kuin muutkin kansakoulut. Koulun perustamista suunnittelevan piti ilmoittaa aikeestaan kansakoulutoimen ylihallitukselle ja lähettää sinne tulevan kouluhuoneiston piirustukset, opetus- ja tuntisuunnitelma sekä tiedot opettajasta ja selvitys opettajan palkkauksesta. Koulun aloittaessa toimintansa oppilaita piti olla vähintään 30, mutta yhtä aikaa samalla opettajalla sai olla korkeintaan 60 oppilasta. Jos oppilasmäärä laski myöhemmin alle 15:n, valtionapu lakkautettiin. Koulupäivän pituudeksi säädettiin 5-6 tuntia ja koko lukuvuoden pituudeksi 42 viikkoa. Lisäksi kouluhallituksen ja koulutarkastajien tuli voida tarkastaa ja valvoa koulun toimintaa. Opettajaa valittaessa etusija piti antaa seminaarin käyneille, mutta vasta vuonna 1898 säädettiin, että opettajan oli oltava seminaarin käynyt.⁴⁵ Nämä määräykset näyttivät suuntaa myös Teijon tehtaankansakoulun tulevalle toiminnalle.

Uuden koulun perustaminen pääsi vauhtiin Teijolla vuonna 1868, kun Teijon koulun viimeinen tehtaansaarnaaja-pedagogi H. J. von Bonsdorff luopui toimestaan. Vuonna 1869 myös Teijon seurakunta lakkautettiin. Tehtaan johto ilmoitti tuomiokapitulille, että pedagogio tulitaisiin muuttamaan yksityiseksi tehtaankansakouluksi eikä pedagogia enää palkattaisi. Kouluun tulisi seminaarin käynyt kansakoulunopettaja, jonka tehtävänä olisi opettaa lähinnä Mathildedalin ja Teijon lapsia.⁴⁶

Koulun uudistamistoimista päätellen Teijon tehtaiden omistajat pitivät tärkeänä, että Teijolla oli koulu. Voidaan kysyä, miksi se oli tärkeää? Oliko kyseessä tehtaanomistajien isällinen huolenpito työntekijöistään? Kulttuurihistorioitsija Hannu Salmin näkemyksen mukaan todellisuudessa yhteisöstä ja työläisistä huolehtivia tehtaanomistajia oli Euroopassa vain vähän 1860-luvulla.⁴⁷ Kuitenkin Suomessa monet tehtaiden omistajat oli-

myös Haarlan kartanon Perniössä. Carl Johan oli aikaisemmin opiskellut lakia, toiminut senaatin esittelijäsihteerinä ja Turun ja Porin laamannina. Lisäksi hän oli valtiopäivämies ja laki- ja sivistysvaliokunnan puheenjohtaja sekä liberaali aatelissäädyn jäsen. Hän oli paljon mukana Perniön kunnallishallinnossa ja ajoi erityisen pontevasti kansakouluasiaa. Ekman 1937, 258. Luttinen 1972, 45-47.

⁴³ Ekman 1937, 256-260.

⁴⁴ Ekman 1937, 265-267.

⁴⁵ Lönnbeck 1907, 40-46, 52, 264.

⁴⁶ Luttinen 1972, 30. Rossi & Suominen 2003, 146.

⁴⁷ Salmi 2002, 27.

vat valmiita huolehtimaan tehtaalaisten lasten koulutuksesta jo kansakoulun alkuvuosina.⁴⁸ Kun kunnat ja valtio eivät vielä pystyneet antamaan perusopetusta kaikille ja kirkon opetus rajoittui lukemiseen ja kristinoppiin, joutuivat yksityiset ihmiset ja tahot huolehtimaan lasten koulutuksesta. Jos tehtaiden johto halusi, että lapset kävivät koulua, sen piti perustaa koulu.

Rauno Luttinen esittää kielikysymyksen mahdollisena selityksenä yksityiselle koulunpidolle: ruotsinkielisen ja ehkä ruotsinmielisen johdon tavoitteena olisi ollut säilyttää kouluopetus kansallisena ja pohjoismaisena – siis ei-venäläisenä.⁴⁹ Teijolla johtokunta määräsi aluksi, että koulussa opetusta tuli antaa sekä suomeksi että ruotsiksi, vaikka ruotsinkielisiä oppilaita oli vain muutama. Koska kaksikielinen opetus jatkui Teijolla vain vuoteen 1875 asti, ruotsinkielinen opetus ei liene ollut tehtaan johdolle tärkeintä. Opettajilta kuitenkin vaadittiin edelleen ruotsinkielen taitoa, mutta syynä lienee ollut se, että heidän oli pystyttävä kommunikoimaan ruotsinkielisen johdon kanssa. Varsinaista kielikysymystä tärkeämpänä koulun perustamista vauhdittavana seikkana pidän sitä, että tehtaan ruotsalaisille omistajille kansakoulu ei ollut enää uusi asia, sillä Ruotsissa kansakouluasetus oli säädetty jo vuonna 1842. Näin ollen johdon oli helppo toteuttaa kouluasetusta myös Suomessa.⁵⁰

Teijon ruukkikylän alle 15-vuotiaille eli kouluikäisille lapsille koulun käynnin vaihtoehto olisi ollut tehdastyö, mutta paikkakunnalla harjoitettu metallinjalostus ei ollut tyypillisintä lasten teollisuustyötä, kuten olivat esimerkiksi tekstiili-, tupakka- ja tulitikkuteollisuus. Sitä paitsi 1860-luvulta lähtien lasten teollisuustyöhön alettiin suhtautua torjuvammin, mikä näkyi myös elinkeinoasetuksissa, joilla lapsityövoiman käyttöä pyrittiin rajoittamaan. Huomattavaa on, että Teijon tehtaiden johto määräsi kaikki tehtaalaisten lapset kouluun jo ennen vuoden 1879 lapsityövoiman käyttöä koskevaa säädöstä. Siinä määrättiin, että tehtaan johdon oli taattava lapsille mahdollisuus kansakoulun suorittamiseen, jos tehtaan alle 15-vuotiaat työntekijät eivät olleet käyneet kansakoulua. Vuonna 1889 säädöstä tiukennettiin: kansakoulua suorittamattomille piti taata mahdollisuus säännölliseen kouluopetukseen vähintään 12 tunnin ajan viikossa.⁵¹ Teijon tehtaan johdon määräämä lasten koulupak-

⁴⁸ Teijon lisäksi esimerkiksi Varkaudessa ja Kymissä. Soikkanen 1962, 547. Kallio 1990, 186.

⁴⁹ Luttinen 1972, 143-144.

⁵⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1875–1876. Ei 10, KHA II, KA. Laamanen 2000, 33.

⁵¹ Ennen 1860-lukua lasten tehdastyötä ei pidetty vahingollisena lapsille, mutta vuoden 1868 elinkeinoasetuksessa lapsityövoiman käyttöä teollisuudessa haluttiin jo rajoittaa. Alle 18-vuotiaat eivät saaneet enää tehdä yötyötä ja alle 12-vuotiaat saivat olla työssä vain 6 tuntia päivässä ja silloinkin tarvittiin erillinen lupa. Määräyksiä kiristettiin vuonna 1879, jonka jälkeen alle 15-vuotiaat saivat tehdä työtä vain 8 tuntia päivässä ja heillä piti olla huoltaja lupa ja lääkärintodistus siitä, ettei työ vaarantaisi heidän terveyttään. Vuosikymmen myöhemmin tuli määräys, että alle 12-vuotiaat eivät saaneet tehdä tehdastyötä ollenkaan, 12-14-vuotiaat saivat tehdä ”puoli päivää” eli 7 tuntia ja 15-17-vuotiaiden työpäivä oli rajattu 14 tuntiin. Näitä säädöksiä kuitenkin rikottiin yleisesti. Markkola 1994, 117-118, 204-205.

ko ja säädökset yhdessä aiheuttivat se, että Teijon tehtailla oli hyvin vähän alle 15-vuotiaita työntekijöitä.⁵² Halvan lapsityövoiman käyttö ei ilmeisesti kiinnostanut tehtaiden johtoa.

Luttisen mukaan yleisenä syynä tehtaankoulujen perustamiseen oli tarve saada luku- ja ammattitaitoisia työntekijöitä.⁵³ Kun Suomessa alettiin keskustella kansakoulusta 1850-luvulla, kuitenkin harvat keskusteluun osallistuneista pitivät luku- ja kirjoitustaitoa hyödyllisinä maatalouden tai teollisuuden parissa työskenteleville ihmisille. Kansakoulusuunnitelman laatija, Jyväskylän opettajaseminaarin johtaja Uno Cygnaeus toivoi kansakoulun olevan käytännön läheinen, mutta sen ensisijainen tarkoitus oli olla yleissivistävä. Sivistykseen kuului myös monipuolinen käsityötaito, mutta se ei välttämättä tarkoittanut sitä, että lapset olisivat oppineet koulussa tehdastyössä tarvittavia käytännön taitoja. Cygnaeuksen näkemys oli, että käsityöopetuksen tavoitteena ei ollut pelkkä käsityötaidon opettaminen, vaan pikemminkin lapsen kokonaisvaltainen kasvatus luovaksi, sivistyneeksi ja moraaliseksi kansalaiseksi.⁵⁴

Ruotsalaiset tehtaanomistajat eivät liene olleet tietoisia Suomessa käydystä keskustelusta. He siis saattoivat ajatella, että käsityö ja mittausoppi olivat helpoiten yhdistettävissä ruukissa tehtävään työhön ja koulu olisi näin voinut opettaa lapsille tehtaassa tarvittavia taitoja. Ilmeisesti he eivät kuitenkaan pitäneet näitä aineita ensisijaisina, sillä Teijolla käsitöiden opetus oli satunnaista ja vakintumatonta koko 1870-luvun ajan ja mittausoppia alettiin opettaa siellä vasta vuonna 1883.⁵⁵ Toisaalta joinakin vuosina osa koulun vanhimista pojista kävi käsityöopetuksen sijaan harjoittelemassa työtä ruukissa. Tällaista työharjoittelua olisi kuitenkin voitu järjestää tehtaalla ilman kallista kouluakin. Sitä paitsi ruukkityö opittiin työpaikalla ja yksittäinen ammatti saattoi säilyä samassa perheessä usean sukupolven ajan.⁵⁶

Vaikuttaa siltä, että luku- ja käsityötaito ei ollutkaan keskeisin syy koulun perustamiseen. 1980-luvulta lähtien tutkijat ovat olleet sitä mieltä, että yleensäkin kansakoulujen perustamisessa oli päämääränä laajenevan työväestön kasvattaminen isänmaanrakkautteen ja kristilliseen moraaliin, ja näin torjua mahdollisia yhteiskunnallisia levottomuuksia. Kansakoulun toisena tehtävänä taas mm. Suomen historian tutkija Heikki Ylikangas on pitänyt pikemminkin työhön totuttamista kuin työhön opettamista, sillä tehtaille oli eduksi, että työntekijät olivat ennen työhön tuloaan oppineet täsmällisiksi, kurinalaisiksi, itsestään

⁵² Siivonen 2003, 46.

⁵³ Katso esim. Luttinen 1972, 144-147.

⁵⁴ Laamanen 2000, 28-29.

⁵⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870-1884. Ei 2-Ei 40, KHA II, KA.

⁵⁶ Siivonen 2003, passim.

huolehtiviksi ja huolellisiksi.⁵⁷ Nämä taidot olivat tärkeitä työntekijöillä varmasti myös Teijon tehtaiden omistajien mielestä.

Eivätkö teijolaiset sitten olleet moraalisia, täsmällisiä ja huolellisia ennen kansakoulua? Ehkä olivat, mutta tehdasyhteisöjä on pidetty pitkään moraalittomampina ja levottomampina paikkoina kuin mitä ympäröivää maaseutu oli. Esimerkiksi kansakouluntarkastaja huomautti vuonna 1901 Teijon opettaja O. J. Aallolle, ettei varsinkaan tehdaspaikkakunnalla koulukuria saa päästää hetkeksikään hölymään.⁵⁸ Tätä samaa näkemystä toistaa Luttinen, kun hän ihmettelee uskontotuntien vähyyttä Teijolla 1870-luvulla: ”tehdasalueella, jossa kansan moraalinen taso ei ollut niin korkealla kuin terveissä maalaisoloissa, olisi uskonnolle varattu oppitunteja vähintään yhtä paljon [...]; uskottiinhan viime vuosisadalla juuri uskonnonopetuksen kohottavan tehdasalueen moraalista tilaa”.⁵⁹ Tällaisia mielipiteitä lukiessa on hyvä muistaa, että 1800-luvulla tehdasalueita verrattiin usein ihannekuvaan maaseudusta, ei niinkään maaseudun todellisuuteen, joka ei välttämättä eronnut suuresti tehdaskylien elämästä. On silti mahdollista, että nämä käsitykset vaikuttivat Teijon tehtaiden johdon haluun perustaa kansakoulu.

Teijon tehtaankansakoulun tavoitteista ja tehtävistä paljastavat eniten koulun johtokunnan jälkeensä jättämät asiakirjat. Koska Teijon tehtaiden johdon edustaja toimi johtokunnan puheenjohtajana, johtokunnan mielipide heijastaa myös tehtaiden omistajien mielipiteitä. Esimerkiksi johtokunnan pöytäkirja vuodelta 1871 kertoo kaikkien läsnäolijoiden olleen yksimielisiä siitä, että koulu oli hyödyllinen nimenomaan kasvattaessaan kansan lapsista kunnollisia ja työteliäisyyteen sekä ahkeruuteen tottuneita.⁶⁰ Muillakin tehdaspaikkakunnilla tuotantolaitosten omistajat olivat samaa mieltä. Esimerkiksi Varkauden tehtaiden ja Sunilan sahan omistajat pitivät kansakoulun ensisijaisena tehtävänä ahkerien ja kuuliaisten kansalaisten kasvattamista ja moraalittomuuden, kuten juopottelun ja uhkapelaamisen torjumista.⁶¹

Vaikka koulutuksen merkitys on myöhemmin ymmärretty laajemmin, 1860-luvulla Teijon tehtaankansakoulun perustamisen taustalla vaikuttaa vahvasti olleen tavoite opettaa kansa ”tavoille”. Kansanopetuksen tavoitteena koko Suomessa oli sivistää ihmisiä myös käytöksessä. Isänmaallisuus, kristillisuus ja ahkeruus olivat koko kansakoulun tavoitteita, jotka omaksuttiin myös Teijolla. Luku- ja kirjoitustaito, laskento sekä muut koulun opettamat tiedot ja taidot tulivat ikään kuin hyvänä lisänä muuhun kansalaiskasvatukseen.

⁵⁷ Ylikangas 1998, 118. Laamanen 2000, 30-31.

⁵⁸ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. Em 6, KHA V, KA.

⁵⁹ Luttinen 1972, 146.

⁶⁰ Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 4.7.1871. III 13:15 Ca. Tkk, PKA.

⁶¹ Näin oli esimerkiksi Varkaudessa ja Kymissä. Soikkanen 1962, 547. Kallio 1990, 186.

2.2. Koulun johtokunta

Teijon tehtaankansakoulua ei siis olisi ollut ilman Teijon tehtaita. Nämä henkilöityivät omistajiinsa, ruukinpatruunoihin, joiden vaikutusvalta säilyi koulussa 1900-luvun alkuun saakka. Tehtaan johto turvasi koulun toiminnan antamalla sille tilat, opetusvälineet ja opettajalle palkan. Sen edustaja toimi koulun johtokunnan puheenjohtajana koko tehtaankansakoulun ajan.

Mutta mikä täsmällisesti oli koulun johtokunta, joka Teijollakin määritteli koulun tavoitteita ja ohjasi koulutyötä? Johtokuntien kokoonpano ja tehtävät määriteltiin vuoden 1866 kansakouluasetuksessa, jonka mukaan johtokuntaan tuli valita neljästä kuuheen luotettavaa ja koulun toiminnasta kiinnostunutta miestä.⁶² Johtokunnan tuli valita itselleen puheenjohtaja, sihteeri ja taloudenhoitaja. Opettajalla oli puhe- ja läsnäolo-oikeus kokouksissa silloin, kun käsiteltävänä ei ollut häntä itseään koskevia asioita, ja hän saattoi myös toimia kokousten sihteerinä. Lukuvuosien aikana maaseutukouluissa johtokunnan tuli kokoontua joka toinen kuukausi. Kokouksessa piti olla läsnä vähintään 3 jäsentä, jotta kokous olisi päätösvaltainen.⁶³

Teijon koulun ensimmäinen johtokunta valittiin vaaleilla Teijon kirkossa 5.9.1869, noin kahdeksan kuukautta koulun aloittamisen jälkeen. Kokouksen piti kappalainen Axel Aug. Hellstén, ja kokoukseen oli kutsuttu Teijon, Kirjakkalan ja Mathildedahlin tehtaiden ”manttaaliin kirjoitetut” jäsenet.⁶⁴ Johtokuntaan valittiin tehtaanomistajista J. E. Schmidt, joka asui Teijolla ja toimi Teijon tehtaiden isännöitsijänä vuosina 1864–1872.⁶⁵ Johtokunnan muiksi jäseniksi valittiin Mathildedahlista ruukinomistaja, vapaaherra O. M. Carpelan⁶⁶, mylläri J. Jundell Kirjakalasta, mylläri Erik Rosenberg Mathildedalista, työnjohtaja C. Lindstedt Talonpojan-Teijolta, kanttori J. G. Åhlsten Teijolta ja työmies Alex Lindström Teijolta.⁶⁷ Johtokunnan jäsenet edustivat tehtaiden omistajia, tehtaiden työntekijöitä, käsityöläisiä sekä paikallisia virkamiehiä.

Kun Schmidtin jälkeen kukaan isännöitsijänä toimivista omistajista ei pystynyt asumaan Teijolla, sinne palkattiin tehtaanhoitaja, jolla oli suuret valtuudet päättää teh-

⁶² Vain pientenlasten- ja tyttökoulujen johtokuntaan voitiin valita naisia, jos nämä olivat ”kansansivistystä harrastavia rouvasihmisiä”. Lönnbeck 1907, 13.

⁶³ Lönnbeck 1907, 12-13.

⁶⁴ Knaapinen 1922, 129.

⁶⁵ Johtava asema yhtiössä oli A. Th. Ericssonilla. Kirjakkalan tehtaanhoitajana oli J. A. Örström. Tehtaiden johdon apuna olivat mestarit J. E. Larsson, C. F. Lindberg, A. P. Forsström, Fr. Löfgren ja H. Åberg. Ekman 1937, 262-263, 271.

⁶⁶ Jo vuonna 1862 Mathildedalin tehtaan ja Talonpojan-Teijon kaksi ratsutilaa ja Jaakkolan verotilan ostivat veljekset Carl Johan ja Otto Maximilian Carpelan. Erityisesti Carl Johan oli paljon mukana Perniön kunnallishallinnossa ja ajoi erityisen pontevasti kansakouluasiaa. Ekman 1937, 258. Luttinen 1972, 45-47.

⁶⁷ Kirkkokokouksen pöytäkirja 5.9.1869. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

taan asioista. Tehtaanhoitaja toimi muiden tehtäviensä ohella koulun johtokunnan puheenjohtajana. Ensimmäinen tehtaanhoitaja oli Wilhelm Askergren.⁶⁸ Vuonna 1879 hänen seuraajakseen tuli Fredrik Engstrand. Ostettuaan vuonna 1886 hän osti osan tehtaista, jolloin hänestä tuli myös isännöitsijä, hän hoiti molempia toimia vuoteen 1888 asti.⁶⁹ Kun Per August Carlborgista tuli yksi tehtaan omistajista, Engstrandin tilalle valittiin Carl Hjalmar Bäckström. Vuonna 1889 Tykö Bruksbolag muutettiin osakeyhtiöksi, jonka nimeksi tuli Tykö Bruks Aktiebolag eli Teijon Tehtaat Osakeyhtiö.⁷⁰ Tehtaiden johtokuntaan kuuluivat Carlborgin lisäksi muiden omistajien edustajat ja tehtaanhoitaja Bäckström.⁷¹

Tehtaanhoitajien toimikaudet johtokunnan puheenjohtajina vastasivat suurin piirtein heidän Teijon tehtailla työskentelemänsä aikaa:

J. E. Schmidt, isännöitsijä, puheenjohtajana 1869–1871/n. 1874
 P. W. Askergren, tehtaanhoitaja, puheenjohtajana n. 1875–1878
 Fr. Engstrand, tehtaanhoitaja, puheenjohtajana 1878–1889
 Carl Hjalmar Bäckström, tehtaanhoitaja, puheenjohtajana 1889–1897
 August Carlborg, isännöitsijä, puheenjohtajana 1897–1909, (johtokunnassa 1897–1911)⁷²

Puheenjohtajat osallistuivat johtokunnan kokouksiin ja olivat mukana johtokunnan toiminnassa. August Carlborgin oleskellessa Ruotsissa puheenjohtajakaudellaan kokouksia ei pidetty tai varapuheenjohtaja hoiti puheenjohtajan tehtäviä.⁷³ Varapuheenjohtajina hänen poissa ollessaan olivat isännöitsijä Carl Fredrik Segerbrand vuosina 1900–1902, maanviljelijä F. A. Lindstedt 1902–1909 (johtokunnassa 1902–1911) ja tehtaan työmies Emil Nylund 1909–1910 (johtokunnassa 1897–1911). Kun August Carlborg luopui puheenjohtajan tehtävästä, hänen seuraajakseen tuli Lindstedt, joka jäi tehtaankansakoulun johtokunnan viimeiseksi puheenjohtajaksi.

Kansakoululaitoksen alkuvuosikymmeninä oli tavallista, että koulun johtokunnassa oli joku kirkon tai seurakunnan edustaja, mieluiten kirkkoherra tai pappi.⁷⁴ Teijolla näin ei ollut, vaan ainoana ammatiltaan kirkollisena jäsenenä oli kanttori ja lukkari Joh. Gust. Åhlsten, joka jatkoi jäsenenä myös sen jälkeen, kun hän ei enää ollut kirkon palveluksessa. Hän toimi johtokunnan jäsenenä vuodesta 1869 vuoteen 1897 eli yhteensä 29 vuotta.

⁶⁸ Ekman 1937, 271-272.

⁶⁹ Ekman 1937, 274-279.

⁷⁰ Vuonna 1889 A. Th. Ericsson myi puolet omistuksistaan ruotsalaiselle tehtaanhoitaja Per August Carlborgille. Ekman 1937, 279.

⁷¹ Ekman 1937, 280.

⁷² Luettelot puheenjohtajista ja johtokunnan jäsenistä on tehty säilyneiden koulun vuosikertomusten pohjalta. 1870-luvun alusta kaikilta vuosilta ei ole tietoja, sillä kertomukset ovat näiltä osin puutteelliset. Puheenjohtajista olen käyttänyt samoja titteleitä kuin Ekman. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1911. KHA II ja KHA V, KA. Ekman 1937, passim.

⁷³ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁷⁴ Halila 1949 a, 391-393.

Johtokunnalle ei aluksi valittu taloudenhoitajaa, vaan koulun raha-asiat hoidettiin tehtaan konttorissa, mistä myös opettajan palkka maksettiin.⁷⁵ Johtokunnan ensimmäinen ja ainoa taloudenhoitaja oli tehtaan työnjohtaja Augustin Tötterström vuosina 1909–1911. Johtokunnassa hän toimi vuosina 1884–1900 ja vuosina 1905–1911, yhteensä 23 vuotta.⁷⁶

Siitä kuinka aktiivisesti koulun opettajat olivat mukana johtokunnan toiminnassa on vain hajanaisia tietoja. Gustaf Emil Marklund toimi johtokunnan kirjurina ainakin vuonna 1870 ja vuosina 1884–1885. Opettaja Johan Gabriel Fribom puolestaan oli kirjurina vuonna 1871. Seuraavan kerran kirjurina mainitaan opettaja Otto Julius Aalto, joka oli toimessa lähes koko opettajakautensa ajan 1902–1907. Hänen sijaisenaan myös kirjurina oli vuosina 1906–1907 Aatto Werner Laitakari. Rauha Markkola oli johtokunnan jäsenenä vuosina 1907–1911 ja kirjurina vuosina 1910–1911. Hän oli myös ensimmäinen ja ainoa koulun johtokunnassa mukana ollut nainen.⁷⁷

Kun koulun johtokunta valittiin ensimmäisen kerran, siinä oli edustajia myös Mathildedalista ja Kirjakkalasta. Myöhemmin sen jäsenet olivat pääasiassa teijolaisia. Puheenjohtajan lisäksi jäseniä oli kolmesta viiteen. He olivat lähinnä Teijon tehtaiden ja kartanon työnjohtajia ja ammattimiehiä. 1900-luvun alussa johtokuntaan tuli jäseniä myös Talonpojanteijolta, kuten torppareita.⁷⁸ Edellä jo mainittujen lisäksi johtokunnan jäseninä vuosina 1874–1910 toimivat:

Carl Ekman, valaja / valaja-mestari 1874–1884
 Alex Lindström hyttarbetaren /tehtaan työmies 1874–1884, 1885–1886
 E. Björsson, hammarsmedsmästare, 1874–1881
 Carl. F. Tötterström, metsänvartija, 1884–1897
 K. S. Lindegrén, puuseppä, 1884–1886, 1887–1888
 Alexander Lundström, tehtaan työmies, 1890–1896
 J. Petterson, työnjohtaja, 1897–1905
 Aug. Abrahamsson, tehtaan työmies / työnjohtaja vuodesta 1900, 1897–1902
 Filip Karlsson, insinööri, 1900–1902
 K. Pellonpää, torppari, 1902–1905
 Aug. Abrahamsson, valuri, 1902–1905
 K. Hellberg, torppari, 1905–1908
 Wilhelm Höijer, koneenkäyttävä, 1905–1910
 Selim Rakkola, työnjohtaja, pehtori, 1908–1910
 Johan Lind, palstatilallinen, 1910–1911
 E. Viman, torppari, 1910–1911

Kanttori Ählsten ja Augustin Tötterström olivat kaikkein pisimpään mukana johtokunnassa. Muiden jäsenten kausi kesti yleisimmin kolmesta neljään vuotta. 1890-

⁷⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1874–1875. Ei 7, KHA II, KA.

⁷⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1910. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 181 KHA V, KA.

⁷⁷ Vuosikertomusten lisäksi katso myös Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁷⁸ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1910. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 181 KHA V, KA.

luvulle asti jäsenyyskaudet olivat selvästi pidempiä kuin vuoden 1898 piirijakoasetuksen jälkeen, jolloin jäsenten vaalitapa muuttui.⁷⁹

Teijon koulun ensimmäinen johtokunta valittiin siis vaaleilla Teijon kirkonkokouksessa syksyllä 1896. Kokoukseen saivat osallistua Teijon, Kirjakkalan ja Mathildedalin manttaaliin eli veroluetteloon kirjoitetut jäsenet. Toisen kerran pöytäkirjoissa on maininta johtokunnan jäsenen valitsemisesta kaikkien Teijon äänivaltaisten asukkaiden⁸⁰ kokouksessa vuonna 1874, jolloin W. Askergren valittiin johtokunnan puheenjohtajaksi. Uusia jäseniä valittiin 1870- ja 1880-luvuilla vain, kun joku johtokunnasta erosi tai kuoli. Johtokunnan jäsenet eivät siis vaihtuneet tiheään, ja kun puheenjohtajana oli itseoikeutetusti tehtaiden isännöitsijä tai tehtaanhoitaja, ei vaaleja järjestetty usein.⁸¹ Kansakouluasetus määräsi vaalista vain, että johtokunta tai sen yksittäiset jäsenet voitiin valita kunnan tai kyseessä olevan koulupiirin julkisessa pitäjän-, kylän- tai yhtiönkokouksessa. Asetus edellytti myös, että vuosittaisessa vaalissa johtokunnassa pisimpään olleet jäsenet eroaisivat, mutta se salli näiden uudelleen valinnan.⁸²

Kun C. Hj. Bäckström ja A. Carlborg olivat Teijon tehtaiden johdossa, he myös pyrkivät vaikuttamaan selkeästi Teijon koulun johtokunnan henkilövalintoihin ja toimintaan. Turun- ja Porin läänin kansakouluntarkastaja Oskar Borg tulkitsi vuonna 1889 johtokunnan valitsemisoikeuden niin, että tehtaan johdolla ja johtokunnalla oli oikeus valita myös koulun johtokunta ja sen puheenjohtaja, koska ruukki muodosti koulupiirin ja tehdas edusti sitä. Valinnoista piti ilmoittaa tarkastajalle, mutta niitä ei tarvinnut erikseen hyväksyttää.⁸³ Bäckströmin puheenjohtajakaudella vuosina 1889–1897 koulun johtokuntaan ei valittu kertaakaan uusia jäseniä.⁸⁴ Carlborgin tultua johtokunnan puheenjohtajaksi vuonna 1897 koulun johtokunta valitsi uudet jäsenensä eli täydensi itse itsensä. Valinnat tehtiin kuitenkin Carlborgin esitysten mukaan.⁸⁵ Tehtaan johtaja piti tiukasti ohjat käsissään myös kansakoulun suhteen.

Päätökset piirijakoasetuksen toteuttamisesta tehtiin Perniössä vuonna 1900,⁸⁶ minkä jälkeen johtokunnan vaalitapa muuttui. Nyt johtokunnan valitsi Perniön kuntakokous. Pöytäkirjojen mukaan ensimmäisen kerran kuntakokous valitsi johtokunnan syyskuussa

⁷⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1910. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 181 KHA V, KA.

⁸⁰ Maaseudulla järjestetyille erilaisille kokouksille, joissa päätettiin yhteisistä asioista, oli tyypillistä, että niihin saivat osallistua joko kaikki tai ainakin kaikki kirjoilla olevat asukkaat. Äänioikeus oli kuitenkin rajoitettu ja se määräytyi veroäyrin perusteella, jolloin vain varakkaimmilla oli oikeus äänestää. Äänioikeutta ei ollut pienituloisilla, palkollisilla eikä naimisissa olevilla naisilla. Tämä järjestelmä säilyi lähes muuttumattomana 1900-luvun alkuun asti. Kivirauma 1987, 34.

⁸¹ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁸² Lönnbeck 1907, 12, 45.

⁸³ Turun- ja Porin läänin kansakouluntarkastajan kirje Rouva ruukinpatruunalle 1.4.1889.

III 13:15 Eb:1. Tkk. PKA.

⁸⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1910. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 181 KHA V, KA.

⁸⁵ Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 28.8.1897. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁸⁶ Kuntakokousten pöytäkirjat 1898–1904. I Ca. 5 Perniö kunnlk. PKA.

vuonna 1902. Carlborg toimi edelleen puheenjohtajana, mutta johtokunnan jäsenistössä tehtaan edustus väheni ja tilalle tuli maanviljelijöiden ja torpparien edustajat, jolloin heilläkin periaatteessa oli mahdollisuus saada näkemyksensä esiin. Opettajan asema johtokunnan sihteerinä vakiintui. Kuntakokous valitsi johtokuntaan uusia jäseniä vuosittain. Ensimmäisillä kerroilla lähtövuorossa olleet arvottiin, mutta myöhempinä vuosina pyrittiin useampia kausia johtokunnassa olleiden tilalle valitsemaan uusia jäseniä. Ilmeisesti uusia jäsenehdokkaita ei liiemmästi ollut, sillä vanhojen jäsenten uudelleen valinta oli tavallista.⁸⁷

Johtokunnan tehtäviksi kansakouluasetuksessa määriteltiin koulun toiminnan ja etujen valvonta sekä järjestyksestä ja rahoituksesta huolehtiminen. Tähän kuuluivat tarkoituksenmukaisen koulukiinteistön, irtaimiston ja opetusvälineiden järjestäminen sekä koulun varojen hoito. Yhdessä kansakouluntarkastajan kanssa johtokunta valitsi ja nimitti virkaan opettajan. Johtokunnan tuli valvoa opettajan työtä ja sillä oli oikeus myöntää opettajalle lyhyitä lomiamia. Samoin tarkastajan ja johtokunnan tuli yhdessä tarkastaa opettajan laatima tunti- ja opetussuunnitelma sekä koulussa käytettävät kirjat. Johtokunnan oli tarkkailtava säännöllisesti opetusta ja oltava läsnä vuosittaisissa tutkinnoissa. Johtokunnalla oli oikeus saada tietoja kaikista koulupiiriin kuuluvista kouluikäisistä lapsista ja kehottaa vanhempia tuomaan lapsensa kouluun. Ennen kunkin vuoden heinäkuun loppua piti antaa kansakoulujen ylitarkastajalle kertomus koulun toiminnasta edellisen lukuvuoden ajalta. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että johtokunnan ei tarvinnut maksaa postimaksua virkakirjeistään.⁸⁸

Teijon koulun johtokunta toimi 1870-luvun alussa asetuksen mukaisesti. Se päätti opetussuunnitelmista, kustannusten jakamisesta Teijon ja Mathildedalin tehtaanomistajien kesken, opettajien palkkaamisesta ja virkavapauksista, lukukausien kestosta ja koulumaksuista. Opetuksen kannalta merkittävimmät päätökset olivat vuonna 1873 tehty päätös tyttöjen ja poikien opettamisesta yhdessä ja opetuksen muuttaminen pelkästään suomenkieliseksi vuonna 1875. Johtokunnan jäsenet pitivät myös tärkeänä läsnäoloaan sisäänpääsykuulusteluissa. Lukuvuoden aikana johtokunnan jäsenet vierailivat koulussa vuoroviikkoina kuuntelemassa opetusta. Lisäksi johtokunnan jäsenten tehtävänä oli olla yhteydessä koulusta poissaolleiden lasten vanhempiin, jotta nämä huolehtisivat lastensa säännöllisestä koulunkäynnistä. Puheenjohtajan tehtävänä oli yhdessä opettajan kanssa laatia ja toimittaa rahahakemukset ja koulun vuosikertomukset kouluylivaltuutukselle. Puheenjohtaja allekirjoitti vuosikertomuksen ja opettaja kirjasi opetusta ja lapsia koskevat tilastotiedot. Johto-

⁸⁷ Johtokunnan pöytäkirjat 1900–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁸⁸ Lönnbeck 1907, 13-14.

kunta siis valvoi ja kontrolloi sekä koulun opetusta ja tarpeen vaatiessa jopa yksittäisen lapsen koulunkäyntiä.⁸⁹

Säilyneiden pöytäkirjojen perusteella Teijon koulun johtokunta kokoontui pari kertaa vuodessa vuoteen 1876 asti. Sen jälkeen seuraavat säilyneet pöytäkirjat ovat vasta vuodelta 1897. Vuodesta 1903 lähtien pöytäkirjat kirjoitettiin sidottuun kirjaan, joten useampi pöytäkirja on säilynyt ja johtokunnan toiminnasta saa paremman kuvan. Johtokunta kokoontui sen mukaan yhdestä kymmeneen kertaan vuodessa. Tehtaankansakoulun johtokunnan viimeinen ja vuoden 1909 ainoa kokous pidettiin ilmeisesti 30.11.1909. Koulun vuosikertomusten mukaan johtokunnan kokouksia järjestettiin pikemminkin tarpeen mukaan kuin säännöllisesti. Joinakin vuosina kokouksia ei pidetty ollenkaan. Johtokunnan pöytäkirjat ovat koko 1800-luvun ajalta pelkästään ruotsiksi. Se ei välttämättä tarkoita sitä, että kokoukset pidettiin kokonaan ruotsiksi, sillä kaikki johtokunnan jäsenet eivät välttämättä osanneet ruotsia. 1900-luvulla pöytäkirja saatettiin laatia suomeksi silloin kun puheenjohtaja Carlborg ei ollut läsnä. Puheenjohtajaa lukuun ottamatta muut jäsenet olivat tuolloin ilmeisesti suomenkielisiä.⁹⁰

1870-luvulla johtokunnan kokouksissa käsiteltiin paljon asioita, mutta 1890-luvulta alkaen pöytäkirjaan asti päätyneitä kokousasioita oli kerrallaan usein vain yksi. Ajan myötä päätökset koskivat vähemmän jokapäiväistä opetusta ja enemmän koulun hallintoa. Kaikkein eniten johtokuntaa työllistivät uusien opettajien hakuprosessit ja opettajille annettavien työtodistusten myöntäminen. Johtokunta päätti myös siitä, ketkä oppilaista saivat apurahoja ja stipendejä. Muuten johtokunnalla ei ollut valtaa päättää koulun raha-asioista. Vaikka johtokunta saattoi tehdä ehdotuksia koululle tehtävistä materiaalihankinnoista, puheenjohtaja Carlborg teki kaikki rahankäyttöä koskevat lopulliset päätökset. Johtokunnan kokouksen päätös kuitenkin tarvittiin tehtäessä raha-anomuksia valtiolle tai Perniön kunnalle.⁹¹

Puheenjohtaja Carlborgin ja johtokunnan vallanjakoa kuvaa esimerkiksi se, että säilyneissä pöytäkirjoissa ei ole mitään mainintaa uuden koulurakennuksen, Päivölän, rakennuttamisesta. Ilmeisesti päätös oli yksin tehtaan johdon käsissä. Kun oppilaat palelivat uudessa, vuonna 1900 valmistuneessa rakennuksessa, johtokunta pystyi ainoastaan sulkemaan koulun kokonaan tai osittain sekä painostamaan ”tehtaan johtoa” kunnostustöihin. Johtokunnalla ei ollut mahdollisuutta ilman Carlborgin tukea käyttää rahaa koulun kunnostamiseen. Johtokunnan pöytäkirjoista ei myöskään ilmene, että johtokunta olisi ollut aktiivi-

⁸⁹ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA. Knaapinen 1922, 131.

⁹⁰ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA.

⁹¹ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

sesti mukana koulun kunnallistamisessa. Ilmeisesti päätökset on tehty suoraan tehtaan johdon ja kunnan välillä.⁹²

2.3 Kouluhallitus ja koulutarkastajat valvojina

Suomen kansakoulujen ensimmäinen ja alkuaikoina ainoa tarkastaja oli kansakoulujen ylitarkastaja Uno Cygnaeus.⁹³ Alusta asti kansakouluntarkastaja oli keskusvallan edustaja, joka kontrolloi ja ohjasi paikallistason toimijoita. Kun koulujen määrä kasvoi, työmäärä kasvoi liian suureksi yhdelle tarkastajalle. Helmikuussa 1874 päätettiin valita 25 sivutoimista tarkastajaa. Koska halukkaita tarkastajia oli vaikea löytää, myönnytyksenä jokainen heistä sai itse valita ja määrittellä oman tarkastuspiirinsä. Vaikka Cygnaeus itse toivoi, että tarkastajat olisivat olleet ”pedagogisesti sivistyneitä”, uusista tarkastajista 20 oli pappeja tai teologeja.⁹⁴ Kiinnostuksestaan huolimatta heistä kaikki eivät olleet tarpeeksi hyvin perillä kansakoulun tavoitteista ja opetustavoista voidakseen neuvoa ja ohjata koulujen työtä. Toisaalta monella paikkakunnalla kansakoululle oli alkuaikoina eduksi, että tarkastaja pappina tunsii hyvin paikkakunnan ilmapiirin ja vaikutusvaltaiset tahot. Varsinkin maaseudulla pappeilla oli jo valmiiksi tehtävään tarvittavaa arvovaltaa.⁹⁵

Teijon koulun ensimmäisinä kansakouluntarkastajina toimivat Uskelan koulupiirin tarkastajat kirkkoherra Johan Jakob Lybeck vuosina 1874–1875 ja kirkkoherra Peter Adolf Wasz, vuosina 1875–1885.⁹⁶ Kansakouluntarkastaja oli tuttu herra Teijon koululaisille jo 1870-luvulla. Tarkastaja saattoi olla läsnä jo lukuvuoden ensimmäisenä päivänä, mutta usein hän oli mukana loppukuulustelussa.⁹⁷ Kun tarkastajat vierailivat säännöllisesti tarkastamassa opetusta, he näkivät myös jonkin verran koulun arkipäivää.⁹⁸

Koska kaikki tarkastajat eivät tunteneet riittävästi kansakoulun opetusmuotoja ja sille asetettuja tavoitteita, tarkastustoiminta ei tukenut tarpeeksi kansakoulun kehittämistä. Lisäksi tarkastuspiirien mielivaltaisuudesta aiheutui ongelmia, kun kouluja perustettiin lisää. Viimein vuonna 1882 valtiopäivät päättivät perustaa kahdeksan läänintarkastajan

⁹² Johtokunnan pöytäkirjat 1867–1910. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

⁹³ Kansakouluhoidon laatijana hän oli asiantuntevin henkilö tehtävään. Samaan aikaan hän toimi 1860-luvulla Jyväskylän opettajaseminaarin johtajana. Cygnaeuksen jälkeen ylitarkastajaksi tuli A. V. Floman vuonna 1888, jonka tilalle vuosisadan vaihteessa Gustav Lönnbeck. Vuonna 1902 kouluhallituksen ylitirehtööriksi tuli Y.K. Yrjö-Koskinen. Karttunen 1983, 7-8. Halila 1949a II, 398-399; Aurola 1970, 105.

⁹⁴ Kansakouluasetus määräsi, että ylitarkastajan lisäksi piti olla ympäri maata paikallisia tarkastajia, mutta alkuaikoina näitä ei valittu, koska pelättiin sen lisäävän valtiojohtoisuutta ja byrokratiaa. Halila 1949a II, 398-399. Aurola 1970, 109-110.

⁹⁵ Halila 1949a II, 399-400.

⁹⁶ Kansakoulujen vuosikertomukset 1873–1885. Ei 5 - V Ep 3, KHA II, KA. Karttunen 1983, 149.

⁹⁷ Säilyneissä Teijon koulun vuosikertomuksissa on ensimmäisen kerran maininta lukuvuoden loppukuulusteluista ja tarkastajan läsnäolosta keväältä 1876. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset I v. 1875–1876. Ei 10, KHA II, KA.

⁹⁸ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1911. Em 1-25, KHA V, KA.

virkaa ja vuonna 1885 määritettiin tarkastuspiirien rajat.⁹⁹ Jo edellisenä vuonna oli nimitetty ensimmäiset kansakoulujen piiritarkastajat. Heidän tehtäviinsä kuului toimia linkkinä paikallisten kansakouluntarkastajien ja kouluylivaltuutuksen välillä.¹⁰⁰

Perniö ja Teijo kuuluivat aluksi Turun ja Porin läänin kansakouluntarkastajan piiriin. Uudessa toimessa aloitti 1.7.1885 tarkastaja Oskar Fr. Borg.¹⁰¹ Teijolla hän vieraili ensimmäisen kerran Teijon koulua tarkastamassa tammikuussa 1886. Hän viipyi Teijolla yhden päivän seuraten opetusta ja tapasi myös johtokunnan puheenjohtajan, tehtaanhoitaja Fr. Engstrandin. Tarkastajan mukaan koulussa oli hyvä opetus, kuri ja järjestys. Hän oli tyytyväinen myös opetusvälineisiin, irtaimiston ja koulurakennuksen kuntoon. Myöhemmissäkin tarkastuksissaan hän oli tyytyväinen opetukseen, mutta piti luokkahuonetta liian pienenä ja kiinnitti huomiota erillisen käsityöluokan puutteeseen. Säilyneiden tarkastuskertomuksien mukaan hän teki yhteensä kuusi tarkastusmatkaa Teijolle vuosina 1886–1891.¹⁰²

Piirijakojärjestelmää täsmennettiin ja muutettiin useaan otteeseen 1890- ja 1900-luvuilla.¹⁰³ Huolimatta siitä, mihin piiriin Teijo milloinkin kuului, tarkastajat vierailivat Teijon koululla keskimäärin kerran vuodessa kuten muissakin kansakouluissa. Tarkastusten sisältö säilyi muuten ennallaan, mutta 1900-luvun alusta lähtien tarkastuksiin sisällytettiin myös koulun nimi-, päivä- ja arvostelukirjojen sekä arkiston ja tilien tarkastus. Yleensä tarkastajat pyrkivät käynneillään myös tapaamaan johtokuntaa, mutta Teijolla tarkastaja keskusteli vain opettajien ja johtokunnan puheenjohtajan kanssa.¹⁰⁴

Piiritarkastajat olivat nimenomaan pedagogiikan ja kansakoulun asiantuntijoita. He eivät olleet ainoastaan valvojia vaan myös neuvojia, joiden tuli opastaa kouluja opetussuunnitelmien laadinnassa ja olla opettajien tukena, kun nämä yrittivät saada johtokuntia ja kuntia ymmärtämään koulujen kehittämistarpeita.¹⁰⁵ Teijolla tarkastaja keskusteli koulun johdon kanssa esimerkiksi opettajien palkkauksesta ja luontaiseduista sekä esitti vaatimuksia opetusvälineistön ja oppikirjojen uusimisesta ja täydentämisestä.¹⁰⁶ Tarkastusten väleissä

⁹⁹ Piirien määrittelyn perusteena eivät välttämättä olleet läänirajat, vaan tavoitteena oli saada kullekin tarkastajalle suurin piirtein samankokoinen alue. Halila 1949a II, 399-400. Karttunen 1983, 6-7.

¹⁰⁰ Halila 1949a II, 402-405

¹⁰¹ Karttunen 1983, 39, 154.

¹⁰² Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1891. Em 1, KHA V, KA.

¹⁰³ Koulutarkastajien määrää jouduttiin lisäämään useaan otteeseen 1890- ja 1900-luvuilla. Samalla tarkastuspiirien määrä ja rajat muuttuivat. Vuonna 1892 tehtiin ensimmäiset muutokset ja Turun alue nimettiin III piiriksi. Muutosten astuttua seuraavana vuonna voimaan Borgin seuraajaksi Turkuun tuli ensin Viktor Wilhelm Lindqvist ja vuonna 1901 Albin Järvinen. Ennen Järvisen nimitystä vuonna 1898 piirejä oli jälleen lisätty ja Varsinais-Suomen alueen nimeksi vakiintui Turun piiri. Suurempi muutos Teijon kannalta tuli vasta, kun vuoden 1907 alusta Perniön kansakoulut liitettiin Helsingin kansakouluntarkastajan piiriin. Koulun uudeksi tarkastajaksi tuli Karl Adolf Oskar Relander ja pian hänen jälkeensä Karl Gustav Aminoff. Vuoden 1907 uuden piirijaon myötä tarkastuspiirejä oli jo yhteensä 27. Helsingin Piirin kansakouluntarkastajan kirje 23.8.1906. III 13:15 Eb:1. Tkk. PKA. Karttunen 1983, 8, 44-55, 154.

¹⁰⁴ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1911. Em 1-25, KHA V, KA.

¹⁰⁵ Halila 1949a II, 402-405.

¹⁰⁶ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1911. Em 1-25, KHA V, KA.

tarkastajat pitivät yhteyttä opettajiin ja johtokuntaan kirjeitse. Näissäkin he ohjeistivat opetusta ja kehottivat huolehtimaan koulun ja opetusvälineiden kunnosta.¹⁰⁷

Kunkin piirin alueella tarkastajat järjestivät opettajien piirikokouksia, joihin opettajat kokoontuivat keskustelemaan koulujen opetuksesta sekä koulujen kannalta ajankohtaisista asioista. Niissä opettajat ratkoivat tarkastajan johdolla koulujen arkipäivän ongelmia.¹⁰⁸ Teijon koulun opettaja G. E. Marklund osallistui aktiivisesti näihin kokouksiin ja toimi ajoittain myös kokousten puheenjohtajana. Kokouksia pidettiin vuorotellen eri kouluilla ja 17. elokuuta 1887 Salon seudun kansakoulun opettajat ja piiritarkastaja kokoontuivat Teijon koululla.¹⁰⁹

Kokous alkoi virrellä, raamatuntekstin luvulla ja yhteisellä rukouksella. Sitten opettaja Marklund toivotti kaikki tervetulleiksi. Hänet valittiin puheenjohtajaksi ja urkuri Lehtinen Uskelasta ”pöytäkirjuriksi” eli sihteeriksi. Edellisen kokouksen pöytäkirjaa tarkastettaessa opettaja Marklund kiitti, että ”hänen lauselmansa jokaisessa kohdassa olivat pöytäkirjaan tulleet asiallisemmin ja selvemmin hänen mielipiteenään, kuin hän oli voinut niitä lausuakaan.” Seuraavaksi kokouksen ohjelmassa olisi pitänyt olla opettaja Marklundin pitämä näytetunti, mutta koska oppilaat olivat vielä lomalla, ei sitä järjestetty.

Tärkeimpänä puheenaiheena kokouksessa oli, mitä toivomuksia opettajilla oli kansakoulun puolesta seuraaville valtiopäiville. Tärkeimpänä opettajat pitivät sitä, että myös kansakoulun opettajille annettaisiin samanlainen mahdollisuus kuin oppikoulun opettajille asettaa omat edustajansa pappissäätöön¹¹⁰. Muut kokouksessa käsitellyt kysymykset liittyivät enemmän koulun arkeen. Opettajat pohtivat, miten saada oppilaat vastaamaan kuuluvalla äänellä kysymyksiin, miten opettaa metrijärjestelmä parhaiten ja tuleeko kaunokirjoitusharjoituksissa käyttää ensin kivitauluja vai alusta asti paperia. Ensimmäiseen kysymykseen opettajien yhteinen kanta oli, että vastaustavan piti olla ”täydellinen ja vakaa” ja vastaus piti lausua ”selvään kuuluvasti (ei toki liika kirkumisella tai huutamisella)”. Opettajien mielestä oppilaat piti ensimmäisistä koulupäivistä totuttaa tällaiseen vastaamistapaan, muuten he eivät sitä oppisi.¹¹¹

Piirikokoukset, joista Teijolla pidetty kokous on esimerkki, olivat osa opettajien ja tarkastajan yhteistyötä. Opettajilla oli mahdollisuus vaikuttaa kansakoululaitoksen toimintaan myös valtakunnallisella tasolla esittämällä mielipiteitään ja toivomuksiaan suoraan keskushallinnon edustajalle. Teijon lapset tuskin olisivat olleet riemuissaan, jos heidät

¹⁰⁷ Kansakouluntarkastajan kirjeet. III 13:15 Eb:1. Tkk. PKA.

¹⁰⁸ Aurola 1970, 111.

¹⁰⁹ Pöytäkirja kansakoulunopettajien piirikokouksesta 17.8.1887. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

¹¹⁰ Vuonna 1879 koulunopettajat ja yliopiston vakinaiset opettajat ja virkamiehet saivat äänioikeuden ja oikeuden osallistua pappissäädyn vaaleihin. Ilmeisesti kuitenkin oppikoulujen opettajien oikeudet olivat laajemmat kuin kansakoulunopettajilla. Olkkonen 1989, 493.

¹¹¹ Pöytäkirja kansakoulunopettajien piirikokouksesta 17.8.1887. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

kesken loman olisi kutsuttu kouluun. Jos näytetunti kuitenkin olisi pidetty, opettaja Marklundin opetuksesta ja teijolaisten koululaisten työstä olisi todennäköisesti jäljellä elävä kuvaus.

Koulutarkastusten lisäksi kouluylhallitus keräsi kouluista tilastotietoja vuosikertomusten avulla. Ensimmäisinä vuosina sillä ei ollut tarkkoja valvontalomakkeita, vaan johtokunnan puheenjohtaja kirjoitti vapaamuotoisesti käsin vuosiselostuksen, jossa hän vastasi viranomaisten kysymyksiin.¹¹² Teijolta vuosikertomuksia on säilynyt vasta toisesta toimintavuodesta lähtien.¹¹³ Vuosikertomuksessa johtokunta ja opettaja selvittivät perustiedot oppilaiden määrästä, luokista, lukuvuoden kestosta, opetuksesta, koulurakennuksesta, opettajista ja heidän palkkauksestaan, koulun tuloista ja menoista sekä johtokunnan toiminnasta. Lukuvuodesta 1874–1875 lähtien vuosikertomuksia varten oli valmiiksi painetut lomakkeet. Täytetyt lomakkeet lähetettiin ensin kansakouluntarkastajalle, joka lisäsi niihin tarpeen mukaan omat kommenttinsa.¹¹⁴ Näiden tietojen avulla koulujen toimintaa oli helppo verrata toisiinsa ja seurata yksittäisen koulun kehitystä.

2.4. Koulun talous

Teijon koulun rahoitus tuli kolmesta päälähteestä. Ne olivat valtionapu, Teijon tehtaiden tuki ja Catharina Kijkin testamenttirahaston tuotot. Suurimman ja vakaimman osan muodosti opettajan palkkaukseen tarkoitettu valtionapu. Se oli 1870-luvun puolivälistä lähtien noin kaksinkertainen verrattuna tehtaiden rahalliseen tukeen lukuun ottamatta muutamaa poikkeusvuotta, jolloin tehtaiden vuosittainen osuus nousi lähes valtionavun tasolle. Valtionavun tasoon vaikutti opettajan sukupuoli ja virkavuosien määrä. 1860-luvulla valtionapu oli ensin 600 markkaa vuodessa, mutta vuoden 1886 alusta maaseudun kansakoulujen valtionavun perussumma nostettiin miesopettajille 800 markkaan. Lisäksi tulivat opettajan henkilökohtaiset vuosilisät. Kun Teijolle tuli toinen opettaja, valtionosuus nousi vastaavasti. Enimmillään valtionapu oli 2120 markkaa vuonna 1909.¹¹⁵ Vuodesta 1869 vuoteen 1909 rahan arvo aleni 14 %. Vuoden 1869 rahassa vuoden 1909 valtionapu oli 1823,20 markkaa ja päinvastoin 697,67 markkaa.

¹¹² Knaapinen 1922, 131-132.

¹¹³ Lukuvuoteen 1873–1874 asti vuosikertomukset ovat vapaamuotoisia ja yhteismitattomia, vasta seuraavasta lukuvuodesta lähtien vuosikertomukset ovat täydelliset tilastoineen. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1875. Ei 2 - Ei 7, KHA II, KA.

¹¹⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA.

¹¹⁵ Säännöllisesti koulun taloudesta on tietoja vasta vuodesta 1876 lähtien. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA. Halila 1949a, 345, 351,414.

Teijon tehtaas tukivat koulua sekä rahallisesti että ”luonnossa”. Kun koulua 1870-luvun alussa pidettiin osan aikaa vuodesta Mathildedalin kylässä, Mathildedahlin ruukin omistaneet Carpelanin veljekset osallistuivat koulun kuluihin¹¹⁶. Käytännössä tehtaiden tuki määräytyi sen mukaan, kuinka paljon koulun kustannuksista jäi kattamatta muilla tuloilla. Siksi vuosittaiset summat vaihtelivat paljon. Tehtaan rahallinen tuki kuitenkin nousi valtion tuen tavoin, joskaan ei yhtä tasaisesti. Luonnontuotteina maksettu osuus sisälsi niin opettajan asunnon, pellot ja laitumen kuin opettajan ja koulun käyttöön annetut polttopuut. 1880-luvun loppuun asti niiden hinta arvioitiin noin 300-600 markaksi vuodessa. Eirahallisen tuen arvon suhteellinen ja markkamääräinen osuus pieneni 1890-luvulla merkittävästi, mutta nousi taas jonkin verran koulun muututtua kaksiopeettajaiseksi ja koulun lämmitystarpeen kasvaessa 1900-luvulla.¹¹⁷

Kijkin testamenttilahjoituksen koroista koulu sai vuoteen 1899 asti pientä mutta säännöllistä lisätuloa. 1870-luvun alusta ei tietoja ole, mutta vuodesta 1879 vuoteen 1899 tuottojen keskiarvo oli noin 128 markkaa. Vuoden 1899 jälkeen tuottoja tuloutettiin koulun käyttöön epäsäännöllisesti, usein useamman vuoden tuotot kerralla. Koulun muut tulot olivat satunnaisia lahjoituksia, esimerkiksi apurahoiksi tarkoitettuja. Lukuvuodesta lähtien 1903–1904 Perniön säästöpankki jakoi apurahoja köyhille ja ahkerille oppilaille. Teijon koulu sai lukuvuonna 1897–1898 ensimmäisen kerran osuutensa Perniön kunnan viinaverorahoista. Nämäkin varat jaettiin avustuksina köyhille oppilaille.¹¹⁸ Koulu sai joitakin yksittäisiä avustuksia käsityökalujen hankkimiseen. Koulun oppilaiden käsitöitä myytiin useina vuosina ja niistä saatu summa vaihteli parista kymmenestä markasta jopa yli 200 markkaan.¹¹⁹ Teijolla ei haluttu periä lapsilta koulumaksuja, sillä kaikkien tehtaiden työntekijöiden lasten piti pystyä käymään koulua.¹²⁰ Sen sijaan koulun kustannusten noustessa 1890-luvun lopulla koulun johtokunta päätti, että kaikkien yli 16-vuotiaiden koulupiirin alueella asuvien henkilöiden piti maksaa 50 penniä jokaisesta ansaitsemastaan 100 mk:sta koulun kassaan.¹²¹ Ei ole tietoa, kerättiinkö tätä maksua koskaan.

Piirijakoasetus ei muuttanut koulun talouden perusrakennetta eikä kontrollia. Kun Talonpojanteijon alue liitettiin samaan koulupiiriin tehtaan kanssa, koulu sai lisäksi

¹¹⁶ Johtokunnan kokouksessa 7.12.1870 päätettiin jakaa Kijkin rahaston tuotot Kirjakkalan ja Teijon koulujen välillä. Kirjakkalaan perustettiin oma kansakoulu jo vuonna 1877, mutta Mathildedaliin vasta vuonna 1891. Mathildedalin lapset kävivät mahdollisuksiensa mukaan Teijon koulussa. Tämä lienee yleisin käsitys asiasta, mutta Aurolan mukaan Mathildedalin kansakoulua varten haettiin valtionavustusta vuonna 1875 ja se saatiin vuonna 1879. Olisiko Mathildedalissa ollut kansakoulu jo aiemmin? Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Aurola 1961, 91. Toivanen 2003, 80-81.

¹¹⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA.

¹¹⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1897-1898. Ep 71, KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1903-1904. Ep 113, KHA V, KA.

¹¹⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA.

¹²⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1871. Ei 2, KHA II, KA.

¹²¹ Päätöksen vahvistamiseen tarvittiin vielä Perniön kuntakokouksen hyväksyntä. Johtokunnan kokouksen pöytäkirja 10.3.1898. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

kunnan koulupiiristä keräämät kouluverot itselleen. Rahat maksettiin kuittia vastaan tehtaan omistajalle, eikä rahoista tarvinnut esittää selvitystä kunnalle. Riitti, kun koulunpito oli asianmukaista.¹²² Tehtaiden omistajan oletettiin käyttävän saamansa summan koulun kustannuksiin.

Teijon tehtaiden taloudellinen tilanne ja samalla sen kyky tukea koulua vaihteli paljon 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. Kun 1870-luvulla tehtailla meni taloudellisesti hyvin, tehtaiden tuotantomenetelmiä uusittiin ja myös maatalousrakennuksia sekä asuinrakennuksia korjattiin ja parannettiin.¹²³ Vuosikymmenen lopulla oli taas lasku-kausi ja Teijon tehtaot kärsivät suuria tappioita, mutta menestyivät melko hyvin koko 1880-luvun, kun taloudessa tapahtui taas käänne parempaan.¹²⁴ 1890-luvulla tuli maailmanlaajuisen laman, mutta talouden elpessä muualla Teijon tehtailla oli edelleen vaikeuksia.¹²⁵

Lopulta vuonna 1909 tehtaan johdon oli ratkaistava, pystyisikö se enää kustantamaan tehtaankansakoulun toimintaa. Lisäksi kouluylivaltio uhkasi evätä koululta valtionavun sillä perusteella, että Päivölän rakennus oli uutuudestaan huolimatta puutteellinen. Tehtaalla ei ollut varaa kunnostaa sitä eikä hankkia uusia tiloja, joten se oli valmis myymään sekä Teijon että Kirjakkalan koulut Perniön kunnalle. Kuntakokous pelkäsi tehtaiden lopettamista eikä suostunut kauppaan. Kuvernööri kuitenkin määräsi kunnan ottamaan koulut omistukseensa 1.1.1910 alkaen.¹²⁶

¹²² Kuntakokousten pöytäkirjat 1898–1904. I Ca. 5 Perniö kunnlk. PKA.

¹²³ Ekman 1937, 272-273.

¹²⁴ Ekman 1937, 274-278.

¹²⁵ Ekman 1937, 284-285.

¹²⁶ Luttinen 1972, 150.

3. Tehtaankansakoulu keskellä kylää

3.1. Teijon ruukkiyhteisö ja tehtaan lapset

Luonnonkauneus ei ole sana, joka välttämättä ensimmäiseksi tulee mieleen 1800-luvun jälkipuolen teollisuusseuduista. Ruukkiyhteisöt muodostivat kuitenkin tästä poikkeuksen. Ne, kuten Teijo, sijoituivat paikkoihin, joihin oli helppo päästä vesitse, joissa oli tarjolla vesivoimaa ja laajat metsät, joista saatiin niin polttopuuta kuin rakennustarpeita. Teijon alueella on useita pieniä järviä ja maasto on kumpuilevaa. Teijolla oli myös erinomainen purjelaivasatama, josta kuljetettiin puuta Välimerelle saakka ja 1880-luvulle asti siellä toimi myös telakka.¹²⁷

Teijon kylän näkyvin rakennus ruukin masuunin, pajojen ja makasiinien lisäksi oli vuonna 1770 valmistunut kaksikerroksinen ja mansardikattoinen, rapattu ja keltaiseksi maalattu kartano. Mäellä kartanon lähellä kohosi pieni kivikirkko, jonka japanilaisista pagodeista vaikutteita saanut torni kohosi terävänä kylän yläpuolelle. Teijo oli ollut oma tehdas-seurakuntansa vuoteen 1869 asti, jolloin se liitettiin Perniön seurakuntaan ja Perniön papit hoitivat kirkolliset toimitukset Teijolla. Kartanon ja kirkon puukujanteet ja hoidetut puistometsät kylän lähistöllä antoivat ympäristölle huolitellun leiman. (Kuva 2)¹²⁸

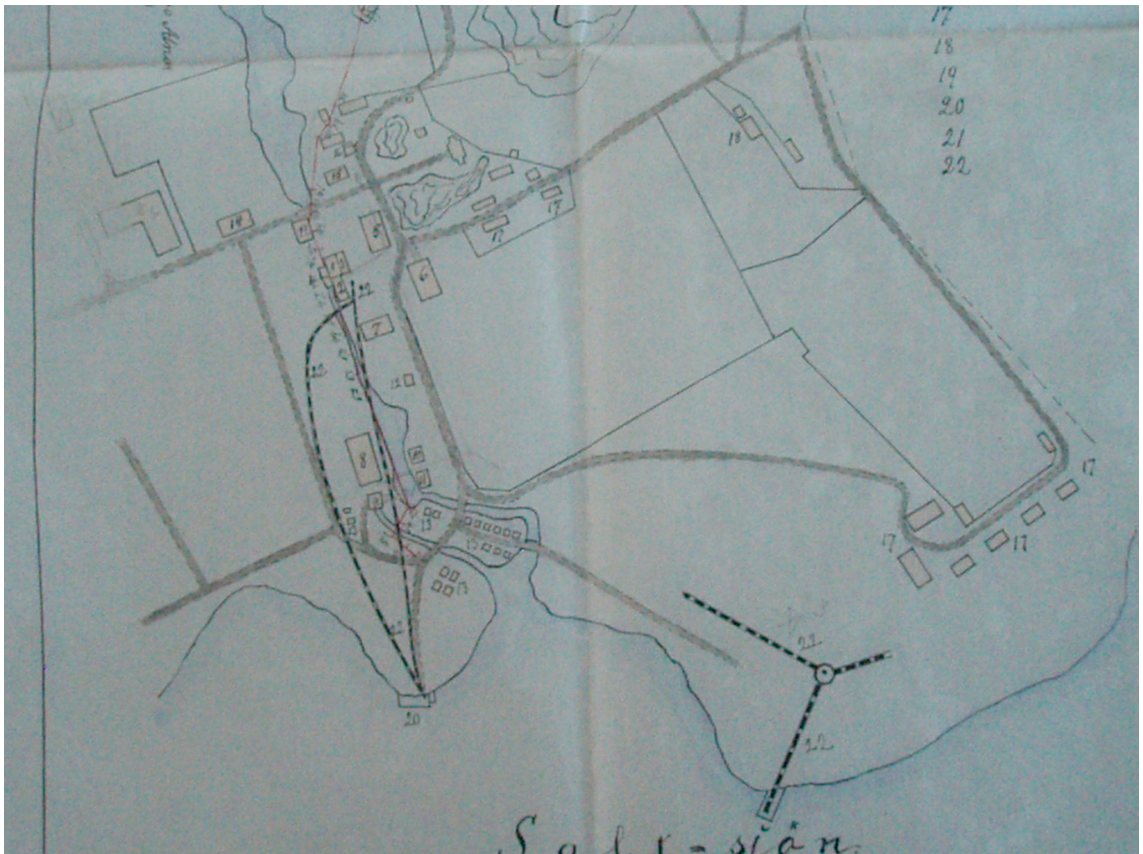
Teijon ruukin ja kartanon asukkaat olivat eläneet omassa tiiviissä yhteisössään vuosisatojen ajan. Ruotsinvallasta oli siirrytty Venäjän valtaan, kuntarajat olivat muuttuneet useaan kertaan Teijon ympärillä Perniön, Uskelan ja Kemiön kuntien välisillä sopimuksilla ja omistajasuvut olivat vaihtuneet niin ruukissa kuin kartanossa. Teijolla teollinen tuotanto oli kehittynyt sääty-yhteiskunnan jähmeässä perustassa 1600-luvulta lähtien, mutta nakertanut sitä tuskin yhtään.¹²⁹ Vaikka ruukin ja kartanon hallinta oli siirtynyt aatelistolta porvarille, kartanon alustalaisille ja ruukin työväelle ruukinpatruuna ja kartanonherra olivat yhä samaa vallasväkeä. Teijolla yhteisön sosiaaliset erot näkyivät myös rakennusten sijoittelussa. Kartano oli omassa rauhassaan ja työntekijöiden, niin ammattilaisten ja konttoriväen kuin tavallisten työmiestenkin asunnot olivat selkeästi erillään kartanosta.¹³⁰

¹²⁷ Innamaa & Lindström 1986, 88, 138.

¹²⁸ Innamaa & Lindström 1986, 51, 118, 357.

¹²⁹ Salmi 2002, 18.

¹³⁰ Siivonen 2003, 54-55.

Kuva 2: Teijon kylän kartta 1900-luvun alusta. Koulu näkyy kuvan vasemmassa yläkulmassa, rakennus numero 18. Työläisten asunnot on merkitty numerolla 17. Teijon kirkko on ristinmuotoinen rakennus kallioiden keskellä ja sen luota on suora tie Teijon kartanoon. Muut rakennukset ovat lähinnä tehdasrakennuksia. Teijon asemapiirros. 10.1. Tka, TMA. Kuvaaaja: Niina Lehmusjärvi.

Jos herrasväki olikin ollut Teijolla vaihtuvaa, Teijon työväki oli juurtunut lujempaan. Ruukin työntekijöissä oli ammattilaisia, joiden suvut olivat työskennelleet lähes samoissa tehtävissä jopa viiden sukupolven ajan. Ennen 1900-lukua työ- ja asuinpaikan vaihto ei ollut aivan yksinkertaista, ja monet olivat Teijollakin ”mahastaan kiinni.” Ennen kuin vuoden 1879 elinkeinonvapauslaki säädettiin, työntekijöitten liikkuvuutta oli myös rajoitettu lailla. Lisäksi vielä 1890-luvulla ammatit saattoivat siirtyä isältä pojille ja uudet työntekijät palkattiin yleensä omasta kylästä. Tämä takasi tehtaille jatkuvuuden ja varmat työntekijät. Toisaalta taas teijolaisten elanto tuntui turvatummalta. Teijolla kaikki työläiset olivat suomalaisia. Teijolla ei 1890-luvulla ollut suomenruotsalaisia, sen sijaan osa tehtaan johdosta, konttorityöläisistä ja ammattimiehistä oli syntyisin Ruotsista.¹³¹ Aivan kaikki teijolaiset eivät kuitenkaan työskennelleet tehtaalla tai kartanossa. Teijolla oli esimerkiksi myös mylläri, meijerin hoitaja ja kauppiaita.¹³²

¹³¹ Haapala 1986, 104. Innamaa & Lindström 1986, 114-115. Siivonen 2003, 46, 54-55.

¹³² Teijolla oli jo pitkään ollut ratasmylly jauhojen jauhatusta varten ja vuonna 1868 Teijolle perustettiin myös meijeri. 1870-luvulla yksityishenkilöt, ei siis ruukki, perustivat Teijolle kaksi kauppaliikettä. Sähköt Teijon kartanoon ja ruukille saatiin vuonna 1906, kun Teijolle valmistui vesivoimasähkölaitos. Ekman 1936, 269. Innamaa & Lindström 1986, 92, 122, 150.

Koko Teijon tehtaankansakoulun toiminnan ajan koululaisten sosiaalinen tausta oli hyvin yhtenäinen, sillä lähes kaikki lapset olivat tehtaan ja kartanon työväen ja käsityöläisten lapsia. Koulun vuosikertomuksissa koulua käyneet lapset jaettiin perheenpään ammatin mukaan neljään ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään laskettiin virka- ja palvelusmiesten, tehtailijoiden, kaupungin kauppiaiden ja kartanon omistajien lapset. Teijon koulussa siihen kuuluivat ainoana opettajien lapset. Toiseen ryhmään kuuluneita talollisten lapsia oli tutkimusaikana aikana vain 3. Suurin osa Teijon tehtaankansakoulun oppilaista kuului 1900-luvulla kolmanteen ryhmään eli tehtaan ammattilaisten, ammattikäsiöläisten, posti- ja liikelaitosten palvelusväen lapsiin. Aikaisemmin 1800-luvulla, enemmistö koululaisista kuului neljänteen ryhmään eli tilattoman rahvaan, kouluttamattoman työväen, merimiesten jne. lapsiin. Tämä kertoo siitä, että teijolaisten koulutustaso ja sosiaalinen asema nousi 1800-luvun lopulla ja toisaalta siitä, että tehtaan työväki oli 1900-luvulla enimmäkseen ammattityöväkeä eikä ammattitaidottomia käsiöläisiä.¹³³

Teijon lapsista on säilynyt luettelo vuodelta 1872: Barn i Skoläldern. Sen mukaan Teijon koulun piirissä oli tuolloin yhteensä 149 kouluikäistä eli 6-16-vuotiasta. Näistä alkeiskouluikäisiä eli 6-10-vuotiaita lapsia oli 73. Kansakouluikäisiä eli 11-15-vuotiaita tyttöjä oli 34 ja poikia 42. Koska lukuvuonna 1871-1872 Teijolla oli kansakoulu ainoastaan pojille, tytöt saattoivat käydä alkeiskoulua, jos halusivat. Lasten vanhempien työpaikkana oli yleensä joko kartano tai ruukki. Talli- ja piharengit, puutarhamestari ja torppari saivat elantonsa kartanosta. Päivätyöläisiä, päällysmiehiä ja metsätyöntekijöitä saattoi työskennellä sekä ruukissa että kartanossa. Ruukin työläisiä puolestaan olivat hiilivarastonhoitaja, murskaaja, valajat, sepät, ”hytin” ja paahdimonhoitajat. Ruukin ja kartanon ulkopuolella työskentelivät mylläri, satulamestari, laivuri ja räätäli. Monella lapsella oli jäljellä enää vain toinen vanhemmista, todennäköisesti äiti, sillä luettelossa monen huoltajan ammatin kohdalle oli kirjoitettu vain ”leski”.¹³⁴

Kaikilla ruukkikylien lapsilla ei ollut lainkaan huoltajaa. Kesällä 1877 kaksi teijolaista ja kolme kirjakkalalaista ”turvatonta” poikaa siirrettiin oppilaiksi Turun lähellä sijaitsevaan köyhille lapsille tarkoitettuun Brunkkalan laitokseen.¹³⁵ Kunnalliseen laitoshoittoon pantiin yleensä lapsia, joilta muuten puuttui ruoka, vaatteet ja asunto. 1860-luvulla heidät olisi todennäköisesti kaupattu huutolaisiksi, mutta jo 1870-luvun lopulla huutolaisjärjestelmää paheksuttiin. Monien lasten kannalta vaivaistalo saattoi olla parempi vaihtoehto. Vuonna 1879 tuli voimaan myös uusi vaivaishoitoasetus, jossa pidettiin suotavana, että

¹³³Tilastotiedot on kerätty Teijon Tehtaankansakoulun vuosikertomuksista. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870-1911. Ei 2 - Ei 40, KHA II ja Ep 3 - Ep 189 KHA V, KA.

¹³⁴Barn i Skoläldern 1872. Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874-. III 13:15 Da:1, Tkk, PKA.

¹³⁵Muiden viranomaisten kirjeet. III 13:15 Ed:1. Tkk, PKA.

myös köyhäinhuoltolaitoksissa asuvilla lapsilla olisi mahdollisuus saada opetusta, mutta laitoksiin saatiin harvoin opettajia.¹³⁶

Teijon kansakoululaisten vanhempien asema tehtaassa ja kartanossa vaihteli rengistä ja apulaisesta ammattityöläiseen ja –käsityöläiseen. Vanhempien taloudellinen asema saattoi siis olla hyvinkin erilainen, mutta siitä riippumatta kaikilla lapsilla oli mahdollisuus käydä koulua. Yhteisössä saattoi olla eroja tehtaalaisten lasten välillä, mutta koulu ei lisännyt niitä vaan pikemminkin toi lapset yhteen. Annukka Jauhiaisen mukaan kaupungeissa kansakouluista tuli usein köyhäinkouluja, sillä vähänkään varakkaammat laittoivat lapsensa oppikouluun valmistaviin kouluihin. Maaseudulla koulu oli enemmän kaikkien lasten koulu.¹³⁷ Tässä mielessä Teijon tehtaankansakoulu oli maaseutu- ja kaupunkilaiskoulun välissä. Se ei ollut pelkästään köyhäinkoulu, vaikka tehtaassa johtavissa asemissa olleet eivät laittaneetkaan lapsiaan tehtaankansakouluun.

Kristiina Siivonen on laatinut tarkan luettelon Teijon työläisistä vuodelta 1896. 1890-luvulla Teijon asukkaat saivat edelleen pääasiassa elantonsa työskentelemällä joko tehtaassa tai kartanolla. Molemmissa tarvittiin niin erikoisosaamista kuin apulaisiakin. Torppareita Teijolla oli vain yksi. Kylällä oli tehtaan palkollisten lisäksi myös kauppias ja itsenäisiä käsityöammattien harjoittajia kuten räätäli, suutari, satulamestari, maalari, muurari, puuseppä ja kirvesmies. Laivurikin löytyi, samoin mylläri ja meijerinhoitaja. Kartanolla oli metsänhoitaja ja puutarhuri, ja sahalla oli omat työntekijänsä. Kartanossa työskenteli myös piikoja niin sisä- kuin ulkotöissäkin, renkejä ja karjanhoitajia sekä joitakin päivätyöläisiä. Piikoja oli myös kauppiaan ja pehtorin talouksissa. Lisäksi oli kirjava joukko eri nimikkeillä työskennelleitä ihmisiä hiilenajajasta ja –seulojasta kirjanpitäjään. Alle 18-vuotiaita näiden joukosta löytyy vain yksi päivätyöläinen ja yksi renki.¹³⁸ Teijolla oli yhä samantapaisia ammatteja kuin 1870-luvun alussakin.

Vuonna 1896 Teijolla oli yhteensä 495 asukasta ja heistä 256 eli vähän yli puolet oli alle 20-vuotiaita.¹³⁹ Alle 10-vuotiaita lapsia oli 160, heistä 81 oli tyttöjä ja 79 poikia. 10-19 -vuotiaita oli lisäksi 47 tyttöä ja 49 poikaa eli yhteensä 96. Kansakoulussa näistä lapsista oli lukuvuonna 1895–1896 yhteensä 48 ja seuraavana syksynä 50.¹⁴⁰ Eri-ikäisten lasten määrä verrattuna koulua käyneiden lasten määrään kertoo, että Teijolla oli 1890-luvun puolivälissä paljon pieniä ja kouluikäisiä lapsia, sen sijaan vanhempia oli suhteessa

¹³⁶ Kivirauma 1987, 36-42.

¹³⁷ Jauhainen 2002, 32.

¹³⁸ Siivonen 2003, 42, 47-49.

¹³⁹ Sen sijaan yli 60-vuotiaita oli vain vähän yli 7 % väestöstä. Tämä kertoo toisaalta nopeasta väestönkasvusta, toisaalta siitä, että osa työikäisistä joutui etsimään elantoaan muualta ja että ruukkiyhteisössä kuoli nuorina. Sen lisäksi, että Suomessa vielä 1800-luvun lopulla joka toinen aikuiseksi elänyt kuoli alle 60-vuotiaana, työruukissa oli raskasta ja onnettomuuksia sattui usein. Siivonen 2003, 51.

¹⁴⁰ Lukuvuonna 1895–1896 koulussa oli poikia oli 23 ja tyttöjä 25. Seuraavana syksynä koulussa oli 24 poikaa ja 26 tyttöä. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1895–1896. Ep 58, KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1896–1897. Ep 64, KHA V, KA. Siivonen 2003, 43.

vähemmän. Osa koulunsa päättäneistä nuorista on todennäköisesti muuttanut pois Teijolta jo alle 20-vuotiaana.

Teijon ruukin 48 työntekijästä oli vuonna 1896 vain 12 alle 18-vuotiaita. Näistä 10 toimi pajassa tai sepän renkeinä ja 2 valajan apulaisina.¹⁴¹ Nuorin työläinen oli 14-vuotias palkaton harjoittelija. Muut olivat täyttäneet 15-vuotta. Siivosen mukaan ei ole poisuljettua, että tehtaalla olisi ollut ajoittain nuorempiakin.¹⁴² Alle 15-vuotiaat lapset ovat kuitenkin ensisijaisesti käyneet koulua – olihan tehtaanjohto määrännyt koulupakon kaikille kansakouluikäisille lapsille.

Kun piirijakoasetus tuli voimaan vuosisadan vaihteessa ja Talonpojanteijo liitettiin Teijon koulupiiriin, Teijon tehtaankansakouluun tuli vuonna 1902 ensimmäistä kertaa myös torppareitten ja maattomien lapsia. Enimmilläänkin heitä oli vain kymmenkunta, joten valtaosa koululaisista oli edelleen tehtaalaisten lapsia.¹⁴³

Olivatko teijolaiset lapset köyhiä? Todennäköisesti heidän perheidensä varallisuus oli hyvin samankaltainen kuin muidenkin ajan työläisperheiden. Ammattimiesten ja käsityöläisten lapsilla lienee ollut hieman paremmat oltavat kuin ammattitaidottomien työläisten tai leskien lapsilla. Teijon tehtaankansakoulun vähävaraisille lapsille jaettiin 1890- ja 1900-luvuilla apurahoja, jotka antavat vihjeitä perheiden toimeentulosta. Vuosina 1890–1897 avustuksia antoivat ”koulun kustantajat” eli tehtaan omistajat joko omista tai muiden lahjoittamista varoista. Vuodesta 1889 vuoteen 1909 avustukset jaettiin Perniön kunnan viinaverorahoista. Lisäksi vuosina 1904–1910 Perniön säästöpankki lahjoitti koululle apurahoja. Kaikille apurahoille oli yhteistä se, että niitä jaettiin mahdollisimman monelle ”köyhälle ja ahkeralle” oppilaille. Kukin avustuksen saaja sai yleensä 1-5 markkaa.¹⁴⁴

Aluksi, vuonna 1890, avustusta sai noin yksi kymmenesosa oppilaista. Avustettujen oppilaiden määrä kuitenkin nousi vuosikymmenen puoleenväliin mennessä yhteen kolmasosaan koko oppilasmäärästä. Vuosisadan vaihteessa avustettujen lasten määrä taas laski noin viidennekseen kaikista oppilaista. Kaikkein eniten avustuksia jaettiin suurina lakokuvuosina 1904–1906, jolloin yli 60 % koulun oppilaista sai apurahoja. Avustusten saajien määrä laski sen jälkeen 10-15 prosenttiyksikköä, mutta se säilyi edelleen korkeana koulun kunnallistamisen jälkeen. Teijon koulun oltua kaksi vuotta kunnan kouluna kaikille koulun oppilaille jaettiin vaateapua, jota tehtaankansakoulun aikaan ei jaettu.¹⁴⁵

Teijon koulua kävi siis myös vähävaraisten perheiden lapsia. Muissa kansakouluissa kunnan ja pankin jakamat pienet apurahat varmaankin kannustivat köyhiäkin lap-

¹⁴¹ Siivonen 2003, 45.

¹⁴² Siivonen 2003, 46.

¹⁴³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1902–1910. Ep 106-181, KHA V, KA.

¹⁴⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1889–1911. Ep 28-189, KHA V, KA.

¹⁴⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1889–1911. Ep 28-189, KHA V, KA.

sia tulemaan kouluun. Teijolla tehtaanjohdon asettama koulupakko riitti kannusteeksi koulunkäyntiin ja opetuksen maksuttomuudella varmistettiin se, että kaikki lapset pääsivät kouluun. Apurahojen saajien määrä kertoo siitä, että vähävaraistenkin perheiden lapset todella kävivät koulua eikä taloudellisesti huonoinakaan aikoina jääty pois koulusta. Apurahat olivat yksi keino konkretisoida lapsille ja heidän vanhemmilleen opista koituvaa hyötyä.

Mihin nuoret lähtivät suoritettuaan koko kansakoulun? Kansakouluntarkastaja Lindqvist arvioi vuonna 1896, että Teijolla koulunsa päättäneet nuoret pojat hankkivat itselleen joko käsityöammatin tai menivät ruukkiin töihin ja tytöt menivät yleensä palvelijoiksi tai piioiksi. Jatko-opinnoista teijolaiset olivat hänen mukaansa vain ”kohtalaisen kiinnostuneita.”¹⁴⁶ Koulunsa päättäneiden tyttöjen ja poikien tulevaisuus olikin erilainen. Suurin osa pojista hakeutui joko töihin tai oppipojiksi omaan kylään tai lähiseudulle. Vaikka töitä ei olisi ollutkaan, se ei välttämättä merkinnyt ainakaan välitöntä poismuuttoa. Perheelliset miehet saattoivat työn perässä lähteä pois, mutta harvoin lähikylää tai ruukkia kauemmas.¹⁴⁷ Tytöt kuitenkin jäivät kotikylään joko perheenemänniksi, piioiksi tai kausityöläisiksi tehtaalle tai kartanoon.¹⁴⁸ Vaikka suomenkielisiä jatko-opiskelumahdollisuuksiakin esimerkiksi ammattikouluissa ja seminaareissa olisi jo ollut 1890-luvulla, Teijolta ei ole tietoja, että joku olisi tällaisen vaihtoehdon valinnut.

Koulun merkitys Teijon yhteisölle oli moniulotteinen. Koulu oli kirkon ja tehtaan lisäksi kyläläisiä yhdistävä tekijä. Tehtaankansakoulu liitti lapset tiiviimmin ryhmänä osaksi tehtaanpatruunan johtamaa yhteisöä ja koulun kautta tehtaalla oli mahdollisuus kontrolloida ja kasvattaa lapsia. Historian tutkija Inkeri Ahvenisto kuvaa tehtaankansakoulun merkitystä Verlan tehdasyhteisölle ja korostaa kuinka se yhdisti sekä aikuisia että lapsia. Hänen mukaansa koulu oli tehtaan lahja kyläläisille ja sen kautta lapset saivat paitsi sivistystä myös lahjoja ja palkintoja.¹⁴⁹

3.2. Teijon koulurakennukset ja kouluympäristö

”Koulun sijainti on kaikin puolin hyvä. Talo sijaitsee mäellä lähellä meren lahtea, eikä raittiista ilmasta ole pulaa.” Näin kuvaili Teijon tehtaankansakoulun sijaintia Teijon tehtaanhoitaja ja koulun johtokunnan puheenjohtaja P. W. Askergren heinäkuussa 1875. Sama rakennus, joka oli toiminut pedagogiona 1.5.1842 lähtien, oli edelleen tehtaankansa-

¹⁴⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1895-1896. Ep 58, KHA V, KA.

¹⁴⁷ Siivonen 2003, 55.

¹⁴⁸ Siivonen 2003, 52-53, 57.

¹⁴⁹ Ahvenisto 2008, 299.

kouluna. Koulu sijaitsi lähellä Teijon ruukkia ja kylää,¹⁵⁰ Mathildedaliin johtavan tien varressa. Koululta oli näkymä sekä Teijon tehtaalle että kirkolle. Kartanoonkin oli vain alle 500 metrin matka.

”Marklundin koulu” -nimen rakennus sai Teijolla pisimpään toimineen opettajan Gustaf Emil Marklundin mukaan. Siitä on säilynyt vain vähän kirjallisia tietoja. 1870-luvun vuosikertomuksista ilmenee, että kouluopetusta varten oli yksi sali, jota vielä vuonna 1876 tehtaanhoitaja Askergren kuvaili tilavaksi ja valoisaksi. Lisäksi rakennuksen länsipäädystä sijaitsi opettajan asunto, johon kuului 2 huonetta, keittiö, eteinen ja tilava ullakko.¹⁵¹ Luttisen mukaan vanhan pedagogion sali oli lattiapinta-alaltaan vain 49 neliometriä ja tilavuudeltaan 148 kuutiometriä.¹⁵²

Kuva 3: Marklundin koulu 1800-luvun lopussa. Toivanen 2003, 67. Antero Peijosen postikorttikokoelma. Yksityisomistuksessa.

¹⁵⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1874–1876. Ei 7- Ei 10, KHA II, KA. Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. Em 6, KHA V, KA.

¹⁵¹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1875–1876. Ei 10, KHA II, KA. Pohjakaavaltaan koulurakennus on todennäköisesti muistuttanut 1730-luvulta periytyvää luutnantin virkatalon mallia. Molemmissa on ollut samalla tavoin symmetrinen julkisivu, kaksi hormia, sama ikkuna- ja huonejako. Luutnantin virkatalossa oli talon julkisivusta katsoen vasemmassa päädystä keittiö ja kamari ja oikeassa päädystä suuri tupa tai sali. Talon keskellä oli eteinen ja sen takana porstuakamari. Parituvasta rakennus erosi siinä, että keittiö oli perinteistä tupaa pienempi ja porstuakamari suurempi kuin yleensä. Eteisestä nousivat portaat tilavalle ullakolle. Virkatalon ulkomitat olivat noin 22 m x 12 m. Lounatvuori 1996, 25-27.

¹⁵² Jalkoina koulusalin mitat olivat: pituus 31 jalkaa, leveys 17 jalkaa, korkeus 9 jalkaa, pinta-ala 527 neliöjalkaa ja tilavuus 4 743 kuutiojalkaa. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1876–1877. KHA II Ei 12. Luttinen 1972, 148.

Marklundin koulusta on kaksi valokuvaa. Vanhempi kuva on 1800-luvun puolelta ja uudempi kuva¹⁵³ 1900-luvun alusta. 1800-luvun kuva lienee otettu alkukesästä, sillä syreenit koulun länsipäädyssä, opettajan asunnon ikkunoiden edessä näyttävät kukkivan. Koulun edustalla seisoo lähes viisikymmenpäinen lapsijoukko kolmen naisen ja kahden miehen seurassa. Kuva on otettu etuviistosta niin, että siinä näkyy osa koulun julkisivusta ja koko koulun pääty.¹⁵⁴

Molemmissa kuvissa on puolitoistakerroksinen, harjakattoinen ja rimalaudoitettu hirsirakennus. 1900-luvun kuvassa koulun oikeanpuoleisessa päädyssä edestä katsoen, on kiinni koulurakennuksen seinässä rakennusta puolta matalampi ulkorakennus. Tässä koulun itäpäädyssä oli ruoka-aitta, vaunuvaja, ja halkoliiteri. Valokuvista voi saada myös viitteitä koulun ympäristöstä. Koulun edestä kulki leveä hiekkatie, jonka molemmin puolin kasvoi nurmea. Tien reunassa, lähellä syreenejä, kasvoi matalampi pensasaita. Vanhemmassa kuvassa näkyy hieman koulun edessä, tien toisella puolella olevaa pengerrystä, mutta uudessa kuvassa pengerryksen päälle on rakennettu harva lauta-aita. Lautaidassa oli kuis-tin edessä aukko, jonka kohdalla penkereessä oli koulun ovelle johtavat kiviportaat. Portailta lähti loiva ruohikkoinen polku. Lähellä pengertä kasvoi puita (mahdollisesti omenapuita) rivissä. Lisäksi koulun pihapiirissä oli opettajan käytössä olleet omassa rakennuksessaan sijainneet talli, navetta ja karjasuoja sekä 3 latoa.¹⁵⁵

Tehtaanhoitaja Askergren kuvaili Teijon vanhaa koulusalua myönteisesti valoiseksi ja tilavaksi. Valoisa se varmaan olikin, sillä yhdessäkään vuosi- tai tarkastuskertomuksessa koulusalua ei moitita pimeäksi. Kaksi tai kolme suurta ikkunaa antoi päivänvaloa luokkahuoneeseen. Koulun alkuaikojen keinovalaistuksesta ei tiedetä, mutta vuonna 1873 koululle tilattiin kaksi (öljy)kattolamppua, ja ne saatiin seuraavana vuonna.¹⁵⁶

Koulusalin kalustuksesta ja opetusvälineistä on vain vähän tietoja. Ensimmäinen kalusteluettelo on todennäköisesti vuodelta 1869, eli heti kansakoulutoiminnan alusta. Pulpetteja oli vain viisi ja suurin osa oppilaista istui puisilla penkeillä, joita oli yhteensä 40. Opettajalle oli pöytä ja kolmijalkainen tuoli. Liitutauluja oli kaksi, toisessa oli nuottiviivat musiikin opetusta varten. Helmitaulu oli apuna matematiikan tunneilla, ja oppilaiden käytössä oli koulun puolesta viisi rihvelitaulua. Suomen, Ruotsin ja Palestiinan kartat oli ripustettu seinällä tai ne otettiin tarvittaessa esiin. Käytettävissä oli myös erilaisia opetustauluja. Jonkinlaista harppia käytettiin mittausopin ja piirustuksen opetuksessa. Koulun tarvikkeiden

¹⁵³ Uudempi kuva ks. Luttinen 1972, 15.

¹⁵⁴ Toivanen 2003, 67.

¹⁵⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1876–1877. Ei 12, KHA II, KA.

¹⁵⁶ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873, Bf1, Tkk, PKA.

säilytykseen oli kaksi arkkua ja tulta voi kohennella hiilihangolla. Ulkotöitä varten oli 6 lapiota, 3 talikkaa, 3 haravaa, 2 käytävärautaa ja kottikärryt.¹⁵⁷

Penkeistä luovuttiin jo vuonna 1874, kun kouluun hankittiin pulpetteja niin, että jokainen oppilas sai oman paikan. Opetusmateriaalia oli saatu lisää, mm. oppi- ja luku-kirjoja. Koululla ei kuitenkaan ollut vielä 1870-luvulla kirjastoa.¹⁵⁸ Opetusmateriaaleja pidettiin ajan tasalla ja koululle hankittiin lähes vuosittain uutta vanhojen tarvikkeiden tilalle.¹⁵⁹ Koulutarvikkeet eivät koskaan olleet aivan täydelliset, mutta ne olivat kansakouluntarkastajan mielestä tyydyttävät ja opetukseen riittävät.¹⁶⁰ Vuoteen 1901 mennessä ne olivat kuitenkin vanhentuneet ja muutenkin puutteelliset. Opettaja ja tarkastaja toivoivat, että uuden koulutalon myötä myös opetusvälineiden puutteet korjattaisiin.¹⁶¹

Vuonna 1895 kansakoulusta oli tehtävä viisivuotisilmoitus, jossa tavallista tarkemmin eriteltiin koulun tarpeista. Johtokunnan puheenjohtajan ja opettajan ilmoituksen mukaan luokkahuoneessa oli ilmeisesti vain yksi lämmitysuuni, mahdollisesti jopa kaakeliuuni, sillä koulusalin tuulettusta varten oli kahden pienen seinäventtiilin lisäksi yksi kaakeliuuniventtiili sekä ”fortuscha” eli tuuletusikkuna. Kaikilla oppilailta oli pulpetit. Osalla oli oma, yhden oppilaan istuttava pulpetti, jossa oli kiinteä istuin, mutta lisäksi oli 13 kahden istuttavaa pulpettia. Pulpetteja oli kahta kokoa eri kokoisille oppilaille. Opettajalla oli kateederi ja liitutaulu. Pulpettien lisäksi luokassa oli pieni pöytä ja kaksi irtotuolia, jotka olivat todennäköisesti opettajan käytössä. Lisätuoleina oli vielä kuusi telttatuolia. Tavaroiden säilyttämistä varten oli kaappi. Lisäksi koulussa oli seinäkello.¹⁶²

Opetusmateriaaleista mainitaan vuodelta 1895 useita karttoja. Ne olivat lähinnä Suomen, Pohjoismaiden ja Euroopan karttoja, sekä tietysti Palestiinan kartta, joka oli vuodelta 1839. Koulusta löytyi myös pallokartta.¹⁶³ Linjaalipiirustuksen eli viivoittimen käytön alkeet ja luonnonopillinen kuvasto kuuluivat varusteisiin. Helmitaulu oli välttämättömyys laskennon tunneilla. Poikien käsityönopetusta varten oli talousseuran mallisarja, samoin käsityökomitean pienempi käsityömallikokoelma. Lisäksi oli muita tarvittavia työkaluja, sorvi ja kolme höyläpenkkiä. Tyttöjen käsityön opetusta varten oli 10 mallipiirustusta. Koululla oli tässä vaiheessa jo pieni kirjasto tai sitten kirjastolla on tarkoitettiin koulun op-

¹⁵⁷ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873, Bf:1, Tkk, PKA.

¹⁵⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1874–1875. Ei 7, KHA II, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1875–1876. Ei 10, KHA II, KA.

¹⁵⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1881–1890. Ei 31, 36 ja 40, KHA II sekä Ep 3, 8, 11, 17, 22 ja 28, KHA V, KA.

¹⁶⁰ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1911. Em 1 – Em 25, KHA V, KA.

¹⁶¹ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. Em 6. KHA V, KA.

¹⁶² Femårs anmälan angående folkskolan för gossar och flickor å Tykö Bruk af Bjerno kommun för läsåret 1895–1896. Ep 58, KHA V, KA.

¹⁶³ *Globkarta*, L. Holle, Wolfenbüttel; *Europas karta*, E. von Lüdwow, Gotha, Justus Perthes; *Europas karta*, M. Roth, Stockhol, S. Flodin; *Finlands karta*, C. W. Gylden, Turku, G. W. Wilén; *Palestinas karta*, I. T. Azsheton 1839, Sthlm. P. Palmqvist; *Die Länder der Heil. Schrift*, E. Schöffer, Gera; *Skandinaviska norden samt Östersjöprovinserna*, F. A. Mentzer, P.A. Huldbergs förlag; *Atlas öfver naturriket* af C. R. Sundström, Sthlm 1878.

pikirjoja. Yhteensä kirjoja oli 657 nidettä. Erillistä opettajakirjastoa ei ollut, vaan opettajat käyttivät Uskela-Moision koululle sijoitettua opettajakirjastoa.¹⁶⁴

Marklundin koulun sali saattoi olla valoisa, mutta tilava koulu ei kuitenkaan ollut. Vanha 49 neliömetrin koulusali osoittautui pian aivan liian ahtaaksi. Esimerkiksi syksyllä 1875, 1885 ja 1895 kutakin oppilasta kohden siinä oli tilaa vain noin neliometri.¹⁶⁵ Käytännössä tilaa oli vielä vähemmän, sillä huoneeseen piti mahtua vielä opettajan pöytä ja opetusvälineet. 1880-luvun lopulta lähtien kansakouluntarkastajat huomauttivat lähes säännöllisesti koulusalin ahtaudesta ja siitä, että koulusta puuttui erillinen käsityöluokka.¹⁶⁶

Marklundin koulusta on säilynyt myös toinen kuvaus. Sen kirjoitti todennäköisesti kansakouluntarkastaja Wasz vuonna 1882:

”Koulun asema on varsin kaunis ja lähellä mertä, jonka vuoksi ilma on hyvin raitista. – Maantie kulkee ihan koulun sivuitse. – Oppilaiskortteereja olisi yllinkyllin, mutta niitä ei tarvita, kun oppilaita ei ole edemmältä kun ruukin oman piirin sisältä. – Asu-malaitosta ei ole. – Opettajan asumus on jo hyvin riutunut, mutta ulkokuoneet ovat jollisessa kunnossa. – Ilmanvaihdoksesta on huolta pidetty seinäventiileillä ja veto-ruuduilla. [...] Opettajalla on noin kolmen tynnyrin alaa viljeltyä maata. Kouluhuoneen läheisyydessä kasvitarha, jossa löytyy hedelmäpuita, kukka-tarha, ja maata kyökki-kasvia varten. – Oppilaat ovat ottaneet osaa sen hoitamisessa ja näyttää se heissä herättäneen harrastusta kasvitarhan viljelykseen. [...] Koulusta löytyvät huonekalut ovat pulpetteja yksi kullekin oppilalle, Ruotsista tuodun mallin mukaan tehtyjä kiinteillä istuimilla. Istuimet ovat penkkejä selkänojalla varustetut, mutta eivät ole tarkoitustaan vastaavia. – Pulpetit ovat kahta lajia suuruudeltaan – Koulussa on myöskin katederi ja musta taulu, sekä seinäkello.”¹⁶⁷

Koulutalolla oli 1880-luvulle tultaessa ikää ainakin lähes neljäkymmentä vuotta. 1870- ja 1880-luvuilla koulutalon korjauksiin tai kunnostuksiin ei panostettu. Rakennuksen laiminlyömisen johdosta ei olekaan ihme, että vuonna 1890 johtokunnan puheenjohtaja Bäckström kirjoitti: ”Kouluhuone ei ole niin hyvässä kunnossa kuin suotavaa olisi, mutta epäiltävä on, josko se on ollut lasten terveydelle vahingollinen.”¹⁶⁸ Vasta 1890-luvulla vanhaa koulurakennusta ryhdyttiin kunnostamaan enemmän. Koko 1890-luvun alkupuolen ajan koulurakennuksen kunnostukseen käytettiin vuosittain noin 200-500 mk.¹⁶⁹ Suurin korjaustyö saatiin valmiiksi vuonna 1894, jolloin koulua korjattiin 1562,49 mk:n edestä.¹⁷⁰ Rakennus saatiin nyt sen verran hyvään kuntoon, ettei korjaustöitä juurikaan tehty enää

¹⁶⁴ Femårs anmälan angående folkskolan för gossar och flickor å Tykö Bruk af Bjerno kommun för läsåret 1895–1896. Ep 58, KHA V, KA.

¹⁶⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1875–1876. Ei 10, KHA II, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1885–1886. Ep 8, KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1895–1896. Ep 58, KHA V, KA.

¹⁶⁶ Katso esimerkiksi Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1891. Em 1, KHA V, KA.

¹⁶⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1881–1882. Ei 31, KHA II, KA.

¹⁶⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1889–1890. Ep 28, KHA V, KA.

¹⁶⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1890–1894. Ep 34, 37, 41 ja 45. KHA V, KA.

¹⁷⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1894–1895. Ep 51. KHA V, KA.

1890-luvulla.¹⁷¹ Ilmeisesti alettiin jo suunnitella uuden koulutalon rakentamista, eikä vanhan korjaamiseen haluttu käyttää enää varoja. Korjaukset eivät voineet poistaa Marklundin koulun suurinta ongelmaa: vanha luokkahuone oli aivan liian pieni koulun kasvavalle oppilasmäärälle, kahdelle opettajalle ja nykyaikaistuvalla opetukselle.

Kansakouluntarkastajat olivat 1880-luvun lopulta lähtien säännöllisesti huomauttaneet tarkastuskertomuksissaan, että koulusali oli liian pieni suhteessa oppilasmäärään. Käsityöopetuksen ja varsinkin voimistelutuntien järjestäminen samassa tilassa kuin muukin opetus oli vaikeaa.¹⁷² Lisäksi korjaukset olivat joko olleet riittämättömiä tai tarkastajien vaatimustaso noussut, sillä lukuun ottamatta vuotta 1895, jolloin koulu oli kunnostettu edellisellä vuonna, tarkastaja arvioi, että kouluhuoneisto ja kalusto olivat kunnoltaan enimmillään välttävät.¹⁷³

Kuva 4: Päivölä 1900-luvun alussa. Toivanen 2003, 78. Antero Peijosen postikorttikokoelma. Yksityisomistuksessa.

¹⁷¹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1895–1901. Ep 58, 64, 71, 78, 85 ja 92. KHA V, KA.

¹⁷² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1887–1888. Ep 17, KHA V, KA.

¹⁷³ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1899, Em 1-4, KHA V, KA.

Vielä vuoden 1901 alussa tarkastaja arvosteli vanhan koulun kuntoa ja kalustoa, mutta kertoi myös uuden koulutalon ja pulpettien olevan rakenteilla.¹⁷⁴ Vuonna 1900 valmistunut Päivölän rakennus oli paljon suurempi kuin vanha Marklundin koulu. Talo rakennettiin lähes Marklundin koulun päätyyn kiinni.¹⁷⁵ Koulutyö päästiin aloittamaan Päivölässä vasta syksyllä 1901.¹⁷⁶ Vaikka uudessa koulurakennuksessa olikin nyt tarpeeksi tilaa ja molemmille luokille omat luokkahuoneet¹⁷⁷, uusi koulu ei ollut mukava. Kun tarkastaja A. Järvinen vieraili Teijon koulussa 3.12.1901 eli samana syksynä kun uusi koulutalo otettiin käyttöön, hän arvioi, että koulun opetusvälineet ja kalusto olivat vain tyydyttävässä kunnossa ja uusi kivitalo oli kylmä ja kostea.¹⁷⁸ Kansakouluntarkastaja mielestä syynä kylmyyteen oli, että suurissa luokissa oli kummassakin vain yksi lämmitysuoini ja sekä ikkunat että lattia olivat vetoisat.¹⁷⁹ Luokkatilat olivat tilavat, mutta kolkot ja kahden eri tarkastajan mielestä ”rumasti maalatut”.¹⁸⁰ Tarkastaja totesi myös, etteivät pelkästään oppilaiden tilat olleet epäviihtyisät. Myös opettajatar Rauha Markkolan asunto koulun ullakkokerroksessa oli tarkastajan mukaan epämukava ja kylmä. Miesopettaja asui koulurakennuksesta erillään olevassa rakennuksessa.¹⁸¹

Lopulta vuonna 1909 kouluylhallitus uhkasi evätä valtionavun sillä perusteella, että Päivölän rakennus oli uutuudestaan huolimatta ”puutteellinen”. Esimerkiksi talvella 1906–1907 opetusta voitiin antaa vain kuin kaksi tuntia päivässä sillä sisällä oli vain 6 astetta lämmintä. Koska Teijon tehtailla ei ollut varaa kunnostaa tiloja eikä hankkia uusia, se oli valmis myymään sekä Teijon että Kirjakkalan koulut Perniön kunnalle.¹⁸²

Koulun kunnallistamisen johdosta Päivölässä tehtiin 17. tammikuuta 1910 katselmus, jossa inventoitiin koulun irtaimisto ja arvioitiin rakennuksen kunto. Tarkastajina olivat koulun johtokunnan puheenjohtaja F. A. Lindstedt, tehtaiden isännöitsijä C. F. Segerbrand ja I. Tiensuu. Luettelossa ovat keskeisimmät huonekalut: pulpetit, opettajan pöydät ja tuolit, liitutaulut, kaapit, lamput, kellot ja karttatelineet. Opetusvälineistä luetellaan kiitettävällä tarkkuudella kaikki koulun käsityökalut ja -välineet, mutta esimerkiksi kirjoja,

¹⁷⁴ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. Em 6. KHA V, KA.

¹⁷⁵ Toivanen 2003, 78.

¹⁷⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1901–1902. Ep 99, KHA V, KA.

¹⁷⁷ Toivanen 2003, 77.

¹⁷⁸ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1901–1902. Em 7, KHA V, KA.

¹⁷⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1908–1909. Ep 170, KHA V, KA.

¹⁸⁰ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1907. Em 17, KHA V, KA.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1907. Em 18. KHA V, KA.

¹⁸¹ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1904. Em 12. KHA V, KA.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1907. Em 17. KHA V, KA.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1909. Em 21. KHA V, KA.

¹⁸² Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Luttinen 1972, 150.

kuvatauluja tai karttoja ei mainita. Ilmeisesti ne olivat jo sen verran kuluneita ja vanhentuneita, että niillä ei katsottu olevan enää merkitystä.¹⁸³

Katselmuksen pöytäkirjassa on kuvaus myös koulun sisätiloista huone kerrallaan. Siinä ymmärrettävästi keskityttiin lähinnä kartoittamaan rakennuksen kuntoa. Vaikka tarkastajat totesivat monen kohdan olevan hyvän, koruton luettelo rakennuksen vaurioista kertoo myös paljon koulun kunnosta. Työhuoneessa, joka ilmeisesti oli ollut opettajien käytössä, lattia oli laskenut hieman, seinissä oli pieniä halkeamia ja uunin muurista olivat rappaukset pudonneet. Isossa koulusalissa katto oli laskeutunut noin 15 cm, samoin lattia oli laskenut jonkin verran. Salin seinissä oli paljaita läikkiä ja jokaisen ikkunan vesipenkissä oli halkeama. Pienemmän koulusalin katto oli hyvä, mutta lattia oli täälläkin laskeutunut. Samoin ikkunoiden sementtipuitteissa oli halkeamia. Muuri oli kunnossa, mutta savupiipussa-kin oli halkeama. Eteisen katto ja lattiat olivat hyvässä kunnossa, mutta täälläkin seinistä oli rappaus lohkeillut pois, ulkoeteisen seinässä oli jälleen kaksi suurta halkeamaa. Ullakolla, jossa sijaitsi opettajattaren asunto, oli hyvässä kunnossa oleva lattia. Vintti oli lattiatonta kylmää tilaa. Ikkunoissa oli vikoja ja sekä kamarin että ”kyökin” seinissä oli halkeamia. Postikamarin uunista oli kokonainen tiili poissa ja keittiön muurinperä oli palanut. Isomman kamarin lattia oli muurin ympäriltä mätä ja muuri rikki. Tapetit olivat repeilleet.¹⁸⁴

Ulkona tarkastajat totesivat, että koulurakennuksen kivijalka oli jätetty kiittaamatta ja katosta olivat tiilet poissa. Koulun kellarit olivat muuten ehjät, mutta kaikki hyllyt olivat mädänneet ja seinissä oli halkeamia. Vanha asuinrakennus, jolla viitattiin ilmeisesti vanhaan Marklundin kouluun ja opettajan asuntoon, samoin kuin koulun puiset ulkorakennukset todettiin olevan rappiotilassa niin sisältä kuin ulkoa. Vaikka puutarhan aita olikin vanhuuttaan rappeutunut, puutarhassa oli vielä 22 vanhaa omenapuuta, 10 karviaismarjapensasta ja 10 viinimarjapensasta.¹⁸⁵

Tarkastuskertomuksesta ei käy ilmi, olivatko kaikki seinien halkeamat rappauksessa vai muurauksessa, mutta ainakin osa vaurioista lienee ollut merkittäviä. Koulurakennuksen rappeutuminen johtui todennäköisesti sekä halvalla ja huonosti tehdystä rakennustyöstä sekä siitä, että rakennusta ei saatu kunnolla lämpimäksi kylmällä ja kostealla ilmalla. Teijon koululaiset joutuivat kuitenkin kärsimään kylmästä ja kosteasta koulurakennuksesta vielä pari vuotta, ennen kuin uusi puinen mallikoulu valistui vuonna 1912.¹⁸⁶

¹⁸³ Pöytäkirja Teijon tehtaankansakoulun tulokatselmuksesta 17.1.1910. Hp 8, Tta, TMA.

¹⁸⁴ Pöytäkirja Teijon tehtaankansakoulun tulokatselmuksesta 17.1.1910. Hp 8, Tta, TMA.

¹⁸⁵ Pöytäkirja Teijon tehtaankansakoulun tulokatselmuksesta 17.1.1910. Hp 8, Tta, TMA.

¹⁸⁶ Toivanen 2003, 82-83.

4. Koulutyötä

4.1. Kansakoulun työn käynnistyminen Teijolla

Teijon tehtaankansakoulun ensimmäiseksi lukukaudeksi vuosikertomuksissa lasketaan kevätlukukausi 1869,¹⁸⁷ jolloin koululle myönnettiin valtionapu opettajan palkkaamiseksi ja opettaja G. E. Marklund aloitti työnsä.¹⁸⁸ Siirtyminen vanhasta pedagogiosta uuteen kansakouluun ei merkinnyt yht’äkkistä muutosta. Teijon pitkät kouluperinteet helpottivat kansakoulun perustamista, sillä koulu oli ollut osa ruukin elämää lähes kaksi sataa vuotta. Säännöllisen kansakouluopetuksen järjestäminen kesti kuitenkin useita vuosia. Opetuksen järjestämistä kouluasetuksen mukaiseksi vaikeuttivat koulun toiminen syksyyn 1871 asti sekä Teijolla että Mathildedahlissa ja vaatimus kaksikielisestä opetuksesta.¹⁸⁹

Jo pedagogion viimeisinä toimintavuosina Teijolla oli saatu esimakua kansakouluuudistuksesta ja siihen sisältyvistä uudistuksista. 1860-luvulla Teijon viimeinen pedagogi Herman Gabriel von Bonsdorff uudisti koulun opetusmenetelmiä ja otti sen ohjelmaan uusia aineita aikaisemmin opettettujen uskonnon, lukemisen ja kirjoittamisen lisäksi. Vuonna 1868 hän opetti myös laskentaa, laulua, luonnontiedon alkeita, maantietoa ja lisäksi pojille oli liikuntaa.¹⁹⁰ Todennäköisesti tehtaan pedagogion vaihtuminen tehtaankansakouluksi tuntui ja näkyi oppilaiden koulutyön arjessa keväällä 1869 lähinnä uuden opettajan myötä, sillä koulussa opetettiin aluksi lähes samoja aineita kuin pedagogiossakin. Osalle oppilaista opettaja Marklund oli tosin tuttu jo kiertokoulusta, jota hän oli opettanut aikaisemmin.

Gustaf Emil Marklund syntyi 24.1.1843 Viipurissa, missä hänen isänsä toimi urkurina. Hän ei kuitenkaan käynyt kouluaan Viipurissa, vaan Uusi Kaarlepyyssä, missä hän kävi ala-alkeiskoulun. Opintonsa hän suoritti loppuun yksityisesti, opettajana hänellä oli pappi. Ennen opettajaksi ryhtymistään hän toimi lukkarina.¹⁹¹ Muutettuaan Teijolle marraskuun alussa vuonna 1866¹⁹² hän oli kiertokoulun opettajana Teijolla, Kirjakalassa ja Mathildedalissa maaliskuuhun 1868 asti.¹⁹³ Loppuvuodesta 1868 hän opiskeli Jyväskylän seminaarissa hospitanttina eli opiskeli yksittäisiä aineita ja tutkintoja, mutta ei koko seminaarin

¹⁸⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1910. Ei 2 - Ei 40 KHA II ja Ep 3 - Ep 181 KHA V, KA.

¹⁸⁸ Teijon kansakoululle haettiin valtionapua 18.1.1869 alkaen, mutta keisarillinen päätös apurahan myöntämisestä saatiin vasta 22. huhtikuuta ja senaatin suostumus vasta sen jälkeen. Opettaja G. E. Marklundin palkkaus virallistettiin 12.4.1869. Muiden viranomaisten kirjeet. III 13:15 Ed:1. Tkk, PKA. Knaapinen 1922, 130.

¹⁸⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2, KHA II, KA. Knaapinen 1922, 130.

¹⁹⁰ Luttinen 1972, 23-29.

¹⁹¹ Kansakoululaitoksen matrikelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. Hc 3, KHA II, KA. Kansakoulukalenteria varten kerätyt tiedot 1876–1877. Hc 1. KHA II, KA.

¹⁹² Muuttaneiden luettelot 1842–1869. Teijo. Perniön seurakunnan kirkonarkisto. JK 870, TMA.

¹⁹³ Kansakoululaitoksen matrikelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. Hc 3. KHA II, KA. Kyseessä ovat Marklundin itsensä antamat tiedot.

oppimäärää. Hän suoritti tutkinnot suomen kielessä, laskennossa, mittausopissa, voimistelussa ja käytännön opetuksessa. Hän antoi myös opetusnäytteen ja sai siten erivapauden opettajan tehtävään.¹⁹⁴

Opettaja Marklundin tausta ei ollut mitenkään poikkeuksellinen alkuaikojen kansakoulunopettajien joukossa. Aimo Halilan kansakoulunopettajia koskevasta tutkimuksesta käy ilmi, että 1800-luvulla valmistuneet opettajat tulivat lähes yhtä usein lukkarien tai kanttorien perheistä kuin pappienkin. Yhteensä noin kahden sadan kansakoulunopettajan isä työskenteli kirkollisissa ammatissa. Erilaisissa julkisissa tehtävissä, kuten opettajina tai virkamiehinä työskennelleiden lapset olivat muutenkin yliedustettuina kansakoulunopettajien joukossa, jos heidän suhteellista osuuttaan vertaa siihen, kuinka paljon opettajia ja virkamiehiä Suomessa tuolloin oli. Vaikka noin kaksi viidesosaa kansakoulunopettajista oli taustaltaan maanviljelijöitä, virkamiesten lapset olivat toiseksi suurin ryhmä yhden viidesosan osuudella.¹⁹⁵

Seminaari tarjosi G. E. Marklundin lisäksi monelle muullekin lahjakkaalle opiskelijalle, jolla ei varojen puutteesta tai muusta syystä olisi muuten ollut mahdollisuutta opiskella ylioppilaaksi tai yliopistossa mahdollisuuden jatko-opintoihin ja ammattiin. Neljä vuotta opiskelleiden seminaarilaisten lisäksi seminaareissa oli lähes jatkuvasti ns. hospitantteja, jotka Marklundin tavoin täydensivät aikaisempia opintojaan ja hankkivat opettajan pätevyyden. Aivan kuten Marklund, monet muutkin olivat aikaisemmin toimineet kiertokoulunopettajina. Marklund ei myöskään ollut ainoa lukkari, jonka todennäköisesti lukkarien huono palkkaus sai vaihtamaan ammattia kansakoulunopettajaksi. Kun vielä 1870-luvun alussa pätevistä opettajista oli pulaa, hospitantti –järjestelmän avulla pystyttiin saamaan enemmän päteviä opettajia kansakouluihin.¹⁹⁶

G. E. Marklund oli 25-vuotias aloittaessaan opettajana Teijon tehtaankansakoulussa tammikuussa vuonna 1869. Seuraavana vuonna, loppuvuodesta 1870, Marklund meni naimisiin 30-vuotiaan, Ruotsissa vuonna 1840 syntyneen Mathilda Sofia Paulsonin kanssa. Mahdollisesti neiti Paulson työskenteli Mathildedalin ruukissa konttoristina ja he olivat tavanneet toisensa Teijolla.¹⁹⁷ He saivat ainakin kolme lasta: Aina Maria Wilhelminan,

¹⁹⁴ Kansakoululaitoksen matrikkelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. Hc 3. KHA II, KA. Aurola 1961, 222-224.

¹⁹⁵ Halila tarkastelee yhteensä 2527 seminaarilaisen taustaa. Näistä maatalouden parista tuli 943 (38%) ja julkista tehtävää hoitavien perheistä 544 (21%). Lukkarien ja urkurien lapsia oli 92 ja pappien 110. Halila 1949c, 54-55, 65-66.

¹⁹⁶ Halila 1949c, 76, 80-83.

¹⁹⁷ Saapuneet muuttokirjat 1873–1874. Perniön seurakunnan kirkonarkisto. I Jba 1 13. TMA. Mathildedalin ruukin omistaja O. Carpelan kirjoitti neiti Paulsonille esteettömyystodistuksen avioliittoa varten 27.8.1870. Perunkirjat ja muut avioliittokouluusten liitteet 1867–1875. Perniön seurakunnan kirkonarkisto. I Jee 3. TMA.

Thor Emilin ja Anna Rauha Matildan.¹⁹⁸ Lapset kävivät kansakoulun isänsä opetuksessa yhdessä muiden Teijon lasten kanssa.¹⁹⁹

Johtokunta palkkasi Marklundin sopimussuhteeseen, hänellä ei siis ollut aluksi opettajan virkaa Teijolla. Hänen työsopimuksensa vahvistettiin vasta, kun koululle haettu valtionapu oli myönnetty.²⁰⁰ Marklundin palkka muodostui rahapalkasta ja luontaiseduista. Hän sai rahana 700 mk vuodessa ja lisäksi Kijkin rahaston tuotoista 134 mk, yhteensä 834 mk. Luontaisetuihin kuuluivat asunto ja puutarha, polttopuita yhdeksän syltä ja metsälaitumen lehmälle.²⁰¹ Opettajan asunto sijaitsi koulurakennuksen yhteydessä. Hänen huoneistonsa kuului 1870-luvun alussa kaksi huonetta ja keittiö sekä eteinen ja ullakko. Pihapiirissä opettajan käytössä oli myös ruoka-aitta, kaksi kellaria, navetta, kolme lammassuojaa, puuvarasto, talli, vaunuvaja ja ”pikkula”.²⁰² Opettajan perhe asui myös koululla ja koulun piha oli samalla opettajan lasten kotipiha. Viidelle hengelle opettajan asunto oli suhteellisen tilava, varmasti paljon tilavampi kuin monen Teijon koululaisen koti.

Aluksi G. E. Marklund joutui opettamaan Teijon lisäksi myös Mathildedalissa. Teijolla koulu kesti kuusi kuukautta ja Mathildedalissa kolme. Opettajan toimen lisäksi hänen työhönsä kuului huolehtia jumalanpalveluksista Teijon kirkossa. Joka sunnuntai hänen tuli lukea saarna sekä soittaa ja laulaa kaksi virttä. Jumalanpalveluksen jälkeen iltapäivällä hänen oli vielä pidettävä kolme tuntia pyhäkoulua lapsille.²⁰³ Opettaja Marklundin työkuva ei ilmeisesti muuttunut paljoakaan entisen tehtaansaarnaaja-pedagogin työstä. Erona oli, että kirkollisten toimitusten sijaan hänellä oli kanttorin ja urkurin tehtävät. Ilmeisesti Marklund oli jo ennen kansakoulunopettajaksi ryhtymistään saanut saarnaluvan. Oli tavallista, että alkuaikojen kansakoulunopettajat olivat mukana seurakunnan toiminnassa, harvinaisempaa joskaan ei tavatonta sen sijaan oli, että opettajalla oli myös saarnalupa. Monet opettajat suorittivat myös lukkari-urkurin tutkinnon saadakseen lisätuloja. Saman henkilön toimiminen kansakoulunopettajana, lukkarina, urkurina, kanttorina ja saarnaajana oli melko tyypillistä maalaispaikkakunnilla, joilla oli rukoushuone sekä saaristossa. Muuten opettajilla oli tuskin koskaan näin laajaa kirkollista tehtäväkenttää.²⁰⁴

¹⁹⁸ Aina Maria W:na syntyi 24.8.1871 ja Thor Emil 19.7.1873. Anna Rauha Matildan syntymäajat eivät ole tiedossa. Rippilasten luettelot 1851–1892. Perniön seurakunnan kirkonarkisto. JK 857. TMA. Knaapinen 1922, 129

¹⁹⁹ Lapsista ainakin Thor ja Aina Marklund selviytyivät opinnoistaan hyvin ja saivat Furuohjelmin apurahan, 20 mk, kansakoulujen piritarkastajan määräyksestä Aina vuonna 1882 ja Thor vuonna 1885. Apuraha oli tarkoitettu parhaiten koulussa menestyneille oppilaille. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1881–1882 ja 1884–1885. Ei 31 KHA II ja Ep 3 KHA V, KA.

²⁰⁰ Hänen ensimmäinen välikirjansa vahvistettiin allekirjoituksin vasta 12.4.1869, kun hän oli jo toiminut opettajana jonkin aikaa. Knaapinen 1922, 130.

²⁰¹ Knaapinen 1922, 130.

²⁰² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1874–1875. Ei 7. KHA II, KA.

²⁰³ Knaapinen 1922, 130.

²⁰⁴ Halila 1949c, 102-103.

Kevätlukukaudelta 1869 ei Teijon tehtaankansakoulusta ole säilynyt yhtään tietoja eikä lukuvuoden 1869–1870 oppilaista tai koulunkäynnistä ole säilynyt juuri enempää. Jossain vaiheessa lukuvuotta 1868–1869 Teijon koulussa oli 27 poikaa ja 27 tyttöä.²⁰⁵ Suuri osa heistä oli varmaan läsnä myös syksyllä 1869, kun uusi lukuvuosi alkoi. Lapset saapuivat ensimmäisenä kouluamunaan vanhaan koulutaloonsa ja istuutuivat vierä viereen koulusalin penkeille kuten pedagogionkin aikaan. Ehkä lapset ja opettaja lauloivat yhdessä virren, kenties opettaja piti juhllaisen puheen ja rukouksen kouluvuoden aluksi. Ehkä paikalla olivat myös johtokunnan puheenjohtaja, tehtaanomistaja ja isännöitsijä J. E. Schmidt ja muut johtokunnan jäsenet.

Ainoa ensimmäisen lukuvuoden koulunkäynnistä kertova asiakirja on opettaja Marklundin laatima lukujärjestys. Sen mukaan Marklund opetti kuutena päivänä viikossa suomeksi klo 9–13 ja ruotsiksi klo 15–17. Iltapäivällä klo 13–15 oli ilmeisesti ruokatauko. Suomenkielistä opetusta oli 24 tuntia viikossa ja ruotsinkielistä opetusta 12 tuntia viikossa.²⁰⁶ Arkena Marklund piti kuusi oppituntia päivässä sekä sunnuntaisin jumalanpalveluksen ja pyhäkoulun. Hänen työviikkonsa oli siis noin 40–42 –tuntia. Koulussa ja kirkossa viettämänsä ajan lisäksi hän tarvitsi aikaa myös opetuksen valmistelutyöhön ja tehtävien korjaukseen.

Kun opettaja Marklund suunnitteli ensimmäistä lukujärjestystään, hänellä oli sangen vapaat kädet opetuksen järjestämiseksi. Kansakouluasetus antoi vain yleiset suunta- viivat. Siinä määriteltiin oppiaineet, joita tuli opettaa, muttei yksittäisten aineiden tuntimääriä. Asetuksen määräämät oppiaineet olivat:

uskon-oppi
 soveliasten kirjain lukeminen äidinkielellä ja sen kirjoittaminen
 maantiede
 historia
 luvunlasku
 muoto-oppi ja pintain ja kappalten mittaaminen
 luonnontiede ja sen käytäntö
 kuvaanto
 laulu
 voimistelu
 käsityöt²⁰⁷

Asetuksessa mainituista oppiaineista Teijon tehtaankansakoulussa ensimmäisenä kokonai- sena lukuvuonna puuttuivat historia, mittaussoppi, luonnontieto, kuvaanto, laulu, voimistelu

²⁰⁵ Luttinen 1972, 23–29.

²⁰⁶ Johtokunnan lähettämien kirjeiden toistheet 1874–. III 13:15 Da:1, Tkk, PKA. Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk, PKA.

²⁰⁷ Lönnbeck 1907, 43.

ja käsityöt. Vaikka aineiden määrä tehtaankansakoulussa oli laajempi kuin kiertokoulussa, ero pedagogion aikaan oli ensimmäisenä lukuvuotena pieni.

Ruotsinkielisestä opetuksesta ei ole säilynyt tarkempia tietoja. Suomeksi opettaja Marklund piti kaksi tuntia uskontoa, kolme tuntia raamatunhistoriaa ja lisäksi kaksi tuntia Katekismuksen lukua. Uskonnonopetusta oli siis yhteensä 7 tuntia viikossa, lukemista kokonaiset 11 tuntia, mutta vain yksi tunti kirjoittamista. Laskentoa oli kolme tuntia ja maantietoa yksi tunti. Lauantai-iltapäivänä oli koko aamun kestäneen Katekismuksen lukemisen jälkeen yksi tunti laulua.²⁰⁸

Kansakoulun luokkajakoa ei oltu suoraan asetuksella määrätty, ainoastaan seminaarin mallikoulua koskevissa ohjeissa säädettiin koulu kolmeluokkaiseksi, joista jokaisessa oli alempi ja ylempi osasto. Teijon lukujärjestyksen mukaan oppilaat oli tarkoitus jakaa kahteen luokkaan, joista ensimmäisellä olisi yksi, alempi osasto, ja toisella kaksi, alempi ja ylempi. Jokaisella osastolla oli tarkoitus olla joka päivä yksi tai kaksi opettajan pitämää tuntia. Lukujärjestyksestä ei ilmene, mitä oppilaat tekivät sinä aikana, kun muilla osastoilla oli opetusta. Mahdollisesti he laskivat, kirjoittivat tai kuuntelivat muiden osastojen opetusta. Jokaisen osaston oppilailla oli koulupäiviä, jolloin he saivat opettajan opetusta vain yhden tunnin päivässä.²⁰⁹

Yhdessä kaikki osastot saivat opetusta yhden tunnin viikossa maantiedossa ja kirjoituksessa. Katekismustunteja pidettiin vain toisen luokan oppilaille. Kouluviikon päätävä laulutunti olisi kaikille yhteinen. Muiden aineiden opetukseen ensimmäiselle luokalle oli merkitty yksi tunti raamatunhistoriaa ja lukemista viisi tuntia. Toisen luokan alemmalla osastolla raamatunhistoriaa oli samoin yksi tunti ja lukemista neljä tuntia. Lisäksi heillä oli yksi uskonnotunti ja yksi tunti laskentoa. Ylemmälle osastolle opettaja Marklund suunnittelei muuten samanlaisen ohjelman, mutta laskentoa ja lukemista olisi molempia ollut kaksi tuntia.²¹⁰

Teijolla oli jo kansakoulun alkaessa käytössä paljon sekä suomen- että ruotsinkielisiä oppikirjoja. Vain uskonnon suomenkieliset oppikirjat puuttuivat. Todennäköisesti opetus perustui katekismuksen lukemiseen ja opettajan kertomiin tarinoihin raamatunhistoriasta. Katekismukset oppilaat toivat ehkä kotoaan. Äidinkielen kirjana oli Jaako Länkelän *I lukukirja* eli Aapinen. Lisäksi lukemisen apuna oli suomenkielisiä lukutauluja. *Turmiolan Tommin elämäkerta* oli kasvattavana lukemistona. Z. Topeliuksen *Luonnonkirja*a käytettiin

²⁰⁸ Kansakouluasetus ei määrittänyt maaseudun kansakouluille kuhunkin oppiaineeseen käytettävää tuntimäärää. Ainoastaan päivittäinen koulu-aika määriteltiin 5-6 tunniksi. Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874-. III 13:15 Da:1, Tkk, PKA. Johtokunnan pöytäkirjat 1867-, 1932-1973. III 13:15 Ca, Tkk, PKA. Lönnbeck 1907, 44.

²⁰⁹ Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874-. III 13:15 Da:1, Tkk, PKA. Lönnbeck 1907, 33.

²¹⁰ Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874-. III 13:15 Da:1, Tkk, PKA.

äidinkielen lukukirjana, mutta se elävöitti tarinoillaan myös J. Ch. Murmanin *Eläintiedettä*. Maantietoa opiskeltiin *Suomen historia ja maantieto* –kirjan mukaan.²¹¹

Ruotsinkielisiä oppikirjoja oli monipuolisemmin kuin suomenkielisiä. Uskonnon tunneilla oppilailla oli käytössään Johan Frans Åkerblomin *Biblisk historia*, mutta lisäksi hekin lukivat Katekismuksiaan. Ruotsinkielistä aapista tai lukukirjaa ei erikseen ollut, vain ruotsinkielisiä lukutauluja. G. J. Borgmanin *Skönskrifningsmetod – Kaunokirjoituksen Keino*²¹² ohjeiden mukaan harjoiteltiin käsialakirjoitusta. Topeliuksen *Naturens Bok* eli *Luonnonkirja* oli käytössä myös ruotsiksi. Historian oppikirjoja oli ruotsiksi monipuolisemmin kuin suomeksi. O. Dahlin *Verldshistoria för Folkskolor*, Storbäckin *Små berättelser ur Svenska historien* ja A. G. J. Hallsténin *Lärobok i Finlands Historie och Geografi* olivat kaikki käytössä Teijon koululla. Koska koulussa oli näinkin paljon ruotsinkielisiä historiankirjoja, on mahdollista, että sitä opetettiin ruotsiksi vaikka suomeksi opetusta ei ollut. Ruotsiksi oli vielä laulun opetuksen tueksi tarkoitettu Sandbergin *Pro memoria vid den första sångundervisningen* ja voimistelutunteja varten *Anvisning för undervisningen av Gymnastik*, jonka oli laatinut Nybléus.²¹³ Opettaja saattoi tietenkin hyödyntää erikielisiä oppikirjoja opetuksessaan, vaikka oppilaat eivät näitä lukeneet. Koulussa ei ollut ollenkaan laskennon oppikirjoja, joten opettaja joutui itse laatimaan laskutehtävät oppilaille.

Teijon tehtaankansakoulun ensimmäisenä kokonaisena lukuvuotena opetuksessa keskeisimmällä sijalla olivat uskonto, lukeminen ja kirjoittaminen. Suomessa kansakoululaitoksen alkuaikoina oli tavallista, että uskontoa opetettiin kouluissa paljon. Yleensä samaan aikaan toiminnassa olleista kansakouluista uskontoa opetettiin 5-8 tuntia viikossa ja yksittäisissä kansakouluissa uskonnontuntien viikkotuntimäärä saattoi olla tätäkin suurempi.²¹⁴ Pelkkä uskonnonopetuksen kokonaistuntimäärä ei kuitenkaan kerro kaikkea. Esimerkiksi Teijolla oppilailla uskontoaineita oli kullakin osastolla vain 1-4 tuntia viikossa, vaikka opettaja opetti yhteensä 7 tuntia viikossa.

Syynä runsaaseen uskonnon opetukseen oli pitkä kristillisen alkeisopetuksen perinne. Papisto, jolla oli aikaisemmin ollut vastuu perusopetuksesta, vaati myös kansakouluihin runsasta uskonnonopetusta, jottei kansa vieraantuisi kirkosta eikä luterilaisesta opista kansakoulun myötä.²¹⁵ Uskonnon opetuksen keskeisenä tavoitteena opinkappaleiden opet-

²¹¹ Inventarie-bok för Tyko Folkskolan och Kyrkan, s.a., Bf:1, Tkk, PKA. Todennäköisesti kyseessä on A. G. J. Hallsténin oppikirjasta *Lärobok i Finlands Historie och Geografi* tehty suomennos. Aurola 1961, 152-153.

²¹² Kyseessä on jo 1860 ilmestynyt kaunokirjoitusvihko, jonka metodi poikkesi Teijolla myöhemmin käytössä olleesta Länkelän metodista. Borgmanin vihkoissa ei kiinnitetty huomiota niinkään kirjoittamaan oppimiseen kuin kirjainten piirtämiseen. Vihkojen hyvä puoli oli siinä, että oppilaat pystyivät tekemään harjoituksia itsenäisesti. Aurola 1961, 131-133.

²¹³ Inventarie-bok för Tyko Folkskolan och Kyrkan, s.a., Bf:1, Tkk, PKA. Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²¹⁴ Halila 1949a, 236.

²¹⁵ Halila 1949a, 16- 25, 235.

telun lisäksi oli raittiuden ja kristillisen moraalien juurruttaminen.²¹⁶ Kun kirkko valvoi koulujen uskonnonopetusta, muodostui alkuaikoina kansakoulujen uskonnonopetus hyvin samanlaiseksi kuin mitä kirkonkin antama opetus oli perinteisesti ollut.

Luterilaisen kirkon vaikutuksesta Katekismus, joka oli ollut perinteisesti kirkon opetuksen väline, oli opinkappaleineen tärkeässä asemassa. Kansakoulun uskonnonopetuksen ihanteena oli kuitenkin, että lasten tuli myös ymmärtää opin sisältö, ei vain osata tekstejä ulkoa. Pystyäkseen selittämään opin sisältö lapsille opettajien oli tunnettava kirkon määrittelemä luterilainen oppi. Uskonnon opetus oli tiukan tunnustuksellista. Opettajien tuli olla saman kirkon jäseniä kuin oppilaansakin eikä esimerkiksi kaikkien herätyслиikkeiden jäseniä hyväksytyt opettajiksi. Opettajaihanteeseen kuului, että opettajalla tuli olla vahva kristillinen vakaumus.²¹⁷

Lukemisen opetus uudistui kansakoulun myötä merkittävästi verrattuna aikaisempiin opetustapoihin.²¹⁸ Teijolla oli käytössä Jaako Länkelän saksalaisten mallien perusteella kehittämä uusi opetusmenetelmä. Länkelän *Ensimmäinen lukukirja* eli Aapinen alkoi kirjoitusharjoituksilla: ensimmäisenä oli i-kirjain ja viimeisenä vaikeana pidetyt d ja g. Ensin opeteltiin pienet kirjaimet ja numerot 1-10 ja sitten isot kirjaimet ja välimerkit. Lukuharjoitukset aloitettiin lukemalla lyhyitä tavuja, kuten ah, ha, hau, oh, ho, hou jne. Kun nämä oli opittu, siirryttiin pitkiin vokaaleihin ja kaksoiskonsonantteihin. Seuraavana olivat vuorossa lyhyet lauseet, sitten pienet runot ja lyhyet tarinat, joiden aiheet tulivat luonnosta ja maaseudun elämästä. Uskonnollisia tekstejä ei enää käytetty lukemaan opeteltaessa kuten ennen kansakoulun aikaa.²¹⁹

Kuten yllä olevasta käy ilmi, Länkelän menetelmässä yhdistettiin kirjoittamisen ja lukemisen opettelu.²²⁰ Kuten ennen kansakoulun aikaa oppilaat harjoittelivat kirjaimia ensin hiekkapenkkeihin. Ne olivat laudoista tehtyjä matalareunaisia laatikoita, joiden pohjalta oli muutama senttimetri hienoa hiekkaa. Laatikko nostettiin joko pöydälle tai penkille. Oppilaat kirjoittivat myös kivitaluihin, jotka olivat tummasta, sileästä kivistä tehtyjä kivitaluja ja joihin piirrettiin valkealla, poispyyhittävällä ”kivikynällä”. Kirjoituspaperi oli har-

²¹⁶ Aurola 1961, 104. Laamanen 2002, 130-135.

²¹⁷ Kakko 1990, 83-110. Kuikka 1997, 189-192.

²¹⁸ Aikaisemmin oli käytetty niin sanottua ”tahti-lukua”, jossa oppilaat yhdessä samaan tahtiin lukivat äänneitä, tavuja ja sanoja. Toinen suosittu tapa oli niin sanottu vuoro-opetusmenetelmä, jossa vanhemmat oppilaat, ”monitöörit” ohjasivat nuorempiaan ja opetuksen tukena käytettiin erityisiä lukutauluja. Halila II 1949, 242; Aurola 1961, 116.

²¹⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1880, Ei 2- Ei 22. KHA II, KA. Aurola 1961, 119-120.

²²⁰ Ennen kansakoulua lukemisen opettaminen nähtiin ensisijaiseksi. Opettajien parissakaan ei aina oltu ymmärretty kirjoittamisen opettamisen tarpeellisuutta. Varsinkin naisille oli pidetty riittävänä, että nämä pystyivät kirjoittamaan nimikirjaimensa. Kirjoittamisen opetuksessa menetelmänä oli saattanut olla esimerkiksi ns. tahtikirjoitus, jossa opettaja ensin selitti luokalle, miten tietty kirjain muodostui, jonka jälkeen joku vanhemmista oppilaista luki tahtia nuoremmille: yksi –ylös, kaksi –alas jne. Kirjaimet piirrettiin joko hiekkapöytään tai kivitaluun. Opetettuaan välillä toista luokkaa, opettaja palasi tarkastamaan oppilaiden työn tulokset. Vaikka tällä tavalla pystyttiinkin helposti opettamaan kirjoittamisen alkeita, monet opettajat kokivat menetelmän hankalaksi ja varsinkin nopeasti oppivat lapset kokivat sen turhauttavaksi. Aurola 1961, 127, 129.

vinaista vielä koko 1870-luvun. Länkelän I lukukirjassa oli paljon harjoituksia ja esimerkkejä käsialan harjoittamiseksi.²²¹ Hyvä käsiala oli tärkeä ja käsialaharjoituksia tehtiin kaikilla osastoilla. Kun oppilailla oli kirjainten piirtäminen hallussa, vuorossa oli oikeinkirjoituksen opettelu. Oikeinkirjoitusta harjoiteltiin lähinnä sanelu- tai jäljentämiskirjoituksina. Välillä kirjoitettiin oppikirjasta ulkoa opeteltuja kappaleita. Huomiota kiinnitettiin kielioppiin, kuten ääntiöihin, kerakkeisiin ja astevaihteluihin sekä isojen kirjainten käyttöön.²²²

Vaikka koulun ulkoiset puutteet saattavat vaikuttaa karulta, oli sillä kuitenkin Teijolla oma talo ja sali. Siitä, miten koulu oli järjestetty Mathildedahlissa ei ole tietoja. Uudelle kansakoululle asetettiin suuret odotukset, joiden täyttäminen Teijolla kuten monella muulla paikkakunnalla oli aluksi mahdotonta. Teijolla opettajan työtä hankaloittivat välineiden ja oppikirjojen puute kuten useissa aloittavissa kansakouluissa. Lisäksi päivän tunnit eivät olisi riittäneet, jos opettaja Marklund olisi yrittänyt opettaa kaikkia kansakouluasetuksessa mainittuja aineita täysimääräisesti kahdella eri kielellä eri osastojen oppilaille. Teijon koulun lapset olivat nyt kansakoululaisia, mutta uudesta nimestä huolimatta lasten arkikoulussa tuskin muuttui paljon. Kiertokoulunopettaja Marklundista tuli kansakoulunopettaja Marklund.

4.2. Opettajat nevojina opintiellä

Mielikuva kansakoulunopettajasta sivistyksetöntä synkkää korpimaata valaisevana kansankynttilänä oli valmis jo ennen kuin Suomessa oli montakaan kansakoulua tai niissä opettajia. Uno Cygnaeus ja hänen aikalaisensa loivat kansakoulunopettajasta ihannekuvan, jota seminaareissa pyrittiin pitämään yllä ja johon monet opettajat pyrkivät. Halilan mukaan ajan opettajaihanteeseen kuului, että opettajan tuli olla kansaa lähellä, mutta kuitenkin näyttää suuntaa kohti sivistystä ja uutta aikaa sekä kasvattaa niin lapsia kuin aikuisia siveyteen, kristillisyyteen ja isänmaallisuuteen. Opettajalla tuli olla vakaa kutsumus, hänen tuli olla sekä lähetyssaarnaaja että uudisraivaaja, kulttuuritaistelun soturi. Vähemmän lennokkaasti ja juhlapuheiden ulkopuolella opettajalta vaadittiin siveellisesti ja moraalisesti hyvän esimerkin näyttämistä niin yksityiselämässä kuin toimessaankin, sosiaalista tietoisuutta, yhteisöön sopeutumista, monipuolisia tietoja ja taitoja, ahkeruutta, ruumiillista ja henkistä terveyttä sekä opetustyöhön sopivaa kristillistä luonnetta. Pidettiin suotavana, että opetta-

²²¹ Aurola 1961, 130-134.

²²² Aurola 1961, 135.

jat toimisivat paitsi seurakunnan mutta myös ei-kirkollisissa tehtävissä ja luottamustoimissa ja ottaisivat aktiivisesti osaa yhteisönsä elämään.²²³

Mitä opetustyöhön soveltuvalle kristillisellä luonteella tarkoitettiin, selviää esimerkiksi kristillisistä kasvatusoppaista, joita julkaistiin Suomessa 1800-luvun lopussa. Niiden mukaan opettajan piti hartaasti uskoa Jumalaan, olla rikkeetön esikuva kaikessa, hänen tuli käyttää koko elämänsä koulun palvelemiseen ja lasten kasvatukseen ja paneutua koko sielullaan ja persoonallaan lasten opetukseen. Hänen piti itse viettää säännöllistä hartauselämää ja ohjata oppilaansakin siihen. Opettajan piti olla oppilaille sekä opettaja, vanhempi että pappi, jonka tehtäviin olisi pitänyt kuulua niin sielunhoito kuin esirukouskin. Opetuksen tavoitteena oli harras, uskova ja siveellinen lapsi, joka aikuisenakin pysyisi kirkon helmassa.²²⁴

Halilan arvion mukaan monet 1800-luvun kansakoulunopettajat pystyivät toteuttamaan opettajaihannetta. Tosin hänen mukaansa ilman opettajien omaa ahkeruutta, sisukkuutta ja tahtoa edistyä seminaarien lennokkaat ja ylevät ihanteet olisivat jääneet vain koreaksi retoriseksi kuorrutukseksi.²²⁵ Vielä 1860-luvulla ja 1870-luvun alussa suurin osa monen opettajan ajasta tarvittiin kuitenkin varmasti käytännön opetuksen järjestämiseen ja sisällön luomista koulujärjestelmälle.

Vaikka Teijon tehtaankansakoulun ensimmäisenä lukuvuotena opetus oli ollut melko suppeaa, jo seuraavan lukuvuonna, 1870–1871, opettaja Marklund alkoi opettaa useampia aineita. Vuosikertomuksen mukaan sekä historiaa että luonnontietoa oli ainakin jossain laajuudessa. Muusta opetuksesta on vain yleisiä tietoja. Äidinkielessä oli edelleen tavausta, sisälukua ja kirjoitusta. Uskonossa puolestaan luettiin Lutherin katekismus, syntintunnustus, huoneentaulu, Svebeliuksen katekismus²²⁶, raamatunlauseita, psalmeja, Raamatun historiaa ja kristinoppia. Lisäksi oli maantiedettä, laskentoa ja laulua. Asetuksen mukaisista aineista puuttuivat edelleen mittaussoppi, kuvaanto (piirustus), voimistelu ja käsityöt. Oppilaat oli jaettu osastoihin suurin piirtein samoin kuin edellisenäkin vuonna ja koulu toimi edelleen kahdessa paikassa. Teijolla koulu toimi 28 viikkoa ja Mathildedalissa 14 viikkoa, yhteensä täyden lukuvuoden eli 42 viikkoa.²²⁷

²²³ Halila 1949c, 118-119.

²²⁴ Kakko 1990, 83-110.

²²⁵ Halila 1949c, 118-119.

²²⁶ Svebeliuksen katekismus oli jo 1700-luvulla käytössä ollut uskonopin selitysteos, jossa oli opinkappaleiden lisäksi myös raamatunlauseita. Sen laati Ruotsin arkkipiispa Olof Svebilius 1680-luvulla ja se ilmestyi suomeksi vuonna 1746. Siinä ei ollut ollenkaan aapista. 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella se oli kirkon virallinen kristinopin oppikirja ja se määritteli oikean kirkollisen opetuksen sisällön. 1800-luvun loppupuolella sitä ei pidetty enää niin merkittävänä, mutta eräissä kansakouluissa kuten Teijolla sitä yhä luettiin. Iisalo 1968, 68-73.

²²⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

Opettaja Marklundin ensimmäinen opettajan kausi Teijon tehtaankansakoulun opettajana kesti vain 30. huhtikuuta 1871 asti.²²⁸ Todennäköisesti hän väsyi moniin tehtäviinsä ja pitkiin työpäiviin. Lisäksi opettajan palkka oli Teijolla suhteellisen huono.²²⁹ Hän siirtyi virkaatekeväksi opettajaksi Hattulan poikakansakouluun Hämeenlinnaan.²³⁰ Hänen tilalleen opettajaksi tuli Jyväskylän seminaarin opiskelija Johan Gabriel Frihom.²³¹ Ei ole tietoa, miksi hän halusi keskeyttää opintonsa, mutta usein seminaarien opiskelijat rahoittivat seminaariopintojaan toimimalla vuoden tai parin ajan kansakoulunopettajina kesken seminaarin.²³²

Kesällä 1871 johtokunnan puheenjohtaja J. E. Schmidt kirjoitti ylitarkastaja Uno Cygnaeukselle kirjeen. Siinä Schmidt ilmoitti, että Teijon koulussa syyslukukausi 1871 suunniteltiin aloitettavaksi 31. heinäkuuta ja lukukauden kesto tulisi olemaan 20 viikkoa. Koulunpito Mathildedalissa loppuisi ja Teijollakin koulua pidettäisiin vain pojille.²³³ Ehkä Frihom kansakouluasetukseen vedoten ei katsonut tyttöjen ja poikien opettamista samassa koulussa soveliaaksi. Marklund taas oli ilmeisesti kiertokoulunopettajan tottunut opettamaan sekä tyttöjä että poikia yhdessä, eikä pitänyt sitä epäsuotavana.²³⁴ On myös mahdollista, ettei Frihom uskonut kykenevänsä opettamaan suurempaa oppilasmäärää.

Kirjeessään Schmidt kirjoitti myös, että johtokunta ehdotti oppiaineiksi ja tuntisuunnitelmaksi lukuvuodeksi 1871–1872 seuraavaa:

<u>Oppiaine</u>	<u>tuntia viikossa</u>
uskontoa	2
suomenkieltä	4
ruotsinkieltä	4
kaunokirjoitusta	2
laskentaa	4
muoto-oppia	2
luonnontietoa	6
historiaa	2

²²⁸ Kansakoulukalenteria varten kerättyjä tietoja 1876–1877. Hc 1. KHA II, KA. Kalenteria varten kyselyyn on vastannut todennäköisesti johtokunnan esimies Wilhelm Askergren.

²²⁹ Luttinen 1972, 147.

²³⁰ Toimi Hattulassa 31. toukokuuta 1873 asti. Kansakoulukalenteria varten kerättyjä tietoja 1876–1877. Hc 1. KHA II, KA. Kansakoululaitoksen matrikkelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. Hc 3. KHA II, KA.

²³¹ Luttinen 1972, 151. Knaapinen 1922, 128. Frihom palkattiin Teijolle 7. joulukuuta vuonna 1870. Hän aloitti työnsä 1.5.1871. Vuonna 1871 kirkonkokous päätti perustaa Teijolle ja Kirjakkalaan kiertävän pientenlastenkoulun, joka toimisi 4 kuukautta vuodessa Teijolla ja 4 Kirjakkalassa ns. Puolakan torpassa. Teijolta, Kirjakkalasta ja Mathildedalista tiedetään kaksi kiertävää (ambulatoriske) opettajaa, jotka opettivat joitakin viikkoja vuonna 1871. Opettajien nimet olivat Wilén ja Lindholm, ja he opettivat lähinnä lukemista ja uskontoa, mutta myös jonkin verran laskemista ja kirjoittamista. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA. Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk.

²³² Halila 1949c, 82.

²³³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

²³⁴ Kansakouluasetuksen mukaan tyttöjen ja poikien koulu oli pidettävä erillään. Käytännössä tämä tarkoitti usein sitä, että tytöt ja pojat kävivät koulua eri aikaan. Sukupuolten erottamista pidettiin tärkeänä siveyden ja tyttöjen ja poikien erilaisen luonteen vaatiman erilaisen kasvatuksen vuoksi. Ajan myötä yhteiskansakoulusta tuli hallitseva koulumuoto, sillä jo 1870 luvun alussa kansakouluissa huomattiin, ettei yhteisopetuksesta ollut mitään haittaa. Varovaisimmat saattoivat kuitenkin edelleen sijoittaa tytöt ja pojat eri puolille luokkaa. Halila 1949 II, 84–88.

maantietoa	2
piirustusta	2
voimistelua	2
käsitöitä	0
puutarhanhoitoa	4
yhteensä	36 ²³⁵

Todennäköisesti syynä käsitöiden puuttumiseen suunnitelmasta oli, että opetusta ei ollut mahdollisuutta järjestää, koska tarvittavaa välineistöä ja tilaa ei ollut. Sen sijaan Teijon tehtaat antoivat nyt koulun kahdelle vanhimmalle pojalle mahdollisuuden, että nämä vuorotellen, kaksi viikkoa kerrallaan, yhtiön verstaissa saivat opetusta ja harjoitusta veistos- ja taonnassa, maalauksessa ja muussa työssä. Oppiaineiden joukosta puuttuu myös laulu. Ehkä opettaja Fribom ei ollut musikaalinen.²³⁶

Johtokunnan suunnitelmien toteutumisesta tiedetään, että Teijon koulu oli lukuvuonna 1871–1872 toiminnassa 42 viikon ajan eli koko lukuvuoden. Koulussa oli ainoastaan 18 poikaa. Oppiaineina olivat kaikki kansakouluasetuksen määräämät aineet lukuun ottamatta muoto-oppia. Myös käsitöitä oli ainakin jossakin laajuudessa opetettu, vaikka niitä ei mainittukaan opetussuunnitelmassa. Mahdollisesti käsityöopetuksella tarkoitetaan poikien harjoittelua tehtaalla. Opetuskielenä oli edelleen sekä suomi että ruotsi. Ennen lukuvuoden alkua koulun johtokunta määräsi, että lasten ruokatunti piti pitää samaan aikaan kuin se oli ruukin työväellä. Todennäköisesti lapset kävivät kotonaan syömässä ruokatunnillaan.²³⁷

Tullessaan Teijolle Fribom ei ollut vielä ollut valmistunut opettajaseminaarista, mutta hän suoritti opintonsa loppuun ilmeisesti kevätlukukaudella 1872. Hänen sijaisenaan toimi sillä aikaa mahdollisesti alkeiskoulun opettaja Wilén.²³⁸ Fribom ei kuitenkaan enää palannut opettajaksi Teijon koululle. Syyslukukauden 1872 Teijon koulu oli suljettuna, ilmeisesti opettaja Fribomin sairauden vuoksi, sillä hän kuoli pian joulun jälkeen, 28.12.1872.²³⁹

Syyslukukaudeksi 1872 Teijolle ei saatu lainkaan opettajaa ja koulu oli suljettuna. Fribomin jälkeen opettajaksi tuli August Huovinen, joka opetti Teijolla vain kevätlukukauden 1873.²⁴⁰ Huovisen koulutustaustasta ei ole tietoja.²⁴¹ Ilmeisesti hän ei myöskään

²³⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

²³⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

²³⁷ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk, PKA. Kertomus kansakoulutoimen tilasta Suomessa lukuvuotena 1871–1872. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5. KHA II, KA.

²³⁸ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk, Aurola 1961, 222–224.

²³⁹ Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874–. III 13:15 Da:1. Tkk, PKA.

Luttinen 1972, 151; Knaapinen 1922, 128.

²⁴⁰ Huovinen toimi opettajana 3.1.1873–15.6.1873. Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874–. III 13:15 Da:1. Tkk, PKA.

Luttinen 1972, 151; Knaapinen 1922, 128.

²⁴¹ Aurola 1961, 222–224.

ollut kovin kokenut opettaja, sillä hänen koulunpidossaan oli puutteita.²⁴² Kun hän aloitti lukukauden 4. helmikuuta 1873, kouluun tuli 37 oppilasta. Syystä tai toisesta lukukauden kuluessa suurin osa oppilaista kuitenkin erosi koulusta, niin että 14. kesäkuuta pidetyssä loppukuulustelussa oli läsnä vain 16 oppilasta. Kaikkia aikaisemmin opetettuja oppiaineita ei myöskään opetettu. Koulun ohjelmassa oli ainoastaan uskontoa, lukemista ja kirjoittamista äidinkiellellä, laskentoa, maantietoa ja Suomen historiaa, mutta kaikkia näitä sekä suomeksi että ruotsiksi.²⁴³

Opettaja Huovisen ajalta on toinen Teijon koulun alkuvuosilta säilynyt lukujärjestys. Pääpiirteiltään se on hyvin samantyyppinen kuin aikaisempi, opettaja Marklundin laatima lukujärjestys. Koulua oli edelleen maanantaista lauantaihin. Koulupäivä oli jaettu kahteen osaan: aamulla opetusta klo 9-12 ja iltapäivällä klo 15-17. Lauantaisin opetusta oli vain aamupäivisin. Koska lukujärjestys on opettajan lukujärjestys, siinä ei näy, millä kielillä oppilaita on opetettu tai mihin luokkiin oppilaat on jaettu. Katekismusta on opetettu 5 tuntia ja lukemista 4 tuntia viikossa, muita aineita 3 tuntia kutakin. Viikossa oli yhteensä 27 tuntia, mikä oli vähemmän kuin aikaisempina vuosina.²⁴⁴ Ehkä oppilaskatoon oli syynä se, ettei opettaja huomionnut tarpeeksi erikielisiä oppilaita tai oppilaat kokivat opetuksen liian yksipuoliseksi.

Teijon koulun ensimmäisten vuosien opetuksen arvioiminen on hankalaa. Siitä on säilynyt lähinnä vain viitteitä ja suunnitelmia, mutta vain hyvin vähän tarkkaa tietoa toteutuneesta opetuksesta. Tietojen perusteella on mahdollista ainoastaan hahmotella kuvaa opetuksen sisällöstä. Eri aineiden oppimäärät ja oppiaineet vaihtelivat. Vuosittaiset muutokset johtuivat siitä, että mitään yhtenäistä valtakunnallista opetussuunnitelmaa ei ollut, vaan kouluilla oli alussa melko suuri vapaus järjestää opetus haluamallaan tavalla.²⁴⁵ Eri tasoisten oppilaiden ohjaaminen yhtä aikaa, puutteelliset opetusvälineet ja kahdella eri kielellä opettaminen ovat aiheuttaneet sen, ettei opettajilla ollut aikaa eikä mahdollisuuksia opettaa kaikkia vaadittuja aineita.

Koulutyön vakiintumista vaikeutti osaltaan se, että Teijon koululla, samoin kuin muillakin saman ajan kansakouluilla, oli vaikeuksia löytää alkuaikoina päteviä opettajia. Opettajien oli puolestaan helppo vaihtaa työpaikkaa opettajapulian vallitessa. Alkuopetuksen epäsystemaattisuus ja järjestäytymättömyys oli toinen keskeinen ongelma. Oppilaiden pohjatiedot saattoivat vaihdella suuresti.²⁴⁶ Sen vuoksi kansakouluopetusta jouduttiin mukaut-

²⁴² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1872–1873. Ei 4. KHA II, KA.

²⁴³ Virallista vuosikertomusta ei ole. On vain opettaja Marklundin ylitarkastaja Cygnaeukselle toukokuussa 1874 kirjoittama kirje ja lyhyt vapaamuotoinen kertomus. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1872–1873. Ei 4. KHA II, KA.

²⁴⁴ Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk. PKA.

²⁴⁵ Luttinen 1972, 146-147.

²⁴⁶ Halila 1949 a, 103, 333-336.

tamaan oppilaiden tietotason mukaiseksi, eikä vaativimpia oppikokonaisuuksia voitu käsitellä.

Alun kivikkoisuudesta huolimatta Teijolla jaksettiin olla sinnikkäitä. Opettaja Marklund palasi Hämeenlinnasta takaisin Teijolle.²⁴⁷ Mahdollisesti hänen kokemuksensa Hattulassa innostivat häntä Teijon koulun toiminnan kehittämiseen vaikean alun jälkeen. Marklund sai neuvoteltua paremman työsopimuksen ja hänen tehtäviään vähennettiin. Hänen ei tarvinnut enää toimia saarnaajana eikä myöskään pitää pyhäkoulua sunnuntaisin.²⁴⁸ Hänen palkkansa oli nyt 1000 mk vuodessa ja asunnon arvoksi arvioitiin 150 mk.²⁴⁹ Opettajan työpäivät säilyivät edelleen 9-10 tuntisina, mutta lyhenivät myöhemmin, kun koulu muuttui ainoastaan suomenkieliseksi vuonna 1876.²⁵⁰

Kun opettaja Marklund aloitti opetuksen syyslukukaudella 1873, hän laittoi kaikki kouluun tulleet oppilaat ensimmäiselle luokalle. Luokan sisällä hän jakoi oppilaat ylempään ja alempaan osastoon. Nimikirjan tietojen ja vuoden aikana opiskeltujen lukuaineiden perusteella ne, jotka olivat aikaisemmin käyneet koulua olivat pääasiassa ylemmässä osastossa, kun taas vasta koulunsa aloittaneet ja heikoimmat arvosanat pääsykokeessa saaneet olivat alemmassa.²⁵¹

Alaosaston oppilaat saivat opetusta 22 tuntia viikossa ja yläosaston oppilaat 28 tuntia. Kaikkein eniten aikaa alaosaston oppilaat käyttivät lukemaan opetteluun. Lukemista, tai sisälukua niin kuin silloin sanottiin, oli 8 tuntia viikossa. Sen lisäksi oli kaksi tuntia viikossa kaunokirjoitusta.²⁵² Suomen koulukirjat painettiin usein vielä 1800-luvun jälkipuoliskolla fraktuuralla, nykyinen antiikva yleistyivät vasta vuosisadan lopulla.²⁵³ Se, että lukemaan opettelu vei vielä kansakoulussa näin paljon aikaa, kertoo siitä, että kouluun tulleiden oppilaiden lukutaito ei ole ollut kovinkaan sujuva.

Uskontoa alaosastolla oli 4 tuntia. Lukuvuoden aikana opeteltiin 9 Vanhan ja 12 Uuden testamentin kertomusta. Kertomukset luettiin Lasten Raamatusta, jossa oli lapsille sopivia raamatunkertomuksia helposti luettavina tarinoina. Toinen käytössä ollut oppikir-

²⁴⁷ Kansakoulukalenteria varten kerättyjä tietoja 1876–1877. Hc 1, KHA II, KA. Kansakoululaitoksen matrikelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. Hc 3, KHA II, KA. Näissä kahdessa dokumentissa on ristiriitaiset tiedot: Askergrenin mukaan Marklund vakinaistettiin 12. Tammikuuta 1873, Marklundin antamien tietojen mukaan 29.11.1874. Marklund otettiin kuitenkin ensin koevuodeksi ja varsinainen vakinaistaminen tapahtui Marklundin antamana päivänä.

²⁴⁸ Knaapinen 1922, 130; Luttinen 1972, 147.

²⁴⁹ Kansakoulukalenteria varten kerättyjä tietoja 1876–1877. Hc 1, KHA II, KA.

²⁵⁰ Knaapinen 1922, 130-131.

²⁵¹ Vuosikertomuksesta yhteenedon kirjoittanut tarkastaja on halunnut tulkita nämä eri luokiksi. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA. Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

²⁵² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁵³ Lappalainen 1992, 35.

ja oli edelleen Lutherin Vähä Katekismus, josta opeteltiin kolme pääkappaletta.²⁵⁴ Uskonnon tunteja ei enää eritelty raamatunhistoria- ja katekismustunteihin, vaan kaikkia osa-alueita käytiin läpi samoilla uskonnontunneilla.²⁵⁵ Kouluun hankittiin nyt myös suomenkielinen Raamattu ja Katekismuksia niille lapsille, joiden kotona ei niitä ollut.²⁵⁶

Viikossa oli myös neljä laskennon tuntia. Lapset opettelivat tuntemaan luvut yhdestä kymmeneen ja laskemaan niillä päässä-laskuja.²⁵⁷ Kansakoulun alkuvuosina päässä-lasku oli tyypillistä, sillä kalliit vihkot ja paperit oli varattu äidinkielen opetukseen eikä kaikille oppilaille ollut edes kivitaluja. Päässä-laskua haluttiin kuitenkin suosia myös siksi, että sen ajateltiin kehittävän lasten järkeä ja ajattelukykyä. Tavoitteena oli, että myös matematiikan opetus olisi ollut mahdollisimman havainnollista.²⁵⁸ Teijolla oli käytössä E. Bonsdorffin laskennon harjoitusvihkot, joissa oli valmiita esimerkkejä, joita oppilaat saattoivat ratkaista itsenäisesti tai opettajan johdolla.²⁵⁹ Mahdollisesti opettajalla oli käytössään Bonsdorffin *Lu'un laskun Oppikirja*, joka oli vihkoihin kuuluva laskennon opetusoppi. Ennen kuin Bonsdorffin järjestelmä otettiin käyttöön 1870-luvun alussa, laskennon opetus oli ollut lähinnä matemaattisten kaavojen mieleen painamista. Bonsdorffin mielestä lasten tuli ulkoa opettelu sijasta laskea mahdollisimman paljon laskuja. Hänen mielestään esimerkkien piti olla käytännönläheisiä ja lasten kokemusmaailmasta. Koska vuoteen 1886 asti opetuksessa käytettiin ns. vanhaa mittajärjestelmää, lapsille opetettiin murtoluvut heti kokonaisten lukujen jälkeen ja tuskin ollenkaan desimaalilukuja.²⁶⁰

Topeliuksen *Luonnonkirjaa* luettiin luonnontiedon tunneilla kahdesti viikossa. Luonnontiedon opetus rajoittui aluksi pelkkään eläinoppiin.²⁶¹ Luonnontietoa oli luettu Teijon koulussa jo 1866, vaikka se olikin välillä poissa oppiaineiden joukosta.²⁶² Luonnontiedon opetus oli Teijolla jäljessä muista saman ajan tehtaankansakouluista.²⁶³ Topeliuksen *Luonnonkirja* puolestaan oli lähinnä eläimiä, kasveja ja luonnonilmiöitä käsittelevä lukukirja, mutta siinä oli myös tekstiä tukeva kuvitus. Opettaja Marklund hankki kuitenkin jo vuonna

²⁵⁴ Lutherin Vähä Katekismus oli jaettu ”pääkappaleisiin” (ruotsiksi huvudstycket). Esimerkiksi käskyt olivat oma pääkappaleensa, samoin uskontunnustus, Isä meidän –rukous ja sakramenttien selitykset muodostivat omat ”pääkappaleensa.”

²⁵⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA. Aurola 1961, 110.

²⁵⁶ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁵⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁵⁸ Aurola antaa esimerkin laskennon opetuksen havainnollisuudesta: ”Lukua 1 opetettaessa kehoitettiin oppilasta nostamaan yksi sormi pystyyn. Kun tätä oli tarkasteltu, opettaja kysyi: ”Kuinka monta nokkaa on variksellalla? Kuinka monta pyrstöä on varpusella?” jne. Opetetun asian selvittyä kirjoitettiin kivitaluihin numero yksi. Samaan tapaan meneteltiin myös lukua 2 opetettaessa. Luvuista 1 ja 2 johdettiin helmitaulua apuna käyttäen luku 3. Tämän jälkeen suoritettiin nyt opituilla luvuilla kaikki mahdolliset yhteen- ja vähennyslaskut. Näin menetellen jatkettiin laskemista kolminumeroisiin lukuihin saakka enimmäkseen päässä-laskuna.” Näin yhtä aikaa lukujen kanssa opittiin myös peruslaskutoimitukset ja se, miten luvut muodostuivat. Aurola 1961, 141.

²⁵⁹ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁶⁰ Vanhalla mittajärjestelmällä tarkoitetaan vanhastaan käytettyjä pituus-, pinta-, tilavuus ja painomittoja, kuten kyynäröitä, jalkoja, kortteleja ja peukaloita. Aurola 1961, 139-143.

²⁶¹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁶² Luttinen 1972, 27-28.

²⁶³ Aurola 1961, 171-172.

1873 opetuksen tueksi teoksen *Finlands Kärlvaxter, Flora Fennican* sekä Karl Robert Bondorffin *Eläintiede eli Zoologian*. Koululla oli myös runsaasti luonnontieteellisiä kuvatauluja.²⁶⁴ Heporaudan mukaan opettajat saivatkin käyttää kaiken kekseliäisyytensä kuvatakseen esimerkiksi planeettojen liikkeitä välineinään mustepullo, viivoitin ja vaikka paperipaino.²⁶⁵

Teijolla oli lisäksi hyvät mahdollisuudet luonnon havainnointiin ja esimerkkein hakemiseen omasta elinympäristöstä. Juuri luonnontieteenopetuksessa opetuksen havainnollisuutta pidettiin kaikkein tärkeimpänä. Uno Cygnaeuksen mielestä oli tärkeää, että opettajat valmistivat havaintovälineitä tarpeen mukaan. Vuoden 1866 kansakouluasetuksen mukaan luonnontiedon opetuksessa oli keskeisintä hyöty, siksi eläinoppi keskittyi aluksi lähinnä hyötyeläimiin ja niiden hoitoon ja kasvioppi viljelykasveihin ja viljelyyn. Jos suinkin mahdollista, opetukseen tuli sisällyttää myös oppilaiden omien kasvitarhojen hoito ja viljojen ja juuresten lisäksi myös hedelmien kasvatusta ja pellavan sekä hampun viljely. Kansakoulun alun yhteydessä luonnontiedon opetukseen liittyi yleistä uteliaisuutta, mutta toisaalta myös ennakkoluuloja. Uskonnollisesti jyrkimmät piirit pelkäsivät sen myötä tieteellisen maailmankatsomuksen syrjäyttävän kristinuskon. Kuitenkin vielä 1870-luvulla hyvin harvoissa kouluissa opetettiin edes satunnaisesti fysiikkaa tai kemiaa ja Darwinin oppeja ei opetettu vielä edes opettajaseminaarissa.²⁶⁶

Yläosastolla olleiden oppilaiden tuntimäärä oli jonkin verran laajempi kuin ensimmäisellä ja heillä oli myös enemmän oppiaineita. Uskontoa oli yhtä paljon, 4 tuntia viikossa, ja vuoden aikana he ehtivät opiskella kaikki *Lasten Raamatussa* olleet Vanhan Testamentin kertomukset ja koko Lutherin *Vähän Katekismuksen*.²⁶⁷ Oppikirjana oli myös Kurttin *Religionslära*.²⁶⁸ Äidinkielessä oli yksi tunti lukemista ja yksi tunti kaunokirjoitusta, mutta niiden lisäksi oli myös kaksi tuntia viikossa ainekirjoitusta.²⁶⁹ Ei ole tietoa, oliko kyseessä vapaa ainekirjoitus vai oliko kyse enemmänkin lukukirjan tekstien ulkomuistista kopioinnista, mitä ainekirjoitus alussa saattoi myös olla.²⁷⁰ Yksi tunti viikossa oli myös kieliopin alkeita.²⁷¹ Suomenkieliset oppilaat lukivat Länkelän II lukukirjan lisäksi Länkelän, Solbergin ja Eurénin suomen kielen kielioppeja. Ruotsinkielisillä oli käytössä Länkelän ja Solbergin ruotsinkielisen kieliopin.²⁷²

Laskento oli myös yläosastolla päässä laskua, nyt vuorossa olivat luvut 10-100. Sitäkin oli neljä tuntia viikossa. Luonnontietoa oli kaksi tuntia ja sitä luettiin samoista kir-

²⁶⁴ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf1, Tkk, PKA.

²⁶⁵ Heporauta 1945, 103.

²⁶⁶ Halila II 1949, 254-257 Aurola 1961, 167-172.

²⁶⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873-1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁶⁸ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf1, Tkk, PKA.

²⁶⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873-1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁷⁰ Aurola 1961, 113. Halila II 1949, 250.

²⁷¹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873-1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁷² Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf1, Tkk, PKA.

joista kuin alaosastokin. Uutena aineina yläosastolla olivat historia, 2 tuntia viikossa ja maantieto, jota oli 3 tuntia viikossa. Historiassa luettiin Suomen historiaa esihistoriasta Kalmarin Unionin aikaan saakka.²⁷³ Suomeksi oli käytössä ainakin Granlundin *Suomen historia* ja ruotsiksi Hallsténin *Finlands Historia*. Koululla oli myös *Werldshistorian* kolme osaa: *Gamla tiden*, *Medeltiden* ja *Nyare tiden*.²⁷⁴ Maantieteessä opittavina oli Suomen maantiede, jonka lisäksi tutustuttiin maanosiin ja valtameriin, Euroopan valtioihin ja niiden pääkaupunkeihin.²⁷⁵ Oppikirjana oli Erslevin *Maantieto*, mahdollisesti sekä suomeksi että ruotsiksi.²⁷⁶

Aikalaiset ajattelivat kansakoulun alkuaikoina, että historian opetuksella oli muita aineita paremmat mahdollisuudet herättää lapsissa isänmaallisuus ja tunto kansallisesta yhtenäisyydestä. Lisäksi historian opetuksella katsottiin olevan ”kasvatuksellisesti ja sivistyksellisesti jalostava tehtävä.”²⁷⁷ Tämä toteutui 1870-luvulla vielä parhaiten siinä, että niilläkin kouluilla, joissa historiaa luettiin käsiteltiin lähinnä vain Suomen historiaa, sillä muuhun ei juuri ollut mahdollisuuksia. Lapsille sopivia historian oppikirjoja alkoi olla saatavilla vasta 1870-luvun loppupuolella. Innostava ja kiinnostava historian opetus jäi opettajan oman innostuksen ja suullisen kerronnan varaan, mikäli muulta opetukselta jäi aikaa.²⁷⁸ Lisäksi historiassakaan ei ollut mitään tarkkoja ohjeita annettavan opetuksen määrästä.²⁷⁹

Maantieteen opetuksessa ihanteena oli, että liikkeelle lähdettäisiin oman kotiympäristön havainnoimisesta. Siitä sitten edettäisiin oman maakunnan ja lopulta koko Suomen maantieteeseen. Yläluokilla vuorossa olisi Eurooppa ja muut maanosat. Luonnon- ja valtiollisen maantiedon lisäksi pidettiin suotavana, että myös eri seutujen tapoihin ja elinkeinoin tutustuttaisiin.²⁸⁰ Kuivimmillaan opetus oli nimistön opettelua kartalta. Kiintoimmillaan opettaja saattoi elävöittää opetusta kertomalla omia kokemuksiaan, lukemalla matkakertomuksia tai esittelemällä kuvia kuvalehdistä.²⁸¹

Opettaja Marklund oli hyvin musikaalinen. Hän opetti molemmilla osastojen oppilaille laulua kaksi tuntia viikossa. Lapset opettelivat laulamaan yksi- ja moniäänisiä lau-

²⁷³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁷⁴ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁷⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁷⁶ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁷⁷ Suomessa kiinnostus Suomen historiaa kohtaan nimenomaan isänmaan historiana oli herännyt vasta 1860-luvulla. Opetuksen kasvattavuus syntyi Cygnaeuksen mielestä opettavaisista kertomuksista ja suurmieläkerroista. Lisäksi Cygnaeus toivoi: ”(että lapset oppisivat) katseskelemaan ja arvaamaan maailman menoja ja iloiselta ja innokkaalta, ehkä samalla vakavalta ja nöyrältä mielenkannalta, vakaantuisivat uskonluottamuksella jumalalliseen rakkauteen, jolla maailman ohjat on, sekä innostuisivat hellällä lemmellä rakentamaan isänmaantansa ja osoittamaan uskollisuutta laillista hallitustansa kohtaan.” Halila II 1949, 265.

²⁷⁸ Aurola 1961, 162-164; Halila II 1949, 268.

²⁷⁹ Vuoden 1866 kansakouluasetuksessa säädettiin, että ensimmäisen luokan historian opetuksen tuli kertomusten avulla opettaa Suomen historiaa, toisella luokalla vuorossa oli maailmanhistoria ja kolmannella ”Suomen historia ja tilasto”. Lainausta Aurola. Aurola 1961, 159-160.

²⁸⁰ Halila 1949a, 261; Aurola 1961, 149.

²⁸¹ Aurola 1961, 150-151; Halila II 1949, 262.

luja.²⁸² Opettaja hankki koululle ääniraudan, jotta lapset oppisivat laulamaan oikein. Lisäksi tarvittiin monipuolisesti oppikirjoja. Niitä olivat Teijolla *Koraalikirja*, Wächterin *Lauluvihkot*, Leinbergin *Satakieli* ja Frosteruksen *Sånggrunder*.²⁸³

Muoto-oppi eli geometria, piirustus, voimistelu ja käsityöt puuttuivat vielä kokonaan oppiaineiden joukosta.²⁸⁴ Syyt olivat todennäköisesti samat kuin aiempinakin vuosina. Oppilaat eivät olleet vielä edenneet tarpeeksi pitkälle, jotta kaikkia aineita olisi voitu opettaa täysipainoisesti, mikä näkyy esimerkiksi historiassa, ja koululla ei edelleenkään ollut tiloja eikä välineitä voimistelun²⁸⁵ ja käsitöiden opetukseen. Merkittävä syy oli myös se, että koulussa on edelleen opetettu sekä suomeksi että ruotsiksi, minkä johdosta lukuaineiden opetukseen on mennyt enemmän aikaa kuin yksikielisissä kouluissa. Oppiaineiden puuttuminen ei kuitenkaan ollut mitenkään tavatonta. Kyseisenä lukuvuonna lähes kaikissa Perniön kouluissa oli puutteita annetussa opetuksessa ja opetetuissa aineissa. Perniön kansakouluntarkastajan viesti kouluille olikin, että seuraavana lukuvuonna opetuksen tuli olla asetuksen mukaista ja yhdenmukaisempaa.²⁸⁶

Teijolla tarkastajan tavoitteeseen ei päästy vielä vuonna 1874. Uusia aineita ei otettu opetussuunnitelmaan, vaan oppiaineet olivat samat kuin edellisenäkin vuonna. Jonkin verran uusia oppikirjoja otettiin kuitenkin käyttöön. Uskonnossa luettiin Rurénin *Lastenraamattua Katekismuksen* lisäksi. *Raamattu* oli myös käytössä, sieltä opeteltiin ulkoa raamatunlauseita ja psalmeja. Ruotsinkieliset saivat lukukirjakseen Berlinin *Läsebokin*. Maantiedossa käytettiin opetuksessa uusia pallo- ja seinäkartoja, sekä Modeenin oppikirjaa kansakouluille. Historiassa oli Hallstenin oppikirja. Laskennossa oppilailla on ollut Bonsdorffin *Laskuvihkot*. Myös luonnontietoa luettiin em. Berlinin läsebokista.²⁸⁷

Mittausopin eli geometrian puuttumisen syyksi johtokunnan puheenjohtaja Askergren totesi koulun vuosikertomuksessa, ettei kaksikielisen opetuksen vuoksi voitu opettaa kaikkia aineita. Käsityöt ja liikunta puuttuivat myös, mutta siihen oli syynä välineiden ja tilojen puute. Askergren kuitenkin mainitsee, että jatkossa myös nämä aineet oli tarkoitus ottaa opetettaviksi. Kun uusi syyslukukausi alkoi 30.8.1875, koulussa opetettiin ainoastaan suomeksi. Opetusohjelmaan otettiin lisää aineita: muoto-oppi, kaunokirjoitus, piirustus ja voimistelu. Asetuksen määräämistä aineista puuttuivat enää ainoastaan käsityöt.²⁸⁸

²⁸² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁸³ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁸⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁸⁵ Teijolle ostettiin kuitenkin uusi voimistelun oppikirja. Göösin *Avvisning i Gymnastik*. Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁸⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

²⁸⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1875. Ei 7. KHA II, KA. Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

²⁸⁸ Koulun toiminta on muutenkin selvästi vakiintumassa. Teijolla on vihdoin otettu käyttöön kouluhallituksen vuosikertomuskaavakkeet, jotka antavat koulusta ja sen toiminnasta yksiselitteisemmän kuvan kuin aiemmat vuosikertomukset. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1876. Ei 7 – Ei 10. KHA II, KA.

Koulun opetus ei enää paljонkaan muuttunut 1870-luvulla vuoden 1875 jälkeen. Esimerkiksi lukuvuonna 1877–1878 pojille ei edelleenkään opetettu käsitöitä, mutta kaikki tytöt saivat opetella 4 tuntia viikossa ”sukankudontaa ja neulousta”. Tyttöjen käsityöopettajana toimi Kirjakkalan koulun naisopettaja. Viikon kahdella laulutunnilla kaikki koulun oppilaat lauloivat yhdessä. Ensimmäisen luokan oppilaiden viikko oli lyhin. He olivat koulussa vain 15 tuntia viikossa. Poikien kouluviikko oli ilmeisesti vielä lyhyempi kuin tyttöjen. Uskontoa oli 2 tuntia viikossa, lukemista ja kirjoittamista yhteensä 4 tuntia, maantietoa, laskentaa ja voimistelua kaikkia yksi tunti. Toisen luokan viikko puolestaan oli pisin, 22 tuntia. Heille opetettiin kaikkia muita aineita paitsi historiaa ja muoto-oppia. Kolmasluokkalaiset ovat 21 oppitunnin aikana ehtineet lukea historiaakin, mutta muoto-oppia ei opetettu. Tänä ja seuraavana lukuvuotena oppilaat saivat poikkeuksellisesti opetusta myös puutarhan hoidossa, puiden siemenien keräämisessä ja metsän istutuksessa.²⁸⁹

Kun opettaja Marklund aloitti koulutyön syksyllä 1873, hänellä oli ollut edessään isoja haasteita. Jotta hän voisi antaa ajanmukaista opetusta, hänen täytyi vakuuttaa koulun johtokunta esimerkiksi siitä, että Teijon koulu piti muuttaa yksikieliseksi yhteiskouluksi mikäli johtokunta ei halunnut palkata toista opettajaa. Hänen piti puutteellisten opetusvälineiden ja oppikirjojen avulla pystyä paikkaamaan oppilaiden saaman alkuopetuksen puutteet ja saada opetettua näille uuden kansakoulun vaatimia uusia oppiaineita. Hänen piti suunnitella ja vakiinnuttaa paitsi koulun toiminta myös saada oppilaat innostumaan opetuksesta ja vakuuttaa vanhemmat säännöllisen koulunkäynnin tärkeydestä. Tähän kaikkeen hän suurimmaksi osaksi pystyi. Vuonna 1879 koulun johtokunnan puheenjohtaja kertoi kouluylihallitukselle, että opettaja Marklund oli suoriutunut opettajan tehtävästään erinomaisesti.²⁹⁰ Kun uusi vuosikymmen alkoi, Teijon tehtaankansakoulu oli jo suhteellisen vakaa oppilaitos ja niin Marklundilla kuin oppilailakin oli paremmat edellytykset koulutyöhön kuin vuosikymmenen alussa.

1880-luvun alussa oli tullut tarpeelliseksi vakiinnuttaa yhteiset, valtakunnalliset oppisisällöt ja laatia päästötodistuksille kriteerit. Yksi suurimmista syistä oli vuoden 1878 asevelvollisuuslaki²⁹¹, jota ei pystytty soveltamaan, ellei kansakoulukurssia oltu mitenkään määriteltä.²⁹² Aikaisemman vuosikymmenen aikana kertyneiden kokemusten pohjalta muo-

²⁸⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1877–1878. Ei 15. KHA II, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1878–1879. Ei 19. KHA II, KA. Luttinen 1972, 153.

²⁹⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1878–1879. Ei 19. KHA II, KA.

²⁹¹ Venäjän armeija muutettiin vuonna 1874 asevelvollisuusarmeijaksi ja asevelvollisuus piti säätää myös Suomeen. Rauhan aikana kutsunnoissa asepalvelukseen valittavat arvottiin. Suomen asevelvollisuuslaki säädettiin tältä pohjalta vuonna 1878. Kansakoulun kokonaan käyneille asepalvelus oli lyhyempi. Halila 1949 a, 90. Olkkonen 1989, 502.

²⁹² Vuoden 1881 asevelvollisuutta koskeva julistus pysyi pitkään ainoana laintasoisena määräyksenä kansakoulun oppimäärästä. Halila 1949a, 233.

dostettiin ns. mallikurssit, jotka yhtenäistivät opetusta ja myös päästötodistuksen perusteet alkoivat hahmottua paremmin.²⁹³

Vuonna 1881 kouluhallituksen laatimat mallikurssit olivat ensimmäinen virallinen ja valtakunnallinen opetussuunnitelma. Kansakouluasetushan antoi vain väljät suunta- viivat opetuksen järjestämiseksi. Kouluylhallitus lähetti kouluille kiertokirjeen, jossa uusi opetusohjelma määriteltiin ja kouluja ohjeistettiin.²⁹⁴ Ei kuitenkaan edelleenkään ollut tarkoitus, että mallikursseja noudatettaisiin orjallisesti, vaan paikalliselle vaihtelulle ja työn kehittämiseksi haluttiin jättää tilaa.²⁹⁵ Käytännössä kouluja kuitenkin ohjattiin noudattamaan mallikurssien suosituksia. Esimerkiksi kouluylhallituksen vuosikertomuskaavakkeet muutettiin mallikursseja vastaaviksi, jotta pystyttäisiin helpommin seuraamaan kurssien noudattamista.²⁹⁶

Teijolla mallikursseihin sopeuduttiin hiljalleen. Tämä ei ollut mitenkään poikkeavaa, sillä mallikurssien tulo ei aiheuttanut heti suuria muutoksia Suomen kouluissa.²⁹⁷ Jo lukuvuonna 1880–1881 toista ja kolmatta luokkaa oli opetettu yhdessä kaikissa aineissa, eli käytännössä Teijolla oli jo tuolloin vain kaksi luokkaa, kuten mallikursseissa suositeltiin. Koulussa opetettiin kaikkia muita aineita paitsi poikien käsitöitä ja mittaussoppia. Kouluviikkoja oli 33 ja opetusta oli 6 tuntia päivässä.²⁹⁸ Lukuvuonna 1883–1884 kouluviikkoja oli 31, mutta opetustuntien määrä oli pysynyt samana. Edellisenä vuonna opetusohjelmaan oli otettu poikien käsityöt, vaikka niitä jouduttiinkin opettamaan samassa luokkahuoneessa kuin muitakin aineita²⁹⁹ ja syksyllä 1883 Teijolla aloitettiin vihdoin mittausopin opetus yläluokalla.³⁰⁰

Koulunkäynnin suositeltava kestoakin määriteltiin. Kansakoulukurssin tuli olla nelivuotinen. Sen tuli koostua kahdesta luokasta, joissa kummassakin oli kaksi osastoa. Epävirallisesti näiden nimitykset olivat alaluokka ja yläluokka tai pikkuluokka ja iso luokka. Mallikurssit suunniteltiin niin, että alaluokka muodosti oman kokonaisuutensa niille, joilla ei ollut mahdollisuutta käydä koko kansakoulua. Ylempi luokka oli laajentava ja sillä opetettiin useampia oppiaineita. Kun opettaja joutui hoitamaan kaikkia neljää osastoa yhtä aikaa, niin alemmat osastot, 1. ja 3., muodostivat perusopetusjakson, joita ylempillä osastoilla kerrat-

²⁹³ Halila 1949a, 90-92, 226.

²⁹⁴ Koskinen 1988, 97.

²⁹⁵ Halila 1949a, 90-92, 226.

²⁹⁶ Vertaa toisiinsa esimerkiksi vuosikertomuksia lukuvuosilta 1879–1880 ja 1881–1882. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1879–1880. Ei 22. KHA II, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1881–1882. Ei 31. KHA II, KA.

²⁹⁷ Halila 1949a, 235.

²⁹⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1880–1881. Ei 27. KHA II, KA.

²⁹⁹ Poikien käsitöitä pystyttiin nyt opettamaan, kun Furuohjelmin stipendiraahastosta saaduilla varoilla hankittiin piiritarkastaja Waszin avulla koululle sorvi. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1882–1884 ja lv. 1887–1888. Ei 36-Ei 40. KHA II, Ep 17 KHA V, KA.

³⁰⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1883–1884. Ei 40. KHA II, KA.

tiin ja laajennettiin. Vuosikurssit eivät siis vielä juurikaan eriytyneet. Yhdistetty koululuokka, jossa molemmat osastot olivat samassa, oli pitkään yleinen maaseudulla. Kaupungeissa osastot alkoivat hiljalleen eriytyä omiksi luokikseen. Mallikurssien ohjeita täydennettiin vuonna 1886 annetulla kiertokirjeellä, jossa määrättiin, ettei luokalla saanut olla yli 50 oppilasta. Aikaisemmin oppilaita oli saanut olla 60 kullakin luokalla.³⁰¹

Mallikursseissa määriteltiin oppimäärät ja viikkotunnit oppiaineittain, luokitain ja osastoittain. Kansakouluasetuksessahan ei määrätty maalaiskansakoululle kuin oppiaineet ja päivittäinen työaika. Ensimmäisellä luokalla oppiaineina tuli olla uskonto, äidinkieli, maantieto, laskento, laulu, voimistelu ja käsityö. Historiaan ja luonnontietoon tuli tutustua vain äidinkielen tunneilla lukukirjan kertomuksista. Mittausoppia ja piirustusta ei ensimmäisellä luokalla tarvinnut vielä opettaa. Sen sijaan toisella luokalla tuli opettaa kaikkia edellä mainittuja aineita. Kurssien laajuus taas määriteltiin 1880-luvun alussa yleisesti käytössä olleiden oppikirjojen avulla.³⁰²

Ensimmäisellä luokalla eri oppiaineiden tuntimäärät olivat mallikursseissa seuraavat:

uskonto	6
äidinkielen lukeminen	8
kirjoitus	4
maantieto	2
Suomen historia (äidinkielen lukutunteja)	2
laskento	4
laulu	2
voimistelu	3
<u>käsityö</u>	<u>5</u>
yhteensä	34

Toisella luokalla eri oppiaineiden tuntimäärät olivat seuraavat:

uskonto	6
äidinkielen lukeminen	5
kirjoitus	2
maantieto	1
Suomen historia (äidinkielen lukutunteja)	2
yleinen historia	3
laskento	2
mittausoppi	1
luonnontieto	2
piirustus	2
laulu	2
voimistelu	3
<u>käsityöt</u>	<u>5</u>
yhteensä	34 ³⁰³

³⁰¹ Halila 1949a, 226-228.

³⁰² Halila 1949a, 233-234.

³⁰³ Halila 1949a, 234-235.

Mallikurssien käyttöönoton jälkeen opetus sai täsmällisemmän muodon Teijolla, eikä lukuvuosien välillä ollut enää yhtä suuria eroja kuin 1870-luvulla. Esimerkiksi lukuvuosi 1885–1886 oli tyypillinen kouluvuosi Teijolla mallikurssien säätämisen jälkeen. Koulu alkoi tuolloin lokakuun ensimmäisenä päivänä ja jatkui 16. joulukuuta asti. Keväällä aloitettiin 11. tammikuuta ja lukuvuoden päätös oli toukokuun 26. päivä. Vuodessa oli 30 kouluviikkoa ja kouluviikko oli 6-päiväinen. Oppitunteja oli 36 viikossa. Samoin mallikurssien mukaisesti alaluokalla ei opetettu historiaa, muoto-oppia eikä luonnontietoa toisin kuin yläluokalla. Kaikissa muissa aineissa ala- ja yläluokilla oli samaa ainetta yhtä aikaa. Sen sijaan em. kolmen aineen aikana alaluokan oppilaat opiskelivat eri ainetta. Ala- ja yläluokan opetuksessa myös käytettiin samoja oppikirjoja.³⁰⁴

Molemmilla luokilla oli kaksi osastoa, joiden opetus ei paljoakaan poikennut toisistaan. Uskonnon opetuksessa käytetyt kirjat olivat: *Raamattu*, *Lasten raamattu*, Lutherin *Vähä katekismus* ja Leinbergin raamatunhistoria. Niistä alaluokalla opittiin 10 kertomusta *Vanhasta* ja 6 kertomusta *Uudesta Testamentista*. Lisäksi ulkoa piti opetella Raamatun lauseita ja virsien säkeistöjä. Yläluokilla luettiin koko *Lasten Raamattu*. Lisäksi koko *Vanha Testamentti* ja 24 lukua *Uudesta Testamentista* kerrattiin ennen lukuvuoden loppua. *Katekismuksesta* käsiteltiin 1. pääkappale ja kappaleet I ja II. Raamatun lauseita ja virsiä opeteltiin ulkoa aivan kuten alaluokallakin. Joka viikko käsiteltiin kulloinkin ajankohtaiset juhla- ja pyhäpäivien jumalanpalveluksessa luettavat Raamatun tekstit. Uskontoa oli 5 tuntia viikossa, yksi tunti vähemmän kuin mallikursseissa.³⁰⁵

Tuntimäärän perusteella äidinkieli oli edelleen tärkein aine. Lukemista ja kieliooppia oli 5 tuntia viikossa ja sen lisäksi kirjoittamista 2 tuntia viikossa. Tässä on noudatettu koko koulussa yläluokan mallikurssien mukaista tuntimäärää. Alaluokan ensimmäisellä osastolla keskityttiin Länkelän *II lukukirjan* lukemiseen, mutta muilla osastoilla luettiin Zacharias Topeliuksen *Maamme -kirjaa* ja kielioopissa käsiteltiin ”paljas lause ja sanan luokat”. Kirjoituksessa alaluokka on harjoitellut pienten ja suurten kirjainten kirjoittamista sekä kirjoittamaan yksinkertaisia lauseita. Yläluokalla on ollut jo ainekirjoituksen alkeita. Käytännössä se oli lukukirjan tarinoiden muistinvaraista kirjoittamista ja sanelun mukaan kirjoittamista. Ainekirjoituksessa olikin tärkeintä oikeinkirjoitus eikä tekstin itsenäinen tuottaminen.³⁰⁶

Kaikista aineista vain laskennossa jokaisella osastolla oli omat opintonsa. Alaluokalla ensimmäisen osaston oppilaat opettelivat numeroiden ja laskumerkkien kirjoittamista ja lukemista. Kun ne oli opittu oli vuorossa päässäslasku luvuilla 1-100. Toisella osastolla oli päässäslaskua sataa suuremmilla luvuilla sekä yhteen- ja vähennyslaskuja oppikirjasta.

³⁰⁴ Vuosikertomus ei kerro, mitkä aineet ovat olleet kyseessä. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³⁰⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³⁰⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

Yläluokan ensimmäinen osasto opetti ”päättöslaskua” kokonaisilla luvuilla sekä laskujen laskemista taululla. Uusina laskutapoina tulivat kerto- ja jakolaskut. Viimeinen osasto pääsi laskemaan kymmen- ja tavallisilla murtoluvuilla. Niiden lisäksi oli ”yksi- ja moniehtoista päättöslaskua” sekä korkolaskuja. Oppikirjana oli kullekin osastolle sopiva E. Bonsdorffin tai Högman'in laskuvihko, sekä laskuoppi. Poikkeuksena mallikursseista laskentoa oli 5 tuntia viikossa.³⁰⁷

Maantietoa oli 3 tuntia viikossa, eli yhtä paljon kuin mallikurssien mukaan ylä- ja alaluokalla yhteensä. Alaluokan ensimmäisellä osastolla tutustuttiin karttaan ja opetettiin Suomen luonnonmaantiedettä. Toisella osastolla kerrattiin aikaisemmin opittuja uusia asioita, mutta uutena tulivat maanosat, valtameret ja Euroopan valtakunnat. Koko yläluokka luki maantietoa yhdessä. Pyrkimyksenä oli kerrata aikaisemmin opittu oppimäärä, mm. koko Euroopan maantiede ja tutustua ”Suuriopilliseen” maantieteeseen. Oppikirjana maantieteessä oli Fr. Ahlmanin oppikirja kansakouluja varten.³⁰⁸

Yläluokka luki myös historiaa yhdessä. Viikossa oli kaksi tuntia Suomen historiaa ja kaksi tuntia yleistä historiaa, yksi tunti vähemmän kuin mallikursseissa. Suomen historiassa oli oppikirjana *Maamme -kirja*, siis sama, joka oli äidinkielen lukukirjana, ja yleisessä historiassa O. Wallinin oppikirja. Suomen historiassa luettiin suomalaisten pakanuuden ajoista Kustaa Vaasan hallitukseen ja kerrattiin edellisenä vuonna luettu oppimäärä. Yleisessä historiassa oli vanhan ja keskiajan historia.³⁰⁹

Äidinkieli, historia ja maantieto olivat säilyttäneet eniten suomalaiskansalliset oppiaineet. Ne liittyivät toisaalta ajan nationalistisiin pyrkimyksiin, toisaalta kansalaiskasvatukseen. Oppikirjojen tekstit ja aiheet oli laadittu isänmaallisiksi. Myös uskonnon opetus sai isänmaallisia sävyjä, mutta lähinnä opettajien opetustavan eikä oppikirjojen myötä.³¹⁰ Saara Tuomaalan mukaan *Maamme -kirjan* kertomukset välittivät ihanteellisen kuvan isänmaasta. Lapsista pyrittiin kasvattamaan isänmaallisia kansalaisia ja opettamaan näitä ymmärtämään itseään ja ympäristöään osana isänmaata ja patrioottisin käsittein. Topeliaanisessa patriotismissa isänmaa näyttäytyi, paitsi kielessä ja historiassa, erityisesti suomalaisiksi määritellyn maiseman kautta. Luonto ilmensi kansaa ja kansa luontoa. Pohjimmiltaan kyseessä oli poliittinen kansallisuusprojekti, joka naamioitiin Venäjän vallan aikana luonnon ihannoinniksi romantiikan ajan tyyliin.³¹¹ Syväojan mukaan patrioottinen oman maan ihannointi oli lähes

³⁰⁷ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³⁰⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³⁰⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³¹⁰ Syväoja 2007, 119.

³¹¹ Maisemasta, kansalaiskasvatuksesta ja *Maamme -kirjasta* ks. Tuomaala 2006, 263. 1800-luvulla Samoin Suomen opettajaseminaarien opetus perustui hyvin kansalliseen opetusohjelmaan, jonka perustana olivat kirkon määrittelemä evankelisluterilainen uskonto (Sortavalan seminaarissa myös ortodoksinen), äidinkieli ja patriotismi. Kuikka 1997, 183-185.

ainoa mahdollinen tapa, jolla suomalaisuus sai näkyä Venäjän keisarin armollisella luvalla syntyneessä kansakoulussa.³¹²

”Muoto-oppi sekä pintain ja kappalten mittaaminen” ja ”Luonnontiede ja sen käytäntö” olivat myös oppiaineina ainoastaan yläluokalla. Molempia oli yksi tunti, luonnontietoa yksi tunti vähemmän kuin mallikursseissa. Ensin mainitussa oli oppikirjana K. K. Vivolin’in oppikirja ja jälkimmäisessä G. M. Celander’in *Oppikirja luonnontieteestä*. Mittausopissa eli geometriassa tutustuttiin viivoihin, pintoihin, ”täyttöihin”, t:pintaisiin kuvioihin, suoriin, teräviin ja tylppiin kulmiin sekä kolmioihin. Luonnontieteessä on käsitelty oppikirjan 7. ja 8. luku, mutta mitä ne sitten käsittelivät on hämärän peitossa.³¹³

Kaikki oppilaat osallistuivat yhdessä samaan piirustuksen, voimistelun, laulun ja käsitöiden opetukseen. Piirustusta ja voimistelua oli kumpaakin yksi tunti viikossa, mallikursseissa esitetyn kahden ja kolmen tunnin sijaan. Laulua oli kaksi tuntia viikossa, aivan mallikursseiden mukaisesti, ja käsitöitä kolme tuntia, eikä viittä, tytöillä ja pojilla erikseen. Piirustuksessa käytettiin C. Adlerin piirustusvihkoja, joissa oli kullekin osastolle sopivia piirustustehtäviä. Voimistelussa tehtiin ”vapaita liikkeitä” K. G. Göös’in kirjaisen *Voimistelun Harjoitus=Oppi* (1868) mukaan. Göös’in luomassa suomalaisessa voimistelujärjestelmässä ”vapaita liikkeitä” tarkoittivat opettajan johdolla luokassa tai ulkona tehtyjä voimisteluliikkeitä.³¹⁴ Laulun opetus oli monipuolista, kirjoina olivat Wäckterin vihot ja Rikström’in laulukirja ja *Kaikuja Keski Suomesta*. Lisäksi laulettiin joitakin virsiä. Lauluja opetettiin laulamaan opettajan johdolla sekä yksi- että kaksiaänisesti.³¹⁵

Teijolla oli päästy 1880-luvun puolivälissä jo siihen, että opetettiin kaikkia valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa olleita aineita ja kutakuinkin suunnitelman edellyttämässä järjestyksessä. Suurimmat erot olivat yksittäisten aineiden tuntimäärissä. Todennäköisesti syynä oli se, että yhden opettajan olisi ollut liian hankalaa opettaa kahta eri luokkaa ja neljää osastoa yhtä aikaa, mikäli aineiden tuntimäärät olisivat eronneet luokilla toisistaan niin paljon kuin mitä mallikurssit edellyttivät. Eri aineiden tuntimäärät eivät vakiintuneet Teijolla vielä 1880-luvulla. Esimerkiksi uskontoa oli lukuvuonna 1886–1887 6 tuntia, lukuvuonna 1887–1888 9 tuntia ja lukuvuonna 1888–1889 7 tuntia viikossa.³¹⁶ Opettajan toimensa ohessa Marklund toimi 1880-luvulla myös rokottajana Teijolla.³¹⁷

³¹² Syväoja 2007, 117.

³¹³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³¹⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA. Göös’in kehittelemä voimistelujärjestelmä poikkesi Pestalozzin ”vapaaliikevoimistelusta”, joka kattoi paitsi varsinaisen voimistelun alkeet, mutta myös eri urheilulajeja, kuten juoksu, uinti, palloilu, paini, miekkailu ja tanssi. Näin laaja liikuntaohjelma ei olisi ollutkaan Suomen kansakouluissa mahdollinen. Jääskeläinen 1992, 58-60.

³¹⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. Ep 8. KHA V, KA.

³¹⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1886–1887. Ep 11. KHA V, KA.

Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1887–1888. Ep 17. KHA V, KA.

Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1888–1889. Ep 22. KHA V, KA.

³¹⁷ Luttinen 1972, 81.

Loppujen lopuksi Teijolla ei missään vaiheessa noudatettu täydellisesti mallikurssien tuntijakoa. Sen sijaan opettaja Marklund vakiinnutti Teijolle lukuvuodesta 1890–1891 lukuvuoteen 1894–1895 tuntijaon, joka mahdollisti ilmeisesti kaikkein parhaiten luokkien yhtäaikaisen opettamisen. Lukuvuoden 1893-1894 lukujärjestyksestä saa hyvän käsityksen koulupäivien kulusta.

Lukujärjestys lukuvuosi 1893

1. ja 2. Osasto

Klo	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
8-9	Uskonto		Katekismus	Käsityöt	Uskonto	
9-10	Laskento	Suomenkieli	Suomenkieli	Käsityöt	Suomenkieli	Suomenkieli
10-11	Suomen historia		Maantiede	Käsityöt	Suomenkieli	Mittausoppi
11-12	Maantiede	Piirustus	Laulu	Käsityöt	Katekismus	Laulu
12-13						
13-14						
14-15				Käsityöt		Laskento
15-16		Laskento	Laskento	Käsityöt	Laskento	Tekstinselitys

3. ja 4. osasto

Klo	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
8-9		Uskonto	Katekismus	Käsityöt		Uskonto
9-10	Laskento	Kirjoitus	Kirjoitus	Käsityöt	Kirjoitus	Suomenkieli
10-11		Suomen historia	Maantiede	Käsityöt	Kirjoitus	Mittausoppi
11-12	Maantiede	Piirustus	Laulu	Käsityöt	Katekismus	Laulu
12-13						
13-14						
14-15	Yleinen historia	Luonnon-historia	Yleinen Historia	Käsityöt	Luonnon-historia	Laskento
15-16	Uskonto	Laskento	Laskento	Käsityöt	Laskento	Tekstinselitys

Lähde: Päiväkirja 1893-1896. III 13:15 Eld:4, Tkk, PKA.

Nämä lukujärjestykset olivat käytössä syksyllä 1893. Molempien luokkien yhteiset tunnit olivat uskonnossa raamatunhistoriaa kuusi tuntia ja Katekismuksen opettelua kaksi tuntia viikossa. Äidinkielessä lukemista oli kaksi tuntia ja kirjoittamista yksi. Maantietoa oli kaksi tuntia ja Suomen historiaa kolme tuntia, tosin jälkimmäistä vain alaluokan toisella osastolla. Laskentoa oli viisi tuntia. Piirustusta ja kaunokirjoitusta oli molempia yksi tunti. Laulua oli kaksi tuntia viikossa niin kuin ennenkin. Käsitöitä oli kuusi tuntia viikossa, todennäköisesti edelleen tytöille ja pojille erikseen. Yläluokalla oli lisäksi yleistä historiaa ja

luonnontietoa molempia kaksi tuntia viikossa sekä yksi tunti mittaussoppia. Voimistelun opetus oli jouduttu jättämään pois ilmeisesti tilanahtauden vuoksi.³¹⁸

Päiväkirjan merkintöjen perusteella opettaja Marklund ei kuitenkaan noudattanut viikkosuunnitelmaa orjallisesti, vaan hän oli valmis poikkeamaan siitä. Esimerkiksi 1. ja 2. osastolla saattoi olla satunnaisesti luonnonhistorian opetusta. Maanantaita lukuun ottamatta molempien luokkien koulupäivä loppui samaan aikaan, mutta alaluokan oppilailla oli usein pidempi päivätauko.³¹⁹

Valtakunnallisesti merkittäviä uudistuksia 1890-luvulla kansakoulun suhteen olivat vuorokurssijärjestelmän luominen ja uusien oppikirjojen laatiminen. 1890-luvun ehkä keskeisintä kansakoulun opetuksessa tapahtunutta uudistusta alettiin Teijolla toteuttaa vuosikymmenen puolivälissä. Vaikka 1880-luvun mallikurssit olivat antaneet jonkin verran selkärankaa kansakoulujen opetukselle, niitä pidettiin liian laajoina ja sopivien oppikirjojen puute häytti niiden toteuttamista. 1890-luvulla Y. K. Yrjö-Koskisen johtama ns. oppikirjajärjestelmä suositteli neliosastoiseen kansakouluun ns. vuorokurssijärjestelmää. Uudet oppikirjat tuli laatia tähän järjestelmään sopiviksi.³²⁰

Vuorokurssijärjestelmässä sekä alaluokan että yläluokan osastot yhdistettiin kummankin luokan sisällä yhdeksi opetusryhmäksi. Esimerkiksi Teijolla tämä tarkoitti sitä, että yhdellä opettajalla oli nyt oppitunnin aikana opetettavana neljän eri ryhmän sijasta kaksi. Kummassakin luokassa molemmat osastot lukivat yhdessä samaa läksyä ja osastojen oppimäärät käytiin läpi vuorovuosina.³²¹ Eli kun Teijolla lapsi meni kouluun alaluokan ensimmäiselle osastolle, hän luki samoja läksyjä toisen osaston oppilaiden kanssa. Joka toinen vuosi luettiin ensimmäisen osaston oppimäärä yhdessä ja joka toinen vuosi toisen osaston oppimäärä. Tämä helpotti opettajan työtä, sillä hänellä oli tunnilla vain kaksi läksyä kuulusteltavana ja opetettavana. Lisäksi toinen luokka saattoi tehdä ns. hiljaista työtä itsenäisesti sillä aikaa kun opettaja opetti toista luokkaa. Oppilaan kannalta järjestelmän hyviä puolia oli, että opettajalla oli nyt enemmän aikaa paneutua opetukseen ja hiljaisen työn ohessa oppilas saattoi kuunnella muiden opetusta, jolloin oppiaineesi kertautui kuin itsestään. Hiljainen työskentely kehitti keskittymiskykyä ja itsenäistä tehtävien suorittamista. Järjestelmän heikkous taas oli siinä, että oppilas saattoi joutua opiskelemaan edistyneemmän oppiaineeseen, ennen kuin hänellä oli lukenut alkukursseja. Koulua vaihtava oppilas saattoi joutua lukemaan saman osaston kurssit kahteen kertaan.³²²

³¹⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1893–1894. Ep 45. KHA V, KA.

³¹⁹ Päiväkirja 1893–1896. III 13:15 Eld:4. Tkk. PKA.

³²⁰ Halila 1949b, 157–158.

³²¹ Halila 1949b, 159–160.

³²² Vuorokurssijärjestelmä oli kuitenkin niin käytännöllinen, että vain pienin muutoksin se säilyi pienten, yksi tai kaksiopettajaisien kyläkoulujen opetusmuotona ainakin 1980-luvulle saakka.

Teijolla ensimmäiset merkit vuorokurssijärjestelmän käyttöönotosta ovat lukuvoodelta 1895–1896. Vuosikertomuksen mukaan molemmilla luokilla oli suurimmassa osassa aineista yhteiset tunnit ja luokkien osastoilla oli käyty läpi suurin piirtein samat oppimäärät. Kaikkiin oppiaineisiin vuorokurssijärjestelmä ei soveltunut, joten Teijollakin sitä toteutettiin vain osassa oppiaineista.³²³

Koulukirjat muuttuivat jonkin verran, mutteivät kuitenkaan suuresti. Uskonossa oppikirjoina olivat edelleen *Raamattu*, Leinbergin *Raamatunhistoria* ja Lutherin *Katekismus*. Lukukirjoina olivat Topeliuksen *Maamme* -kirja ja *Luonnonkirja*. Kirjoitusta ja kieliopin opettelua varten oli kaksi lukukirjaa, Länkelän *II Lukukirja* ja K. Raition *Lukukirja lapsille* sekä K. Raition *Kielioppi kansakouluja varten*. Maantiedossa oli käytössä Arvid Th. Genezin laatima oppikirja. Suomen historiassa luettiin sekä *Maamme* -kirjaa että Y. K. Yrjö-Koskisen *Suomen historiaa lyhyissä piirteissä*. Yleisessä historiassa oli O. Wallinin oppikirja. Laskennossa ja mittausopissa käytettiin K. Suomalaisen vihkoja ja oppikirjoja. Luonnontiedossa oli A. Segerstedtin oppikirja kansakouluja varten. Kirjoitusharjoituksia tehtiin samojen äidinkielen lukukirjojen avulla ja piirustuksen alkeita opittiin J. Stenbäckin vihoista. Laulussa käytettiin monipuolisesti Wäckterin, Rikströmin ja Hannikaisen vihkoja. Poikien käsitöissä oli mallina E. Mäkisen kokoelma.³²⁴

Vuosikymmenen lopulla oppilasmäärä kasvoi merkittävästi. Vuonna 1897 oppilaita oli jo niin paljon, että oppilaat joutuivat käymään koulua useammassa vuorossa. Tällöin yläluokan oppilaat olivat koulussa aamuisin klo 8-11. Kello 11 jälkeen kouluun tulivat alaluokan oppilaat, jotka opiskelivat klo 15 asti. Vanhemmat oppilaat palasivat vielä kahdeksi tunniksi kouluun ja päivä oli ohi vihdoin viiden aikaan iltapäivällä. Tämänkaltaisen järjestely oli käytännön sanelema pakko niin kauan kuin uusi koulurakennus ei ollut valmistunut ja kaikki tunnit oli pidettävä yhdessä luokkahuoneessa.³²⁵

Teijolle saatiin kuitenkin jo toinen opettaja. Gustaf Emil Marklundin tytär Anna Rauha Matilda Marklund tuli koululle apuopettajaksi.³²⁶ Rauha Markkola, kuten uutta opettajaa myöhemmin kutsuttiin,³²⁷ aloitti työnsä 28.8.1897.³²⁸ Kansakoulun jälkeen hän oli mennyt opiskelemaan Tammisaaren opettajaseminaariin, josta hän myös valmistui.³²⁹ Kun Rauha Markkola tuli Teijon kouluun, toista opettajaa tarvittiin jo kipeästi. Hänen isänsä oli keskeytyksestä toiminut koulun opettajana vuodesta 1873 lähtien eli yli 20 vuotta. Ilmeisesti

³²³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1895–1896. Ep 85. KHA V, KA.

³²⁴ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1893–1894. Ep 45. KHA V, KA.

³²⁵ Päiväkirjat 1897–1912. III 13:15 Eld:6. Tkk. PKA.

³²⁶ Knaapinen 1922, 129.

³²⁷ Rauha Marklund muutti nimensä Markkolaksi 12.5.1906. Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk.

³²⁸ Luttinen 1972, 151.

³²⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1897-1898. Ep 71, KHA V, KA.

hänen terveytensä ei ollut enää kovin hyvä, sillä 1890-luvulla koulu oli suljettuna opettaja Marklundin sairauden vuoksi useita kertoja³³⁰ ja hän kuoli vuonna 1900 vain 57-vuotiaana.

Eri kansakouluntarkastajat kuvailivat Rauha Markkolan opetusta eteväksi, reippaaksi, ryhdikkääksi ja vilkkaaksi sekä selväksi ja vakuuttavaksi³³¹. Rauha Markkolan tultua opettajaksi hänen ja hänen isänsä työnjako ei mennyt luokittain. Molemmat opettivat kaikkia oppilaita. Lukuvuonna 1897–1898 opettajalla oli uskontoa, suomen kieltä, laskentaa, mittausoppia sekä poikien käsitöitä. Opettajattarella oli historiaa, maantiedettä, luonnontiedettä, piirustusta, kaunokirjoitusta, laulua ja tyttöjen käsityötä.³³² Rauha Markkolan opetusvastuu kasvoi pian. Lukuvuonna 1899–1900 Rauha Markkola opetti Suomen kieltä, historiaa, maantiedettä, luonnontiedettä, mittausoppia, kaunokirjoitusta, piirustusta ja tyttöjen käsityötä. G. E. Marklund opetti enää vain uskontoa, laskentaa, laulua ja poikien käsitöitä.³³³ Ilmeisesti opettaja Marklund ei enää jaksanut opettaa kaikkia aineita. Lisäksi Rauha Markkolalla oli uudempi koulutus ja hän pystyi hyödyntämään uusia tietojaan opetuksessaan.

Knaapisen mukaan Gustaf Emil Marklundia pidettiin hyvänä opettajana ja kasvattajana.³³⁴ Kansakouluntarkastajat pitivät hänen opetustaan hyvänä tai hyvin tyydyttävänä ja katsoivat että hän osasi pitää koulussa hyvän kurin ja järjestyksen.³³⁵ Knaapinen arvioi, että G. E. Marklund sai koulun alusta alkaen toimivaksi ja kunnostautui erityisesti laulun ja käsitöiden opetuksessa. Hänen kaunista ja voimakasta lauluun muisteltiin vielä pitkään kylällä ja hän kävi usein kirkossa. Opettaja Marklundin käsityön opetustaidot saivat myös julkista tunnustusta. Teijon koulun oppilaiden käsityöt saivat hänen aikanaan useita palkintoja. Marklund sai 75 mk yleisistä varoista tunnustukseksi hyvästä käsityönopetuksesta. Yhdeksäs Yleinen maanviljelyskokous myönsi hänelle I palkinnon Viipurissa vuonna 1887 ja Varsinais-Suomen maanviljelysseura antoi I palkinnon vuonna 1892. Erityinen tunnustus opettaja Marklundin ja Teijon koululaisten taidoille oli se, että Kouluhallitus pyysi vuonna 1899 opettaja Marklundia lähettämään Teijon koululaisten käsitöitä Pariisiin vuoden 1900 maailmannäyttelyyn. Sinne lähetettiin Teijolta sekä poikien töitä että tyttöjen Rauha Markkolan ohjauksessa valmistamia käsitöitä. Vuonna 1900 kouluhallitus myönsi G.E. Marklundille ja Rauha Markkolalle 25 mk kummallekin kiitokseksi.³³⁶

³³⁰ 2.–14.12.1891, 12 päivää keväällä 1894, viikko syksyllä 1896, Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1891–1892. Ep 37, KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1893–1894. Ep 45, KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1896–1897. Ep 64, KHA V, KA.

³³¹ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901, syyslukukausi 1904, kevätlukukausi 1906. Em 6, 12, 15. KHA V, KA.

³³² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1897–1898. Ep 71. KHA V, KA.

³³³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1899–1900. Ep 85. KHA V, KA.

³³⁴ Knaapinen 1922, 133.

³³⁵ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Em 1-4. KHA V, KA.

³³⁶ Knaapinen 1922, 133.

G. E. Marklundin kuoltua opettajaksi tuli Otto Julius Aalto. Hän tuli Teijolle heinäkuussa vuonna 1900.³³⁷ Aallolla oli myös perhe; lapsia oli ainakin yksi tyttö, joka ehti käydä Teijon koulua 3 vuotta, ennen kuin Aalto perheineen muutti pois.³³⁸ Ensimmäisessä koulutarkastuksessaan Aalto ei saanut hyvää arvostelua opetuksestaan, mutta tarkastaja arveli sen johtuneen sairastelusta.³³⁹ Myöhemmin tarkastaja kuvaili hänen opetustyyliään vakavaksi, tyyneksi ja tasaisesti eteneväksi sekä selväksi, lämpimäksi ja vakuuttavaksi.³⁴⁰ Aallon ollessa toista lukuvuotta opettajana Teijolla 1901–1902, koulun lukujärjestys näytti tältä:

Lukujärjestys syksy 1901.

1. ja 2. osasto

Klo	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
8-9	Uskonto	Raamatun-historia	Katekismus	Raamatun-historia	Raamatun-historia	Suomen historia
9-10	Laskento	Maantieto	Suomen historia	Laskento	Laskento	Maantiede
10-11	Äidinkieli	Kauno-kirjoitus	Äidinkieli	Äidinkieli	Äidinkieli	
11-12						
12-13						Laulu
13-14	Äidinkieli	Käsityö	Laskento	Äidinkieli		Tekstin selitys
14-15	Piirustus	Käsityö	Laulu	Kaunokirjoitus	Käsityö	
15-16					Käsityö	

3. ja 4. osasto

Klo	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai	Lauantai
8-9	Äidinkieli	Raamatun-historia	Katekismus	Raamatun-historia	Katekismus	Äidinkieli
9-10	Yleinen historia	Laskento	Laskento	Piirustusta	Suomen historia	Laskento
10-11	Maantiede	Äidinkieli	Kauno-kirjoitus	Yleinen historia	Maantiede	Mittaus-oppi
11-12						
12-13		Voimistelu				Laulu
13-14	Luonnon-tiede	Käsityö	Suomen historia	Luonnon-tiede	Voimistelu	Tekstin selitys
14-15	Äidinkieli	Käsityö	Laulu	Äidinkieli	Käsityö	
15-16					Käsityö	

Voimistelua oli vain puoli tuntia 12.30-12

Lähde: Päiväkirjat 1897-1912. III 13:15 Eld:6, Ttk, PKA.

³³⁷ Aalto tuli opettajaksi 28.7.1900. Luttinen 1972, 151; Knaapinen 1922, 128.

³³⁸ Vaimo Hilda Maria Aalto. Tytär Siviä Maria Aalto, synt. 3.8.1895 Viipurissa, aloittanut koulunsa 1.10.1904, siirretty toiselle luokalle 22.5.1906, eronnut pyynnöstä 1.10.07. Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Ttk, PKA.

³³⁹ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. Em 6. KHA V, KA.

³⁴⁰ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1904. Em 12. KHA V, KA. Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1906. Em 15. KHA V, KA.

Verrattuna edelliseen vuosikymmeneen lasten päivätauko on tuntia aikaisemmin. Käsiyöt on jaettu kahdelle päivälle ja sitä on kuuden tunnin sijasta neljä. Yläluokan oppilailla on ollut säännöllisesti voimistelua.³⁴¹ Vuosikertomuksen mukaan myös alaluokan oppilaat ovat osallistuneet voimistelutunneille, vaikkei sitä olekaan merkitty heidän lukujärjestykseensä. Alaluokan oppilailla on ollut 31 viikkotuntia ja yläluokan oppilailla 32. Yhtä aikaa he saivat opetusta laulussa, käsitöissä ja voimistelussa.³⁴² Tuntimäärät pysyivät muuten samoina, mutta lukuvuonna 1903–1904 käsitöitä oli yksi tunti lisää viikossa, yhteensä viisi tuntia.³⁴³

Teijon koulusta on säilynyt myös lukuvuoden 1905–1906 opetussuunnitelma. Se on hyvin samankaltainen kuin aikaisempi lukujärjestys ja viikkotuntimäärä on sama. Koulupäivä on merkitty alkavaksi myöhemmin, vasta klo 9, ja voimistelun opetus näyttää vakiinnuttaneen paikkansa tiistai ja torstai iltapäiviin. Niin ala- kuin yläluokalla voimistelua opetussuunnitelmassa on yksi tunti viikossa. Opetussuunnitelmaan ei ole merkitty Teijon koulun perinteistä pitkää puolipäivän taukoa, mutta se ei tarkoita välttämättä sitä, ettei taukoa olisi edelleen pidetty.³⁴⁴

Ainekohtaisesti tuntimäärät jakautuivat 1905–1906 seuraavasti:³⁴⁵

Oppiaine:		alaluokka	yläluokka
Uskonto	Raamatun historia	4	2
	Katekismus	1	2
	Tekstin selitys	1	1
Äidinkieli	Lukeminen	3	1
	Kirjoittaminen ja kielioppi	3	4
Maantieto		3	2
Historia	Suomen	1	2
	Yleinen	0	2
Laskento		4	3
Mittausoppi		0	1
Luonnontieto		0	2
Piirustus		1	1
Kaunokirjoitus		2	1
Laulu		2	2
Voimistelu		1	1
<u>Käsiyöt</u>		<u>5</u>	<u>5</u>
Yhteensä		31	32

Halilan arvion mukaan Uno Cygnaeuksen vaikutus kansakoulussa annettuun opetukseen säilyi 1890-luvulle asti, mutta Suomessa alettiin jo laajemmin keskustella ns. herbart-zilleriläisestä opetuksesta. Muualla Euroopassa se alkoi jo opetusmetodina poistua

³⁴¹ Päiväkirjat 1897–1912. III 13:15 Eld:6. Tkk. PKA.

³⁴² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1901–1902. Ep 99. KHA V, KA.

³⁴³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1903–1904. Ep 113. KHA V, KA.

³⁴⁴ Opetussuunnitelmat, lukujärjestykset ja tuntijaot 1905–1952. III 13:15 Db:1. Tkk, PKA.

³⁴⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1905–1906. Ep 134. KHA V, KA.

käytöstä vanhanaikaisena, mutta Mikael Soininen muokkasi siitä 1900-luvun alussa Suomen kansakouluun sopivaa järjestelmää. Herbart-zilleriläisyys oli nimenomaan opetukseen tarkoitettu järjestelmä vastakohtana Cygnaeuksen paljon vapaammalle opetusopille. Herbart-zilleriläisyydessä kasvatuksen tavoitteena oli siveellinen kansalainen ja monipuolisten tietojen opettamisen päämääränä saada oppilaat kiinnostumaan ja innostumaan eri aiheista. Järjestelmässä sekä oppilaat että opetettava aines oli jaettu eri asteisiin kehityksen ja vaativuuden mukaan.³⁴⁶

Mikael Soininen muotoili herbart-zilleriläisyyden niin, että opetus oli kasvatuksen väline ja kasvatettavasta piti tehdä hyvä ihminen innostamalla oppilaita opin ja tiedon pariin. Kasvatuksellisesti tärkeimpinä aineina Soininen piti uskonnollisia ja humanistisia aineita, kun taas käytännöllisillä ja matemaattisilla aineilla ei ollut hänen mielestään niin suurta merkitystä. Kotiseutu ja isänmaa olivat tärkeitä muun maailman muodostaessa tärkeän taustan. Soinisen opetusjärjestelmä oli kaavamainen, mutta hänen tarkoituksensa ei ollutkaan, että sitä seurattaisiin orjallisesti.³⁴⁷

Kaiken kaikkiaan Halilan kuvaamat Cygnaeuksen ajatukset käytännön työn tukemisesta ja tekemällä oppimisesta jäivät joksikin aikaa syrjään kansakoulussa ja opetus muuttui entistä kirja- ja lukukeskeisemmäksi. Toinen tyypillinen piirre oli, opettaja määräsi ja hallitsi työskentelyä. Kaikki oppi oli lähtöisin opettajasta ja oppilas oli vain kuuntelija ja opin mieleen painaja. Tunnit olivat kaavamaisia läksyn kuulusteluineen, uuden läksyn selittämisineen ja harjoitustehtävineen. Oppilaita kasvatettiin yksilöinä, ei toimimaan yhdessä, nykyisen kaltaiset ryhmätyöt tai keskustelut olivat tuntemattomia. Oppitunnit olivat hiljaisia, kuri armeijamaista. Ihanteena kuitenkin oli, että oppilaat eivät vain opettelisi ulkoa ja suorittaisi pakosta, vaan opettajan piti kyselemällä ja esimerkein innostaa oppilaita pohtimaan ja ymmärtämään velvollisuutensa ja tekojen merkityksen. Cygnaeuksen ajatukset alkoivat saada uudelleen kannatusta kouluissa 1910- ja 1920-luvuilla.³⁴⁸

Ei ole tietoa, miten paljon nämä uudet kasvatusta koskevat ajatukset vaikuttivat Teijon koulun opetukseen. Todennäköisesti opettajan persoonallisuudella oli suurempi merkitys kuin ajan kasvatusaatteilla. Gustaf Emil Marklund oli taitava käsitöissä ja jaksoi vielä 1890-luvulla juuri ennen kuolemaansa innostaa oppilaitaan käsitöihin. On myös luultavaa, että hän ymmärsi Cygnaeuksen ajatuksen käsitöiden merkityksestä kokonaisvaltaisessa kasvatuksessa, olihan hän ollut Cygnaeuksen oppilaana Jyväskylän seminaarissa. Rauha Markkola puolestaan oli tarkastajien mukaan reipas ja vilkas opetuksessaan, joten on vaike-

³⁴⁶ Halila 1949b, 138-139.

³⁴⁷ Halila 1949b, 139-143.

³⁴⁸ Halila 1949b, 143-148.

aa kuvitella häntä johtamassa koneellista ääneen lukua. Samoin opettaja Aaltoa tarkastajat pitivät lämpimänä joskin vakavana opettajana.

Otto Aallon ja Rauha Markkolan työnjako pysyi hyvin samankaltaisena kuin aiemmin oli ollut G. E. Marklundin aikana. Ensimmäisenä vuonna työnjako meni yksinkertaisesti niin, että opettaja Aalto opetti Katekismusta, laskentaa, suomenkieltä, laulua ja poikain käsityötä. Opettajatar Marklund puolestaan raamatunhistoriaa, yleistä ja Suomen historiaa, maantiedettä, luonnontiedettä, mittausoppia, kaunokirjoitusta, piirustusta ja tyttöjen käsitöitä. Parissa vuodessa työnjako heidän välillään vakiintui kuitenkin niin, että Aalto opetti II luokan uskontoa, laskentaa, yleistä ja Suomen historiaa sekä molemmilla luokilla suomenkieltä kirjallisine harjoituksineen, laulua ja käsitöitä ja voimistelua pojille. Marklundin vastuulla oli I luokan uskonto, laskento, Suomen historia ja II luokalla luonnontiede ja mittausoppi sekä molemmilla luokilla maantiede, kaunokirjoitus, piirustus ja tyttöjen käsityötä ja voimistelua tytöille.³⁴⁹ Tämä tasoitti jonkin verran opettajien työtaakkaa. Opettajan työnsä lisäksi Aalto toimi koulun johtajaopettajana.

Lukuvuoden 1906–1907 Otto Juhani Aalto oli virkavapaalla. Sillä aikaa hänen viransijaisenaan oli Sortavalan seminaarista 9.6.1906 valmistunut opettaja Aatto Werner Laitakari.³⁵⁰ Virkavapaansa jälkeen Aalto siirtyi töihin O.Y. Valistukseen³⁵¹, ja hänen tilalleen tuli ensin viransijaiseksi Rauman seminaarista 10. kesäkuuta v. 1907 valmistunut Alfred Lehmus.³⁵² Seuraavana vuonna hänet valittiin koeajalle opettajan virkaan.³⁵³ Alfred Lehmus toimi opettajana Teijon koulussa eläkkeelle jäämiseensä eli vuoteen 1952 asti.³⁵⁴

Alfred Lehmuksen tultua opettajien työjärjestys muuttui. Opetustyö jaettiin lukuvuoden 1907–1908 jälkeen selkeämmin niin, että opettaja Lehmus opetti yläluokalla olevia vanhempia oppilaita ja opettaja Marklund nuorempia alaluokan oppilaita. Poikkeuksia oli vain muutamissa aineissa. Rauha Marklund opetti yläluokalla maantietoa ja piirustusta ja Alfred Lehmus opetti kaikille laulua.³⁵⁵ Ensimmäisenä opettajan vuotenaan Lehmuksen opetuksessa oli vielä havaittavissa pientä epävarmuutta, mutta tarkastaja piti häntä kuitenkin

³⁴⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1900–1907. Ep 92 – Ep 145. KHA V, KA.

³⁵⁰ Aallon virkavapaus kesti 1. lokakuuta - 20. joulukuuta 1906 ja 20. tammikuuta–20. toukokuuta 1907. A. W. Laitakari (Lönnqvist) oli syntynyt Vesilahdella 15. 11.1883 ja hän kuoli vuonna 1954. Teijolta lähdettyään hän oli kansakoulunopettajana vuoteen 1916 asti ja samaan aikaan opiskeli ylioppilaaksi ja filosofian kandidaatiksi. Hän toimi kansakouluntarkastajana 1917–1930 eri tarkastuspiireissä. Hän jatkoi opetustyötä Jyväskylän seminaarin kasvatusopin vt. lehtorina 1924–1929 ja Jyväskylän yhteislyseon historian vanhempana lehtorina 1930–1947, jonka jälkeen hän jäi eläkkeelle. Julkaisi mm. kansakoulun historian oppikirjan ja historiiikkeja. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1906–1907. Ep 145. KHA V, KA. Isosaari 1989, 48, 71, 74, 80.

³⁵¹ Valistus oli kansakoulunopettajien perustama yritys, jonka osakkeenomistajina ja asiamiehinä oli opettajia. Valistus kustansi ja valmistutti oppimateriaaleja kansakoulujen tarpeisiin. Rantala 2003, 81.

³⁵² Ensimmäiseksi opettajaksi valittiin Sigfrid Stenberg. Stenberg ei kuitenkaan koskaan tullut Teijolle. Lehmus toimi ensin Stenbergin viransijaisena. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1907–1908. Ep 156. KHA V, KA.

³⁵³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1908–1909. Ep 170. KHA V, KA.

³⁵⁴ Luttinen 1972, 151.

³⁵⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1907–1910. Ep 156, 170 ja 181. KHA V, KA.

lupaavana opettajana.³⁵⁶ Pari vuotta myöhemmin kansakouluntarkastaja piti hänen opetustaan vakavana ja selkeänä mutta hitaanlaisena. Lisäksi tarkastaja kiinnitti huomiota sekä opettaja Lehmuksen että oppilaiden hiljaiseen puheääneen.³⁵⁷

Kaikista Teijon koulun opettajista G. E. Marklund vaikutti pisimpään Teijon koulussa ja hänen ansionsaan voi pitää kansakoulun vakiintumista Teijolla, mutta hänen ammattitaitonsa ja tietämyksensä ei enää ollut täysin ajan tasalla 1890-luvun loppupuolella. Hän oli kansakoulun pioneeriajan, suurimmaksi osaksi työnsä opettama opettaja. Rauha Markkola ja O. J. Aalto tultua opettajiksi uudistivat ja monipuolistivat koulun opetusta. Alfred Lehmuksessa Teijon koulu sai uuden, pitkän työrupeaman tekevän opettajan.

4.3. Oppivia koululaisia

Teijon tehtaankansakoulun oppilaista ei siis ole säilynyt tietoja lukuvuodelta 1869–1870, joka oli ensimmäinen täysi lukuvuosi. Tiedetään vain, että oppilaat oli jaettu kahteen luokkaan, joista ylemmässä oli kaksi osastoa. Opettaja Marklund laati lukujärjestyksen, johon hän merkitsi molempien luokkien tunnit ja oppiaineet. Se, että koulussa oli lukujärjestys, voi helposti tuntua itsestäänselvyydeltä, mutta sen merkitystä ei aina muisteta. Lukujärjestys oli yksi keskeisimpiä koulun toimintaa ja oppilaiden oppimista säätelevistä teki- jöistä. Se erotti koulutyön ja kotityön toisistaan.

Lukujärjestys perustui kellonaikoihin. Tullessaan kouluun kaikki lapset eivät välttämättä tunteneet numeroita, saati sitten osanneet katsoa aikaa kellosta. Anne Ollila kuvaa, kuinka ihmiset tutustuivat lineaariseen aikaan, jota voidaan mitata ja laskea sekä seurata kellosta. Kellon käyttö taas mahdollisti aikataulujen laatimisen ja niiden seuraamisen. Lapset oppivat mukautumaan lineaariseen aikaan mennessään kouluun ja lukujärjestys toimi heidän aikataulunaan. Ollilan mukaan kellon aikoihin ja lukujärjestykseen sopeutumisen myötä lapset oppivat kurinalaisuuteen ja järjestykseen. Heidän piti oppia työskentelemään suunnitelmallisesti ja pitkäjännitteisesti. Ollila katsoo, että uudenlaisen ajankäytön opettaminen oli yksi koulun keskeisimpiä tehtäviä. Vain oppimalla kellon ja aikataulujen mukaisen kurin ja järjestyksen lapset saattoivat olla yhteiskuntakelpoisia kansalaisia.³⁵⁸ Kun lapset tulivat ensimmäistä kertaa kouluun, he eivät ainoastaan tulleet uuteen tilaan, vaan myös uuteen koulun aikaan. Lisäksi he saivat uuden roolin koululaisina. Koulu ja yhteiset koulupäivät

³⁵⁶ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, syyslukukausi 1907. Em 18. KHA V, KA.

³⁵⁷ Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, kevätlukukausi ja syyslukukausi 1909. Em 21- Em 22. KHA V, KA.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, syyslukukausi 1909. Em 22. KHA V, KA.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, kevätlukukausi 1911. Em 25. KHA V, KA.

³⁵⁸ Ollila 2000, 33, 40, 133.

toisaalta yhdistivät lapsia, mutta koulun kehittyvä osasto- ja luokkajako myös jakoi lapsiryhmän uudella tavalla. Lapsista tuli koulutovereita ja luokkatovereita.

Seuraavan lukuvuoden eli kouluvuoden 1870–1871 oppilasmääristä ja opetuksesta on jo jäljellä vuosikertomus. Siinä oppilaita ei ole jaettu luokkiin eikä osastoihin, vaan koulun 64 oppilasta on lueteltu kymmenessä eri ryhmässä sen mukaan, mitä he olivat eri oppiaineissa opiskelleet. On kuitenkin mahdollista, että vuosikertomus 1870–1871 ei kuvaa niinkään oppilaiden jakoa luokkiin, vaan heidän opintojensa edistymistä.³⁵⁹

Pisimmälle opinnoissaan ehtinyt ryhmä, kuusi poikaa ja yhdeksän tyttöä, opiskeli kaikkia opetusohjelman aineita: äidinkieltä, uskontoa, laskentaa, maantiedettä, historiaa, luonnontietoa ja laulua. Muut oppilaat opiskelivat ainoastaan uskontoa, tavausta ja lukemista. Aloittelevassa ryhmässä olleet neljä poikaa ja kaksi tyttöä opettelivat vain sisälukua ja tavausta.³⁶⁰

Oppilaista noin puolet ei ollut edennyt lukemisessa alkeita pidemmälle. Koulun oli ilmeisesti otettu syksyllä sellaisiakin oppilaita, jotka eivät vielä osanneet kunnolla lukea. Sen sijaan kaksi edistyneintä ryhmää luki monipuolisesti kaikkia aineita. Vuosikertomuksen perusteella ei voi päätellä, miten suomen- ja ruotsinkielisten lasten opetus oli erotettu tai miten pojat ja tytöt lukivat erillään. Teijolla koulu toimi 28 viikkoa lukuvuoden aikana.³⁶¹

Syksyllä 1871 lapset saivat uuden opettajan, J. G. Fribomin. Koulu toimi koko lukuvuoden, 42 viikkoa, mutta kouluun pääsivät vain pojat, joita oli koulussa 18. Fribom opetti heille mittausoppia ja käsitöitä lukuun ottamatta kaikkia kansakoulun oppiaineita. Koulu ja Teijon tehtaat olivat aikaisempia vuosia kiinteämmin tekemisissä toistensa kanssa, mikä näkyi lasten opetuksessa ja arkipäivässä. Kahdella vanhimmalla oppilaalla oli mahdollisuus olla työharjoittelussa tehtaalla koulupäivän aikana. Koulun kaikkien oppilaiden päivää määrittä tehtaan rytmi, kun koulun ruokatauko alettiin pitää yhtä aikaa tehtaan lounastunnin kanssa.

Syksyllä 1872 Teijon tehtaankansakoulun ovet pysyivät kiinni, sillä lapsille ei ollut opettajaa. Keväällä opettajaksi saatiin August Huovinen, mutta hän ei kyennyt pitämään oppilaita koulussa. Keväällä 1874 Uno Cygnaeukselle lähettämässään kirjeessä opettaja Marklund kuvasi, kuinka oppilaat ”en efter den andra”, yksi toisensa jälkeen, keskeyttivät

³⁵⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

³⁶⁰ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

³⁶¹ Mathildedalissa koulua oli 14 viikkoa, opettaja siis työskenteli täydet 42 viikkoa. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. Ei 2. KHA II, KA.

koulunsa.³⁶² Ei ole tietoa, oliko lasten lähtö koulusta heidän itsensä vai vanhempien päätös. Ilmeisesti siihen oli syynä opettaja Huovisen epäpätevyys.

Syyskuun ensimmäinen päivä vuonna 1873 oli jännittävä päivä monelle uudelle Teijon koululaiselle. Opettaja Marklund oli tullut takaisin opettajaksi ja kouluvuosi avattiin toiveikkaissa merkeissä. Uudet ja vanhat koululaiset joutuivat heti ensimmäiseksi antamaan näytteen tiedoistaan. Koulun johtokunta oli jo vuonna 1871 säättänyt, että kansakoulun aloittavien piti osata tavata, lukea ja kirjoittaa. Myös Lutherin Vähä Katekismus piti osata ulkoa ja laskea yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskuja. Teijolla lapsilta vaadittiin kouluun pääsemiseksi enemmän tietoja kuin mitä kansakouluasetus määräsi. Opettaja kuulteli oppilaiden taitoja ja tietoja ja kaikki johtokunnan jäsenet olivat myös kuuntelemassa. Alkeiskoulun opettajan piti olla myös läsnä antamassa tietoja oppilaista.³⁶³

Oppilaat arvosteltiin sisäänpääsykuulustelussa arvosteluasteikolla 1-6, jolloin sanalliset arvosanat olivat samassa järjestyksessä huono, heikko, melko heikko, tyydyttävä, hyvin tyydyttävä ja hyvä. Kouluun päässeistä ne oppilaat, jotka olivat jo aikaisemmin käyneet kansakoulua, pärjäsivät kuulustelussa parhaiten. Heidänkin taitonsa olivat kuitenkin lähinnä heikot tai tyydyttävät. Yli 10-vuotiaista ainoastaan yksi oppilas sai huonoimman arvosanan. Sen sijaan sitä nuoremmat, 7-9 -vuotiaat, saivat useimmiten arvosanan huono tai heikko, joukossa oli vain yksi tyydyttävän arvosanan saanut.³⁶⁴ Oppilaiden heikoissa tuloksissa näkyy selvästi aikaisemman koulunkäynnin epäsäännöllisyys. Toisaalta ne, joiden koulumenestys oli ollut parempi, ovat tuskin palanneet enää takaisin kouluun. Verrattaessa aikaisempien vuosien oppilasmääriin pitäisin kuitenkin varmana, että näitä mielestään täysin oppineita ei ollut paljoa.

Sisäänpääsykuulustelujen perusteella kouluun otettiin syksyllä 1873 yhteensä 48 oppilasta, poikia 34 ja tyttöjä 14.³⁶⁵ Näistä 5 poikaa ja yksi tyttö aloittivat koulunsa vasta loka- ja marraskuussa. Oppilaiden ikä vaihteli 7-vuotiaasta 14-vuotiaaseen.³⁶⁶ Kansakou-

³⁶² G. E. Marklundin kirje Uno Cygnaeukselle 23.5.1874. Kouluhallitus ei ollut saanut August Huoviselta lukuvuoden 1872–1873 vuosikertomusta ja Marklund joutui antamaan selvityksen. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1872–1873. Ei 4. KHA II, KA.

³⁶³ Kansakouluasetuksessa määriteltiin että kouluihin tuli ottaa oppilaita 1-2 kertaa vuodessa ja aloittavien tuli olla 10-12 v ja hallita lukemista ja kristinoppia lastenkoulun oppimäärä. Seuraaville luokille siirtämisen edellytyksenä oli kullekin luokka-asteelle tarvittavan tiedon hallinta. Teijon koulussa vaadittiin siis enemmän. Johtokunnan pöytäkirjat 1867–, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk. PKA. Lönnbeck 1907, 50. Knaapinen 1922, 132.

³⁶⁴ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁶⁵ Kouluylivaltuutuksen virallinen tilasto mainitsee oppilasmääräksi 38 poikaa ja 18 tyttöä. Todennäköisesti kuusi jäljellä olevaan nimikirjaan merkitsemättömistä oppilaista ovat käyneet koulua vain kevätlukukaudella, sillä kansakoulun alkuaikana ei ollut mitenkään itsestään selvää, että kaikki oppilaat olivat koulussa koko lukuvuoden. Lisäksi alkuvuosina riippui tilastoijasta, mitä oppilasmäärälukua käytettiin. Yleisimmin käytössä oli joko kouluun vuoden aikana oppilaiksi otettujen oppilaiden määrä tai lukuvuoden lopussa loppukuulustelun osallistuneiden määrä. Tätä kuvaa myös se, että Perniön kansakouluntarkastaja Joh. Jac. Lybeckin vuosikertomuksessa samalta vuodelta Teijon koulussa poikia mainitaan olleen 31 ja tyttöjä 16. Kouluylivaltuutuksen alammainen kertomus kansakoulujen tilasta maassa lukuvuonna 1873–1874. Jyväskylä 1975. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA.

³⁶⁶ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

luasetuksen mukaan kouluun pyrkivien olisi pitänyt olla 10-12-vuotiaita,³⁶⁷ mutta Teijolla kouluun ilmeisesti haluttiin ottaa mahdollisimman paljon oppilaita. Opettaja Marklund merkitsi kaikki kouluun saapuneet oppilaat ensimmäisen luokan oppilaisiksi uuteen nimi- ja arvostelukirjaan. Hän ilmeisesti totesi, että koulutyön ja koulun järjestämisen piti alkaa taas alusta. Opettaja Marklund jakoi oppilaat I luokan sisällä ylempään ja alempaan osastoon. Opettajan kirjoittamasta vuosikertomuksesta yhteenvedon laatinut tarkastaja on halunnut tulkita nämä eri luokiksi. Nimikirjan tietojen ja vuoden aikana opiskeltujen lukuaineiden perusteella aikaisemmin koulua käyneet olivat pääasiassa ylemmässä osastossa, kun taas vasta koulunsa aloittaneet ja heikoimmat arvosanat saaneet olivat alemmassa.³⁶⁸

Kun kouluvuosi alkoi uudestaan 31. elokuuta 1874, lapsille oli uudet pulpetit penkkien tilalla.³⁶⁹ Koululle aikaisemmin tilatut 2 kattolamppua saatiin vihdoinkin ja luokan valaistus hämärinä talvipäivinä parani.³⁷⁰ Kouluun syksyllä tulleet uudet oppilaat osasivat jo pääsykoulustelussa tyydyttävästi lukea, mutta heidän uskonnon tietämyksensä oli heikko. Kouluun tuli yhteensä 27 poikaa ja 10 tyttöä. Oppilasta nuorin oli 8-vuotias ja vanhin 14. Oppilaiden keski-ikä oli 10 vuotta.³⁷¹

Oppilaat oli jaettu lukuvuonna 1874–1875 niin, että yläosastossa oli 16 oppilasta ja alaosastossa oli 21 oppilasta. Yksikään edellisenä vuonna koulussa olleista oppilasta ei siis päässyt vielä toiselle luokalle, vaan he jatkoivat I luokan ylemmällä osastolla, joten koulu oli edelleen yksiluokkainen.³⁷² Koulun opetustunteja ei tältä vuodelta ole eritelty luokittain. Tiedossa on vain koko koulun yhteensä käyttämä tuntimäärä 34 tuntia viikossa. Koulua on pidetty hieman alle 33 viikkoa vuodessa ja viisi ja puoli päivää viikossa. Kouluaika on ollut kuusi tuntia päivässä. Opettaja Marklund opetti edelleen myös ruotsiksi.³⁷³

Seuraavana syksynä seitsemän poikaa ja yksi tyttö siirtyivät toiselle luokalle.³⁷⁴ Teijon koulussa oli nyt kaksi luokkaa, joista alemmalla oli kaksi osastoa, yhteensä kolme osastoa. Se, että poikia siirtyi tyttöjä huomattavasti enemmän ylemmälle luokalle johtuu toisaalta siitä, että koulussa oli vuoteen 1878 asti huomattavasti enemmän poikia kuin tyttöjä, sekä siitä, että vanhimmilla pojilla oli opinnoissa etumatka tyttöihin nähden: pojilla oli ollut mahdollisuus käydä koulua lukuvuonna 1871–1872 toisin kuin tytöillä.

Kaikki kansakoulunsa vuonna 1873 aloittaneet eivät käyneet lukuvuotta loppuun asti. Kolme poikaa ja yksi tyttö erosivat koulusta jo syksyllä 1873. Surullisempi oli 11-

³⁶⁷ Halila 1949a, 327.

³⁶⁸ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. Ei 5, KHA II, KA. Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁶⁹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1875. Ei 7. KHA II, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1875–1876. Ei 10. KHA II, KA.

³⁷⁰ Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

³⁷¹ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1875. Ei 7. KHA II, KA.

³⁷² Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁷³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1875. Ei 7. KHA II, KA.

³⁷⁴ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

ja 12-vuotiaiden toisluokkalaisten poikien kohtalo. He kuolivat peräkkäisinä päivinä tammi-kuussa 1874. Keväällä ennen koulun päättymistä erosi vielä kolme poikaa ja kaksi tyttöä. Kouluvuoden loppumisen aikoihin koulunsa lopetti Teijolla vielä kaksi tyttöä ja yksi poika kesäkuussa. Yhteensä kuusi lasta jätti kouluvuoden kesken ja kaksi kuoli. Vuoden aikana syksyllä aloittaneista 34 pojasta koulun kirjoissa oli keväällä enää 25 ja tyttöjä 9, yhteensä 34 oppilasta. Koulu päättyi kesäkuun alussa.³⁷⁵

Kuolleita ja kevään lopussa koulunsa päättäneitä lukuun ottamatta yhteistä koulusta lähteneille oli, että he lähes kaikki olivat syntyisin Teijon ulkopuolelta tai heidän syntymäseudustaan ei ole tietoa. Ilmeisesti joko lasten perheet olivat muuttaneet usein tai sitten lapsilla ei taloudellisista tai muista syistä ollut mahdollisuutta käydä koulua koko aikaa. Kouluvuoden kesken jättäneistä kaksi poikaa ja tyttöä olivat niitä, jotka myös aloittivat koulunkäyntinsä myöhään syksyllä, joten heillä on selkeästi ollut vaikeuksia käydä koulua. Yksi tytöistä palasi takaisin kouluun lyhyeksi aikaa vielä vuonna 1877.³⁷⁶

Kouluvuotensa keskeyttäneitä oli vuonna 1874 vähemmän kuin edellisellä vuonna. Syksyllä lähes heti koulun alettua koulun jätti kesken 10-vuotias tyttö, joka kuitenkin palasi jatkamaan toisena vuonna kouluaan. Sen sijaan lokakuussa koulunsa lopettanut poika ei enää palannut. Hän sai lähtöarvosanakseen kolmosen. Lisäksi kesken lukuvuoden lähti kaksi poikaa, joiden koulunkäynti ei ollut tuottanut hedelmää vaan he lähtivät yhtä viisaina kuin mitä olivat tullessaankin. Lukuvuoden lopussa kolme poikaa oli lähtenyt koulusta. Oppilaista 19 kävi koulua koko lukuvuoden ajan, 13 vähintään 4 kk ja 5 alle 4 kk.³⁷⁷ Kokonaan Teijon koulun lopetti seuraavana keväänä, 29.5.1875, kaksi tyttöä ja yksi poika. Tyttöjen päättöarvosanat olivat 4 ja 5, pojalla taas 4. Syksyllä 1873 koulunsa aloittaneita vuoden lopussa oli koulussa enää 24 oppilasta, 18 poikaa ja 6 tyttöä.³⁷⁸

Lukuvuoden 1876–1877 lokakuussa koulun toiselle luokalle palanneeksi on merkitty tyttö, jolla oli ollut paljon poissaoloja. Samoin lokakuussa palasi toiselle luokalle kaksi edellistä kevättä koulusta poissa ollut poika. Hän kävi koulua koko lukuvuoden, mutta hänen myöhemmästä koulunkäynnistään ei ole tietoja. Kesken kevään 1877 puolestaan lopetti koulunsa toinen jo kerran koulunsa keskeyttänyt tyttö. Hänen päättöarvosanansa oli 7. Hän oli ollut poissa koulusta kevään 1874, mutta palasi kouluun myöhemmin. Hän lopetti kokonaan koulunsa käytyään puoli vuotta toista luokkaa. Lukuvuonna 1877–1878 koulusta lähti 14-vuotias poika toukokuun lopussa ennen lukuvuoden päättymistä. Hän kävi yhteensä kolme vuotta ensimmäistä luokkaa ja kaksi vuotta toista ja hänen päättöarvosanansa oli 7.

³⁷⁵ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁷⁶ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁷⁷ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁷⁸ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

Oppilaiden saamista päättöarvosanoista on tietoja vasta vuodelta 1873. Kesken vuoden koulusta lähteneet ovat saaneet myös loppuarvosanan, mutta syksyllä lopettaneilla se on joko sama kuin koulun alkaessa tai noussut vain yhdellä numerolla. Kevääseen mennessä syksyn alussa kouluun tulleet poika ja tyttö onnistuivat saamaan tyydyttävät arvosanat, mutta marraskuussa koulunsa aloittaneille kaksi tai kolme koulussa vietettyä kuu-kautta ei ollut vielä antanut uutta oppia. Koulun keväällä lopettaneista 12-vuotias poika ja 11-vuotias tyttö olivat yläosastolla. Poika onnistui nostamaan vuoden aikana arvosanansa pykälän verran ylöspäin tyydyttäväksi ja tytön tyydyttävä muuttui korkeimmaksi mahdolliseksi arvosanaksi. Ensimmäistä luokkaa käynyt 8-vuotias tyttö ahkeroi koulussa ja sai arvosanaksi 5 eli toiseksi korkeimman arvosanan.³⁷⁹ Arvosanat kertovat siitä, että opettaja Marklund oppilaineen onnistui jo yhdessä vuodessa tekemään oppilaiden kannalta tulokse-kasta työtä.

Teijon koulun vuositutkinnosta 29. toukokuuta 1876 on säilynyt kuvaus. Koulun johtokunnan puheenjohtaja kirjoitti vuosikertomukseen, että tutkinto alkoi klo 4 iltapäivällä ja aivan ensimmäiseksi laulettiin virsi ja rukoiltiin. Sitten opettaja piti oppilaille kuulustelun uskonnossa, lukemisessa, sanojen taivutuksessa, laskennossa, Suomen maantie-dossa ja historiassa. Lisäksi oppilaat esittivät muutaman laulun. Kuulustelun jälkeen kansa-kouluntarkastaja, pastori P. A. Wasz nousi katederille ja puhui muutamia lämpimiä sanoja kansakoulun hyödyllisyydestä ja panoksesta kansan edistykselle, hyvälle tavoille ja koulutuk-selle, jotka hänen mukaansa olivat ainoa perusta, jolle Suomen kansa voi rakentaa ja luottaa tulevaisuutensa. Tilaisuus lopetettiin rukoukseen ja oppilaille jaettiin heidän todistuksen-sa.³⁸⁰ Päästötodistuksia ei jaettu tänä vuonna ollenkaan. Sen sijaan kolme poikaa ja yksi tyttö pääsivät kolmannelle luokalle. 4 tyttöä ja 9 poikaa pääsivät toiselle luokalle. Ainoa, jolta koulu jäi kesken, oli keväällä kuollut 10-vuotias poika ensimmäiseltä luokalta.³⁸¹

Kun koulu loppui 4.6.1877 koulun päästötodistuksen sai 3 poikaa. Yksi heis-tä, 15-vuotias, oli käynyt kaksi luokkaa, kumpaakin kaksi vuotta ja hänen päättöarvosanansa oli 8. 11-vuotias sai arvosanan 8 käytyään kolme vuotta ensimmäistä luokkaa ja yhden vuo-den toista. Toinen 15-vuotias oli käynyt ensimmäistä luokkaa 2 vuotta ja toista ja kolmatta luokkaa molempia yhden vuoden. Hänen päättöarvosanansa oli täysi kymppi. Kolmannelle luokalle siirrettiin 2 poikaa.³⁸²

Kesäkuun 5. päivä koulun loppukuulustelussa päästötodistuksensa on saanut kolme kolmannen luokan 15-vuotiasta oppilasta, kaksi poikaa ja yksi tyttö. Kaikilla oli viisi

³⁷⁹ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁸⁰ Ennen vuoden 1878 asevelvollisuuslakia, että kansakouluissa jaettiin oppilaille todistukset lukuvuoden päättyessä. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1875–1876. Ei 10. KHA II, KA. Halila 1949 a, 88-90.

³⁸¹ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁸² Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

vuotta kansakoulua takanaan. Heillä kaikilla on ollut erinomaiset arvosanat, toisella pojilla täysi 10 ja toisella pojalla ja tytöllä 9.³⁸³

Syksyllä 1877 koulu alkoi 4. lokakuuta ja joululoma alkoi 21. joulukuuta. Takaisin kouluun palattiin 7. tammikuuta ja loppukuulustelu oli 5. kesäkuuta 1878. Kouluvuosi kesti siis yhteensä 33 viikkoa. Koulua oli kaikkina arkipäivinä, lauantaisin tosin vain puoli päivää ja päivittäinen koulu-aika oli 7 tuntia.³⁸⁴ Oppilaita koulussa oli yhteensä 50, 31 poikaa ja 19 tyttöä. Vuoden aikana 5 oppilasta erosi koulusta omasta tai vanhempien pyynnöstä, yksi oppilas kuoli. Oppilaista nuorin oli 8- ja vanhin 15-vuotias. Oppilaat oli jaettu yksinkertaisesti kolmeen luokkaan. Ensimmäisellä luokalla oli 8 poikaa ja 2 tyttöä ja toisella luokalla molempia oli 11. Kolmannella luokalla oli 12 poikaa ja 6 tyttöä.³⁸⁵

Vuoden 1873 syksyllä aloitetun nimi- ja arvostelukirjan merkinnät loppuvat kevääseen 1878. Viisi vuotta aikaisemmin koulunsa aloittaneita oppilaita koulussa oli vielä 11 poikaa ja 4 tyttöä. Heistä kaksi poikaa oli jo aloittanut kolmannen luokan, mutta loput 9 poikaa ja kolme tytöstä olivat ilmeisesti juuri siirtymässä kolmannelle luokalle, jonka suorittaminen oli muilta kestänyt vuoden tai kaksi. Vain yksi tytöstä oli jäänyt koko viideksi vuodeksi ensimmäiselle luokalle, vaikka hän oli kuitenkin käynyt yhtä kevättä lukuun ottamatta koko ajan koulussa. Tytön hitaaseen oppimiseen saattoi olla monia syitä. Hän saattoi yhtä hyvin olla aliravitsemuksen tai jonkin synnynnäisen vamman takia jälkeenjäänyt kehityksessä tai hän saattoi kärsiä jostain nykyään paremmin ymmärretystä oppimisvaikeudesta kuten vaikeasta lukihäiriöstä. Syynä heikkoon koulumenestykseen saattoi olla myös vaikea liikinäköisyys tai huono kuulo.³⁸⁶

Viiden vuoden aikana Teijon kansakoulusta oli valmistunut 5 oppilasta, 4 poikaa ja yksi tyttö, täyden kansakoulukurssin suorittaneina. Valmistuneiden alin arvosana oli 8, lisäksi oli kaksi 9 ja kaksi 10 saavuttanutta. Vuoteen 1878 mennessä koulun toiminta oli kehittynyt ja vakiintunut niin paljon ja oppilaat olivat edistyneet opinnoissaan niin, että päästötodistuksia voitiin myöntää oppilaille lähes säännöllisesti. Viiden vuoden aikana kuitenkin 3 oppilasta oli kuollut,³⁸⁷ koulusta eronneita tai koulunsa ilman kansakoulun loppuun suorittamista päättäneitä oli 25.

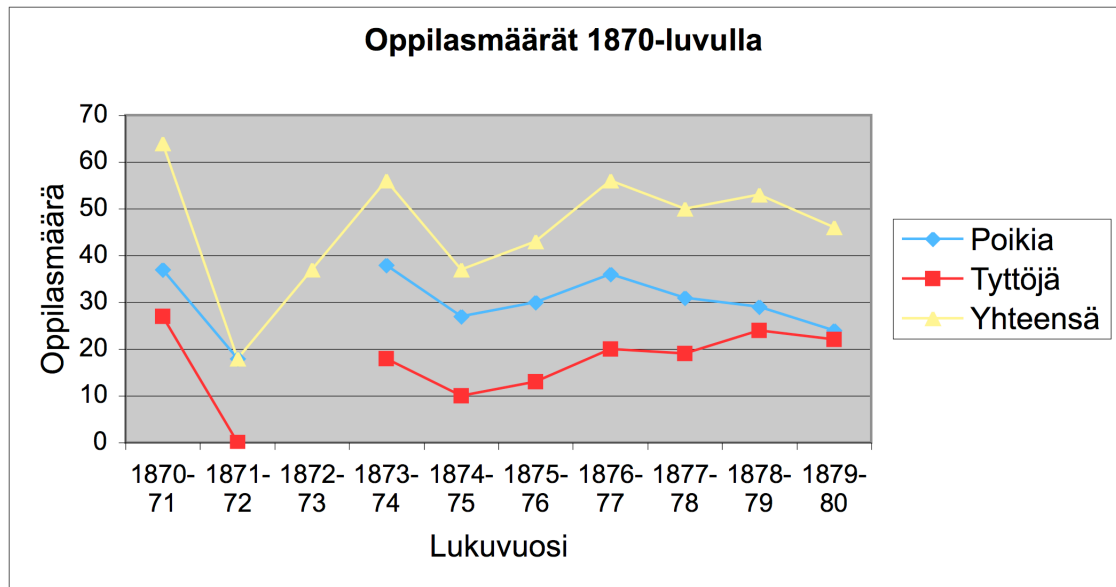
³⁸³ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁸⁴ Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

³⁸⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1877–1878. Ei 15. KHA II, KA.

³⁸⁶ Cygnaeuksen mielestä kansakoulu sinänsä sopi niin ”puutteellisin hengenlahjoihin varustetuille” kuin vammaisillekin lapsille. Eniten erikoisopetusta tarvitseville tuli perustaa omia koulujaan, joita saatiin odottaa vuosisadan vaihteeseen asti. Lisäksi maaseudun uskottiin sopivan kaupunkia paremmin erikoislasten elinympäristöksi, niin ettei siellä ollut edes tarvetta perustaa omia laitoksia. Harvinaista em. tytön kohdalla onkin, että hän vaikeuksistaan huolimatta pysyi koulussa ja että vanhemmat antoivat hänen siellä käydä. Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA. Kivirauma 1987, 68–70.

³⁸⁷ Kuolemien syytä ei ole tiedossa. Syynä ovat voineet olla niin tapaturmat kuin tauditkin. Perniössä oli jo 1850-luvulla ollut lavantautia mutta nälkävuosien aikaan ja varsinkin vuonna 1868 sitä oli lähes joka perheessä. Vuonna 1874 oli isonrokon vuoro. Samoin 1870-luvulla tulirokko levisi Turusta Perniöön. Vuosina 1890–

Kaavio 1: Teijon tehtaankansakoulun oppilasmäärät 1870-luvulla. Lähde: Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870–1880. Ei 2 – Ei 22, KHA II, KA

Paitsi koulun opetuksessa Teijon koulun toiminnan vakiintumattomuus 1870-luvulla näkyy myös oppilasmäärissä. Kaaviossa 1 tyttöjä on vuosikymmenen ensimmäisenä lukukautena lähes yhtä paljon kuin poikia. Seuraavana vuonna, kun tyttöjä ei enää otettu kouluun, oppilasmäärä putosi alle puoleen verrattuna edelliseen vuoteen. Lukuvuodelta 1872–1873 on tiedossa vain oppilaiden kokonaismäärä. Kun tytöt taas saivat tulla kouluun, tyttöjen määrä koulussa pysyi huomattavasti alhaisempana poikien määrään verrattuna, ennen kuin määrät tasoittuivat kahtena viimeisenä lukuvuotena.

Aimo Halila kuvailee lennokkaasti kansakoulun merkitystä lapsille. Hän korostaa koulunkäynnin myönteistä vaikutusta lasten itsetuntoon, heidän maailmankuvaansa ja mahdollisuuksiinsa eri ammateissa. Halilan kuvaama innokas ja silmät sädehtien oppiva kansakoululainen ei välttämättä kerro koko totuutta koululaisista.³⁸⁸ Teijon 1870-luvun oppilaista voikin huomata, että alusta asti koulussa oli monenlaisia lapsia. Osa viihtyi koulussa ja pystyi oppimaan opetuksen mahdollisista puutteista huolimatta, osa ei sopeutunut ja monelle riitti se, että oppi lukemisen, laskemisen ja uskonnon perusasiat.

Mielikuvaan kansakoulusta liittyy olennaisesti käsitys, että kansakoulussa oli tiukka kuri ja rangaistukset olivat ankaria. Kansakoulujen järjestyksestä ja rangaistuksista määrättiin jokaisen koulun omassa koulujärjestyksessä, joissa saattoi olla eroja eri paikka-

1891 Perniössä raivosi taas tulirokko ja siihen kuoli kahden vuoden aikana 130 lasta. Kuume- ja punatauteja oli koko 1890-luvun ajan. Myös keuhkotautia oli Perniössä paljon. Innamaa & Lindström 1986, 19.

³⁸⁸ Halila 1949a, 328-332.

kunnilla. Niissä saatettiin ohjeistaa hyvin tarkkaan lasten siisteydestä, käytöstavoista ja käytettävistä rangaistuksista.³⁸⁹ Teijon koululta tällaista koulujärjestystä ei ole säilynyt.

Kansakoulussa käytössä olleita rangaistuksia olivat opettajan muun luokan kuunnellessa oppilaalle antamat nuhteet, oppilaan seisottaminen joko omalla paikalla tai luokan nurkassa, luokasta poistaminen, jälki-istunto, aresti, ruumiillinen kuritus ja koulusta erottaminen. Esimerkiksi Turussa opettaja ei saanut itse päättää ruumiillisesta kurituksesta tai erottamisesta, vaan jälkimmäiseen tarvittiin johtokunnan ja ensimmäiseen kansakouluntarkastajan suostumus.³⁹⁰ Cygnaeus korosti sitä, että lapsia piti ohjata ennemmin hyvällä kuin pahalla, joskin hänkin oli valmis ääritapauksissa myöntymään ruumiillisen kurituksen käyttöön. Jo niinkin varhain kuin vuoden 1869 yleisessä kansakoulukokouksessa tultiin siihen tulokseen, että kuritusrangaistuksia tuli välttää. Kuitenkin opettajien ja johtokuntien jäsenten joukossa oli niitäkin, joiden mielestä fyysinen kuritus oli tarpeen. Yleensä lievemät rangaistukset olivat riittäviä lasten ohjaamiseksi. Koulut, joissa ruumiillista kuritusta ei ollenkaan käytetty, eivät olleet erityisen poikkeuksellisia.³⁹¹

Teijolta ei ole säilynyt 1870- eikä 1880-luvulta mitään merkintöjä, jotka kertoisivat koulussa käytetyistä rangaistuksista. Kouluhallitukselle lähetettävään vuosikertomukseen tuli merkitä, oliko koulussa lukuvuoden aikana käytetty ruumiillista kuritusta tai erotettu oppilaita. Vuosikertomusten mukaan kumpaakaan keinoa ei Teijolla ollut tarvinnut käyttää.³⁹²

Lapset saivat pääsääntöisesti oppikirjansa koulusta. Oppilailla oli kotoa mukana Lasten Raamattu, Lutherin Katekismus ja Uusi Testamentti. Koululla oli yleensä riittävä valikoima käytössä olleita oppikirjoja, joita oppilailla oli mahdollista lainata. Ei ole tietoa, pitikö lasten tuoda omat vihkonsa ja kirjoitusvälineensä kouluun, vai saivatko he nekin koulusta.³⁹³

Kun 24. syyskuuta vuonna 1883 koulunsa aloitti Teijolla kymmenen 10-vuotiasta oppilasta, 4 poikaa ja 6 tyttöä,³⁹⁴ heillä oli mahdollisuus parempaan ja säännöllisempään opetukseen kuin mitä kymmenen vuotta aikaisemmin koulunsa aloittaneilla oppilailta oli ollut. Oppilaiden kannalta vaikutusta oli varsinkin mallikurssien koulutyön aloittamista ja säännöllisyyttä koskevilla ohjeilla. Kun vuoden 1866 kansakouluasetus salli uusien oppilaiden ottamisen kouluun myös kevätlukukauden alussa, nyt oppilaita suositeltiin ensi-

³⁸⁹ Halila 1949a, 298-300.

³⁹⁰ Kivirauma 1987, 168.

³⁹¹ Halila 1949a, 300-303.

³⁹² Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1870-1889. Ei 2 KHA II –Ep 22, KHA V, KA.

³⁹³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1881-1882. Ei 31, KHA II, KA.

³⁹⁴ Heidän ikätovereistaan yksi tyttö oli aloittanut koulun jo aikaisempaan vuonna ja toinen tuli kouluun vuotta myöhemmin käytyään ilmeisesti aikaisemmin koulua muualla, koska he molemmat siirtyivät toiselle luokalle vuotta aikaisemmin kuin vuonna 1883 aloittaneet oppilaat. Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

sijaisesti otettavaksi kouluun vain syksyllä lukuvuoden alkaessa. Koulun pääsyvaatimuksista piti pitää kiinni, joskin tämä oli vielä pitkään monin paikoin vaikeaa alkeisopetuksen heikkouden vuoksi. Jokaisen kouluun tulevan piti siis todella osata lukea sujuvasti ja tuntea tietty määrä kristinoppia. Jos oppilas ei jostain syystä pystynyt aloittamaan koulua vielä syksyllä, oli selvitettävä pystyikö hän aloittamaan koulun kesken lukuvuoden esimerkiksi järjestämällä hänelle erikseen kuulustelu.³⁹⁵

Enää ei myöskään käynyt päinsä, että oppilaat ainoastaan kävivät näyttäytymässä ensimmäisenä koulupäivänä ja aloittivat varsinaisen koulunkäyntinsä vasta myöhemmin, vaan oppilaiden oli saavuttava kouluun jo lukuvuoden alkupäivinä ja aloitettava koulunkäyntinsä saman tien. Oppilailta vaadittiin myös säännöllisempää koulunkäyntiä. Varsinaisen kansakoulun lukuvuoden kesto lyhennettiin vähintään 30 viikkoon. Päivittäin koulua sai olla vain viisi tuntia, paitsi niinä päivinä jolloin oli käsitöitä.³⁹⁶

Kaikki kymmenen syksyllä 1883 koulunsa aloittanutta aloittivat toisen luokan 4. lokakuuta 1886. Kaksi heidän ikätoveriaan oli siirtynyt toiselle luokalle jo vuotta aikaisemmin.³⁹⁷ Ensimmäiset heistä valmistuivat kansakoulusta jo kahden vuoden kuluttua. Ainoastaan yksi joutui lähtemään käymättä kansakoulua loppuun asti. Vuonna 1884 Teijon kouluun tullut tyttö joutui jättämään koulun kesken ja lähtemään palvelukseen 20.2.1888, kun kuusi hänen luokkatovereistaan saivat päästötodistuksensa jo 6. kesäkuuta samana vuonna. Kaksi oppilaista jäi jostain syystä ilman todistusta, mutta neljä muuta saivat arvosanat. Loput viisi päätti koulunsa 28.5.1889 ja he saivat todistuksensa yhtä lukuun ottamatta: yksi tytöistä kuoli juuri lukuvuoden päättyessä. Koulun kevättutkinnot olivat 1880-luvulla hyvin samanlaisia kuin aikaisemminkin. Joinakin vuosina kyläläisiä saattoi olla suurikin joukko kuuntelemassa lasten kuulustelua. Mikäli pojat olivat ahkeroineet vuoden aikana käsitöissä, heidän työnsä huutokaupattiin tutkinnon jälkeen.³⁹⁸

Lukuun ottamatta edellä mainittua tyttöä, oppilaiden keskuudessa ei ollut kuoleman tapauksia 1880-luvulla. Koulunsa keskeyttäneistä palvelukseen meni yksi tyttö ja yksi poika, joiden lisäksi yksi pojista pääsi oppipojaksi. Yhden pojan tie vei vaivaistaloon. Yksi tyttö vaihtoi koulua ja yksi poika ei ilmoittanut lähdölleen mitään erityistä syytä.³⁹⁹

Teijon koulussa oli jo 1880-luvulla käytössä arvosteluasteikko, jossa oli arvosanat 4-10. Oppilaat arvosteltiin käytöksessä, tarkkuudessa ja ”edistyksessä” eli varsinais-

³⁹⁵ Halila 1949a, 226-228.

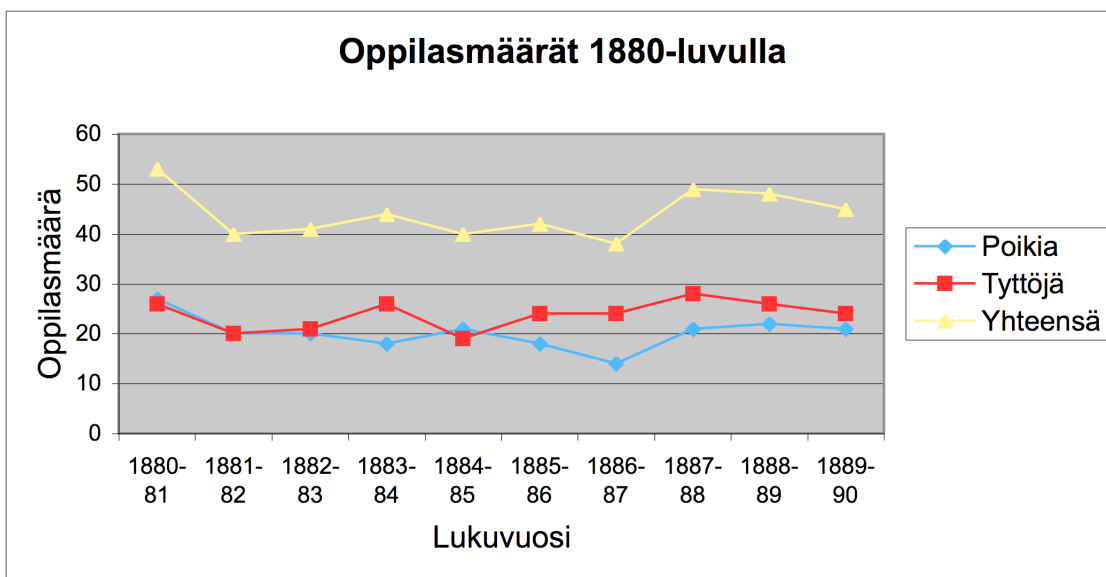
³⁹⁶ Vaikka oppilailta vaadittiin säännöllisempää koulunkäyntiä, kouluhallitus ei vuoden 1881 jälkeen kerännyt enää yhtä yksityiskohtaisia tietoja oppilaiden läsnäolosta koulussa. Ehkä synä oli, että aikaisemmin viranomaisia oli kiinnostanut tietää, milloin oppilaat oikein olivat koulussa, kun nyt taas oletusarvoisesti oppilaat olivat koulussa koko lukuvuoden. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1888-1889. Ep 22. KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1890-1891. Ep 31. KHA V, KA. Halila 1949a, 226-228.

³⁹⁷ Nimi- ja arvostelukirja 1882-1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

³⁹⁸ Nimi- ja arvostelukirja 1882-1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1880-1889. Ei 31-Ei 40. KHA II. Ep 8 -Ep22. KHA V, KA.

³⁹⁹ Nimi- ja arvostelukirja 1882-1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

sisä oppiaineissa. Kaikilla vuonna 1883 aloittaneista päästötodistuksen saaneilla käytös oli 10 ja tarkkuus 8-10. Paras oppiaineiden keskiarvo oli 8,36 ja heikoin 6,82. Vielä vuonna 1888 ei annettu arvosanoja voimistelussa, mutta kaikissa muissa aineissa kyllä. Merkitte pan-tavaa on, että oppilailla oli arvosanoissaan suuri jakauma. Lähes kaikilla oppilailla oli arvo-sanoja viidestä kymmeneen, tasaisimmin vahvoja aineita olivat suomenkieli ja käsityöt (arvosanat 8-10). Heikoin aine kaikilla oli muoto-oppi, josta kaikilla oli arvosanana 5, vaikka laskento oli kaikilla vähintään 8. Seuraavaksi heikoin aine oli luonnontieto ja suurimmat erot oppilaiden välillä olivat laulussa ja piirustuksessa. Jopa muuten parhaalla oppilaalla muoto-oppi oli 5 ja luonnontieto 6. Muoto-opin ja luonnontiedon tulosten heikkous johtui todennäköisesti siitä, ettei puutteellisten välineiden ja ajan takia opetus voinut olla kovin tehokasta.⁴⁰⁰

Kaavio 2: Teijon tehtaankansakoulun oppilasmäärät 1880-luvulla. Lähde: Maalaiskansakou-lujen vuosikertomukset 1881–1890. Ei 27 KHA II – Ep 28, KHA V, KA.

Oppilasmäärä oli suhteellisen tasainen koko 1880-luvun (kaavio 2). Tyttöjen ja poikien määrissä tapahtuneet vaihtelut selittyvät normaaleilla ikäluokkien välisillä eroilla. Poikkeuk-sena edelliseen vuosikymmeneen verrattuna tyttöjä oli lähes koko vuosikymmenen ajan poikia hieman enemmän. Joko tyttöjä oli syntynyt enemmän tai poikien suurempi kuollei-suus aiheutti eron tyttöjen hyväksi. Joka tapauksessa se kertoo siitä, että pojat ja tytöt kävi-vät nyt yhtäläisesti koulua. Vuosikymmenen loppua kohden oppilaiden määrässä on havait-tavissa jonkin verran kasvua.

Kun verrataan vuonna 1883 aloittaneiden lasten koulunkäyntiä edellisenä vuosikymmeneen koulua käyneisiin, niin huomataan lasten oppimisessa selvää edistystä. 1880-luvulla koulunkäynti oli säännöllisempää ja lapset kävivät koulua pidempään. Opetus

⁴⁰⁰ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

oli laajempaa ja oppiaineita oli enemmän. Kaikki saivat saman opetuksen, kun opetuskieli oli yhteinen. Suhteessa useammat saivat koulunsa loppuun ja päättötodistuksen. Kymmenessä vuodessa koulu ja sen opetus olivat kehittyneet paljon. Seuraavalla vuosikymmenellä kuitenkin yhä kasvava oppilasmäärä ja koulurakennuksen huono kunto aiheuttivat hankaluuksia koulutyöhön.

Syksyllä 1893 Teijon koulu alkoi vasta lokakuun alussa, kuun toisena päivänä. Koulunsa aloitti viisi tyttöä ja kolme poikaa. He kaikki olivat kymmenvuotiaita aloittaessaan. Yhtä tyttöä ja poikaa lukuun ottamatta, jotka seurasivat perässä vasta seuraavana vuonna, he aloittivat toisen luokan 1.6.1895.⁴⁰¹ Koulun aloittamisikä oli vuonna 1886 laskettu 8 ikävuoteen, mutta sitä nostettiin taas vuonna 1893 niin, että koulunsa aloittavien tuli olla 9-12-vuotiaita.⁴⁰² Teijolla ilmeisesti pidettiin kymmenvuotiaita sopivan ikäisinä aloittamaan kansakoulun. Teijon koulun oppilasmäärä oli noussut hiljalleen ja tasaisesti. 1890-luvulla koulussa ei ollut yhtenäkkään vuonna alle 44 oppilasta. Eniten oppilaita oli lukuvuonna 1897–1898, jolloin koulua kävi 60 lasta.⁴⁰³

Kaikki vuonna 1893 aloittaneet oppilaat olivat suorittaneet koko kansakoulun oppimäärän ja saaneet päättötodistuksensa 27.5.1898. Oppilaiden koulumenestys ei juurikaan eronnut edellisestä vuosikymmenestä eikä voimistelussa edelleenkään annettu arvosanaa. Lukuun ottamatta yhtä poikaa, joka sai arvosanan 6, kaikki oppilaat saivat käytöksestä ja tarkkuudesta 10. Teijolaiset loistivat edelleen käsitöissä, mutta nyt laskento oli noussut toiseksi vahvimmaksi aineeksi, kun taas mittausoppi ja luonnontieto olivat heikoimmalla tolalla, vaikka jälkimmäisessä oli jo tapahtunut hieman edistystä. Eniten eroja oppilaiden välillä oli laulussa, oppilaiden joukossa oli niin hyviä kuin heikkojakin laulajia.⁴⁰⁴

Teijon koulu toimi säännöllisesti koko 1890-luvun ajan, lukuun ottamatta opettajan sairastumisesta johtuvia lyhyitä katkoja.⁴⁰⁵ Ainoa pidempi tauko lukuvuodessa oli kevätlukukaudella 1897, jolloin koulu oli neljä ja puoli viikkoa suljettuna tuhkarokon vuoksi.⁴⁰⁶ Teijon koulusta jouduttiin erottamaan oppilas vain kerran koulun toiminnan aikana. Joulukuussa 1892 yksi poika erotettiin ja lähetettiin Käyrän kasvatuslaitokseen⁴⁰⁷, sillä hänen käytöksensä katsottiin olevan ”muille oppilaille suureksi vaaraksi.” Lisäksi kaksi oppilasta

⁴⁰¹ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

⁴⁰² Halila 1949a, 327-328.

⁴⁰³ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1890–1900. Ep 34-85. KHA V, KA.

⁴⁰⁴ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

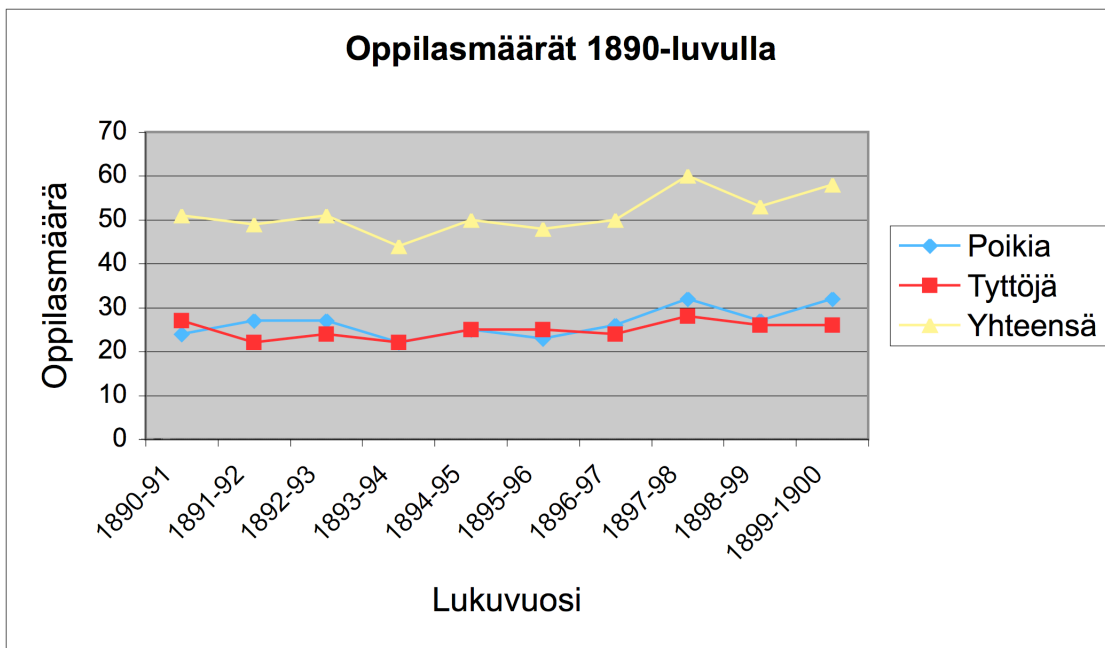
⁴⁰⁵ 2.-14.12.1891, 12 päivää keväällä 1894, viikko syksyllä 1896. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1891–1892. Ep 37. KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1893–1894. Ep 45. KHA V, KA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1896–1897. Ep 64. KHA V, KA.

⁴⁰⁶ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1896–1897. Ep 64. KHA V, KA.

⁴⁰⁷ Käyrän kasvatuslaitos sijaitsi Turun lähellä ja se oli tarkoitettu erityisesti 7-15-vuotiaille pahantapaisille pojille, joita ei pystytty kotiin ja koulun keinoin kasvattamaan. Pojat saivat laitoksessa työ- ja kouluopetusta ja oleskelivat siellä yhdestä kolmeen vuoteen. Laitosta kutsuttiin usein ”erotettujen kouluksi”, vaikka pojat edelleen olivat kansakoululaisia. Laitos toimi vuodesta 1890 vuoteen 1903 ja sinne otettiin koko aikana yhteensä 75 poikaa. Kivirauma 1987, 170.

kuoli 1890-luvulla, yksi tyttö ja yksi poika. Tytöistä yksi keskeytti koulunsa ja meni palvelukseen ja yksi pojista pääsi oppipojaksi. Omasta pyynnöstään, ilman tarkempaa syytä, koulunsa lopetti kesken yhteensä kymmenen tyttöä ja viisi poikaa.⁴⁰⁸

Oppilaiden ruumiillinen kurittaminen rankaisumuotona herätti paljon yleistä keskustelua 1890-luvulla. Lehdissä kirjoitettiin paljon ruumiillisen rangaistuksen vastaisia kirjoituksia, joissa sitä pidettiin tehottomana ja häpeällisenä. Vaikka suuri osa opettajista ja osa vanhemmistakin oli samaa mieltä, oli myös niitä vanhempia ja johtokunnan jäseniä, jotka suosittelivat opettajille nimenomaan vitsaa avuksi kurinpitoon. Vuonna 1896 tehtiin kansakoulukokouksessa kompromissi, jonka mukaan johtokunnilla oli oikeus päättää, kuritettiin kussakin koulussa vai ei sen mukaan, mikä oli mielipide paikkakunnalla. Mitään viranomaispäätöstä tästä periaatteesta ei kuitenkaan tehty.⁴⁰⁹ Teijolta ei ole säilynyt tietoja rangaistusten käytöstä.

Kaavio 3: Teijon tehtaankansakoulun oppilasmäärät 1890-luvulla. Lähde: Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1891–1900. Ep 31 –Ep 85, KHA V, KA.

Oppilasmäärä kasvoi melko tasaisesti koko 1890-luvun (kaavio 3). Vaikka kasvu oli vain kymmenkunta oppilasta, se tuntui paljolta ahtaaksi käyvässä koulusalissa. Tyttöjä ja poikia oli koulussa lähes yhtä paljon.

Vuosisadan vaihteessa Teijon koululaiset pääsivät omalta osaltaan olemaan mukana suomalaisuuden myytin luomisessa, kun heidän tekemiään käsitöitä lähetettiin

⁴⁰⁸ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA. Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1892–1893. Ep 41. KHA V, KA.

⁴⁰⁹ Halila 1949a, 303-304.

edustamaan Suomea Pariisiin vuoden 1900 maailmannäyttelyyn kuuluisaan Suomen paviljonkiin.⁴¹⁰

Kansakouluasetuksen säätämisestä oli vuonna 1900 kulunut 34 vuotta. Ensimmäisten kansakoululaisten omat lapset alkoivat olla kouluikäisiä. Vuoteen 1898 mennessä Suomeen oli perustettu yli 1 500 kansakoulua. Opettajia niissä oli yhteensä 1 700 ja oppilaita yli 68 000. Kouluja perustettiin koko ajan lisää.⁴¹¹ Koulujen lisääntymisestä huolimatta 1900-luvun alussa alle 50 prosenttia koko maan kouluikäisistä lapsista kävi kansakoulua.⁴¹² Kuitenkin kansakoulujen ja koulunkäynnin yleistyessä kansakoulun käymisestä alkoi tulla hyvän ihmisen ja kansalaisen normi, jonka täyttämiseen ihmisiä kannustettiin. Sekä monipuolistuva elinkeinoelämä että uudistuva valtion- ja paikallishallinto tarvitsivat koulutettuja työntekijöitä. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kansakoulua käyneiden ja käymättömien välille alkoi muodostua juopa. Ajateltiin, että koulua käymättömät jäivät jälkeen yhteiskunnan kehityksestä.⁴¹³ Tehtaankansakoulun ansiosta teijolaisilla lapsilla oli jo 1900-luvun alussa enemmän mahdollisuuksia ja koulutuksellinen etumatka moniin ikätovereihinsa verrattuna.

Vuonna 1898 julkaistiin piirijakoasetus⁴¹⁴, joka Teijolla astui voimaan syksyllä 1902. Silloin koulunsa aloitti 5 poikaa ja 3 tyttöä Talonpojanteijolta, kun aikaisemmin koulussa oli käynyt muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vain tehtaalaisten lapsia. Kuuden oppilaan koulumatka oli yli yhden mutta ei yli kolmen kilometrin pituinen. Nämä lapset olivat tilattomien ja maatyöläisten lapsia, talollisten lapsia ei joukossa ollut. Vasta lukuvuonna 1909–1910 Teijon kouluun tuli kaksi pientalollisen lasta. Enimmillään Talonpojanteijolta koulussa oli 13 lasta ennen vuotta 1910.⁴¹⁵ Ei ole tietoa, koskiko sama koulupakko Talonpojanteijon kuin tehtaalaisten lapsia.

Seuraavana vuonna, 1903, koulu alkoi 29. päivä syyskuuta. Koulunsa aloitti 7 tyttöä ja 3 poikaa. Kahdeksan heistä oli 9-vuotiaita, mutta sisarensa kanssa kouluun tullut 8-vuotias tyttö on saanut aloittaa koulun yhtä aikaa isonsiskon kanssa. Myös eräs 12-vuotias laivurin poika aloitti sinä syksynä koulunsa Teijolla. Ilmeisesti hän on pian päässyt laivopojaksi, sillä hänen myöhemmästä koulunkäynnistään Teijolla ei ole mitään tietoja. Jäljelle jääneistä koulunsa keskeytti omasta pyynnöstään marraskuussa 1904 yksi tytöistä.⁴¹⁶

⁴¹⁰ Smeds 1996, 240-241.

⁴¹¹ Halila 1949b, 62.

⁴¹² Nieminen 2003a, 111.

⁴¹³ Nieminen 2003b, 81-85.

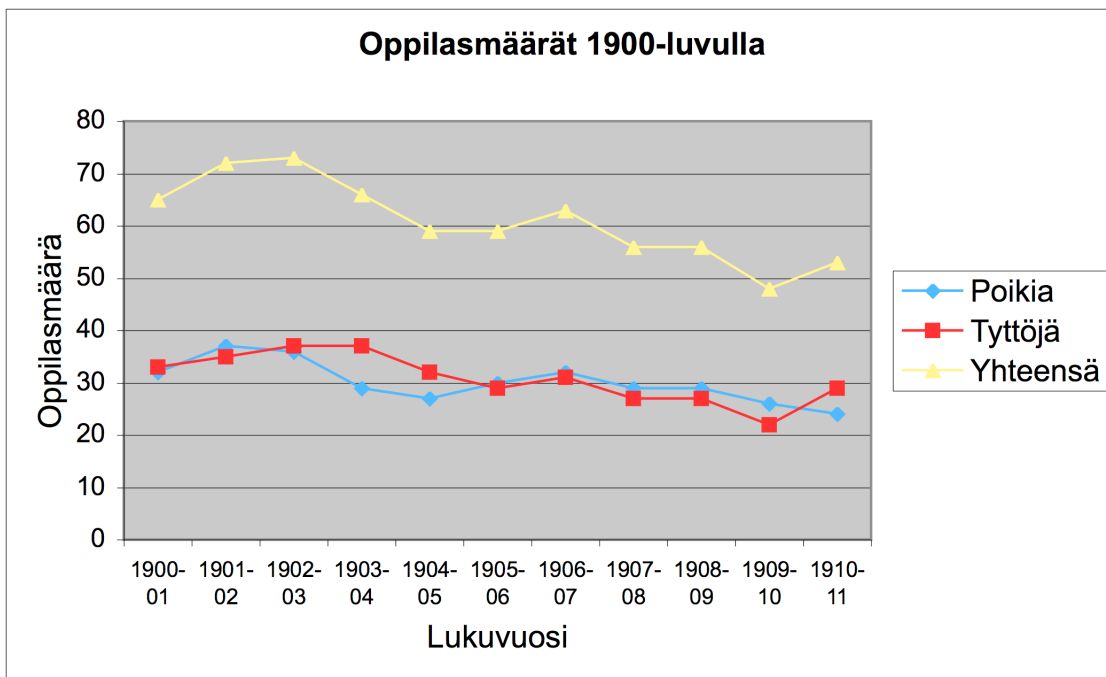
⁴¹⁴ Piirijakoasetus oli Suomen ensimmäinen kouluvelvollisuussäännös. Se velvoitti kuntia takaamaan jokaiselle kansakouluikäiselle lapselle mahdollisuuden käydä kansakoulua ja saada opetusta omalla äidinkielellään. Kuntien tuli jakaa alueensa koulupiireihin, joissa tiheään asutuilla seuduilla, kuten Teijolla, lasten koulumatka ei saanut ylittää viittä kilometriä. Kun jossakin koulupiirissä oli vähintään 30 kouluikäistä lasta, sinne tuli perustaa kansakoulu. Jos oppilaita oli yli 50, koulupiiri tuli jakaa kahtia tai kouluun palkata toinen opettaja. Halila 1949b, 31.

⁴¹⁵ Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1902–1910. Ep 106-181. KHA V, KA.

⁴¹⁶ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

Syksyllä vuonna 1903 koulunsa aloittaneista lapsista 2 poikaa ja viisi tyttöä aloitti toisen luokan syksyllä 1905. Viimeinen tytöistä siirtyi toiselle luokalle vuotta myöhemmin, mutta hän jätti koulun ilmeisesti myöhemmin kesken, sillä hänestä ei ole enempää tietoja. Toinen luokka kesti kaikilla oppilailta kahdesta kolmeen vuotta. Siskokset ja 2 muuta tyttöä saivat päästötodistuksensa jo 1.6.1907, mutta molemmat pojat ja viimeinen tytöistä vasta seuraavana keväänä.⁴¹⁷

Oppilaiden koulumenestyksestä ei ole säilynyt tietoja, sen sijaan 1900-luvun alusta on melko tarkkoja tietoja siitä, kuinka moni oppilaista keskeytti koulun käyntinsä Teijolla. Yksi tyttö ja kaksi poikaa ovat vaihtaneet koulua, muut 23 tyttöä ja 23 poikaa ovat eronneet omasta pyynnöstään, mutta syy eroon tiedetään vain muutamista. Ainakin yhden pojan koulun käynnin keskeytymisen syynä oli, ettei perheellä ollut varaa pitää lasta koulussa ja yhden tytön koulunkäyntiin tuli tauko, kun hän kävi välillä kotona ”kasvamassa”. Täysin ilman mitään eroilmoitusta koulusta lähti kaksi tyttöä ja yksi poika vuosikymmenen lopussa. Kuolleita, erotettuja tai vaivaistaloon lähetettyjä ei ollut enää ainuttakaan eikä koulua myöskään keskeytetty palvelukseen tai oppiin lähdön vuoksi.⁴¹⁸

Kaavio 4: Teijon tehtaankansakoulun oppilasmäärät 1900-luvulla. Lähde: Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1901–1911. Ep 92 – Ep 185, KHA V, KA.

Teijon koulun oppilasmäärän kasvu, joka oli alkanut jo 1880-luvun lopulla, jatkui 1900-luvun parina ensimmäisenä vuonna (kaavio 4). Kyseessä oli kuitenkin poikke-

⁴¹⁷ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

⁴¹⁸ Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA. Nimi- ja arvostelukirja 1906–1930. III 13:15, Bc:3. Tkk, PKA.

usvuodet, sillä oppilasmäärä laski pian normaalimmalle tasolle. Talonpojanteijon lasten kouluuntulo ei vaikuttanut oppilasmäärän kasvuun, sillä määrä lähti laskuun samana vuonna, kun nämä aloittivat koulunsa Teijon koulussa.

Teijon tehtaankansakoulun noin neljänkymmenen toimintavuoden aikana monta ikäluokkaa ja ainakin kaksi sukupolvea teijolaisia lapsia sai oman kylän koulussa perusopetuksen. Opetus koulussa kehittyi vuosien myötä, mutta yksittäisten lasten kouluvuosien aikana harvat muutoksista olivat merkittäviä koulun arjessa sen jälkeen, kun suomi vakiintui ainoaksi opetuskieleksi ja pojat ja tytöt lukivat yhdessä. Suurimpia oppilaiden kokemia muutoksia ovat varmasti olleet koulun muuttuminen kaksiohjelmaiseksi sekä uuden Päivölän koulun valmistuminen. Samoin monet opettajan vaihdokset 1900-luvulla vaikuttivat myös lasten koulutyöhön.

5. Koulutyötä neljä vuosikymmentä

Kun Teijon lapset kulkivat koulutiellään ensimmäiseen kansakoulun sisään-pääsykuulusteluun syksyllä 1869, he eivät varmaankaan tienneet, mitä odottaa. Vanhimmat lapsista, jotka jo olivat käyneet pedagogiota ja pyhäkoulua edellisinä vuosina, uskoivat varmaan paremmin selviävänsä niin katekismuskuulusteluista kuin sisäluvustakin. Sen sijaan ensimmäistä kouluvuottaan aloittavat saivat jännittää, riittäisikö kotona saatu oppi ja muistaisivatko he varmasti kaiken. Tuskin kovin moni sen enempää lapsista kuin heidän vanhemmistaan näki aluksi suurta eroa vanhan pedagogion ja uuden kansakoulun välillä. Kummatkin olivat ruukin kouluja, saman ruukin, josta sai sekä työn että asunnon ja jonka patruuna oli nyt määrännyt lapset kouluun.

Pienellä mäen kumpareella kohosi vanha pedagogion talo, joka nyt oli saanut uudeksi nimekseen Teijon tehtaankansakoulu. Osa lapsista tuli ehkä koululle vanhempiensa kanssa. Opettaja Marklundin lisäksi teijolaisia lienee ollut odottamassa myös tehtaan herroja, koulun johtokunta sekä pappi Perniöstä tai Uskelasta. Vuorollaan lapset saivat esitellä tietojaan ja opettaja Marklund merkitsi kaikkien kouluun päässeiden nimet arvostelukirjaansa.

Lasten koululuokkana oli koulun toisessa päädyssä oleva suuri huone, sali. Pulpetteja oli ensimmäisinä vuosina vain muutama, suurin osa lapsista sai istuttavakseen penkit. Lapset saivat työskennellä ikkunoista tulevassa päivänvalossa. Huoneessa ei ollut aluksi lamppuja, mutta hämärimpään aikaan luokassa saattoi palaa muutama kynttilä tai päre. Kun öljylamput sitten saatiin, ei niidenkään valo riittänyt talven pimeimpänä aikana valaisemaan koko tilaa. Muutamat lapsilla olleet oppikirjat olivat fraktuuralla painettuja ja kuvattomia, eikä niitäkään ollut kaikilla. Kirjoja merkittävämpiä olivat kuvataulut ja kartat sekä opettajan kertomukset. Heti alusta lähtien piti oppia kuriin ja järjestykseen, muuten oppiminen olisi ollut mahdotonta tilassa, jossa oli monen ikäisiä lapsia eri luokka-asteilla ja eri tehtävien kimpussa.

Edellä olevassa kuvauksessa ovat mukana kaikki osa tekijät, joista muodostui Teijon tehtaankansakoulu: ruukkiyhteisö, koulumiljöö, tehtaan ja kirkon edustajat, koulun johtokunta ja opetusvälineet, lapset ja aikuiset. Tutkimuksessani olen kuitenkin halunnut nostaa etusijalle oppilaat ja opettajat koulun keskeisimpinä toimijoina, sillä heidän yhteisestä työstään muodostui koulun arki. Ilman lapsia tai opettajia ei olisi ollut koulua. Jos toiset poistettaisiin, koulu lakkaisi olemasta koulu.

Koulun puutteista huolimatta Teijon koululaiset olivat paremmassa asemassa kuin monet muut ikätoverinsa. Kun lapsi Teijolla aloitti koulunsa, hänen ei tarvinnut lähteä vieraseen kylään eikä kulkea soiden ja risukoiden läpi. Koulutie oli tuttu. Koulu oli lähellä

kotia, tutussa ympäristössä ja koulussa ympärillä oli pyhäkoulusta, pientenlasten koulusta ja kotipihalta tutut toverit. Koska jokseenkin kaikki tehtaan työläisten lapset periaatteessa kävivät koulua ja kaikilla oli siihen yhtäläinen mahdollisuus, koulunkäynti ei tiedollisesti eikä sosiaalisesti jakanut lapsia vaan yhdisti. Jos vain osa lapsista olisi päässyt kouluun, osa lapsista olisi ollut epätasa-arvoisessa asemassa ja lapsista olisi muodostunut erillisempiä ryhmiä. Vanhemmille taas oli helppo laittaa lapsensa oma kylän kouluun eikä mitään erillistä koulumaksuakaan vanhemmilta peritty.

Lapset, Teijon tehtaankansakoululaiset, tulivat pääsääntöisesti Teijon tehtaiden työläisperheistä. Osalla heistä perhe oli jo sukupolvien ajan asunut ja työskennellyt Teijolla, osa kulki perheensä kanssa työn perässä. Talonpojanteijon liittäminen Teijon koulupiiriin 1900-luvun alussa toi kouluun muutamia torpparien ja maatyöläisten lapsia. Vain hyvin harva lapsista jatkoi koulutiellään kansakoulua pidemmälle ja suurin osa meni koulunsa päätettyään töihin tehtaaseen tai palvelijoiaksi.

Vaikka monta estettä lasten koulun käynniltä oli jo raivattu ja Teijolle oli pitkät kouluperinteet, kesti aikansa ennen kuin niin lapset kuin aikuiset saatiin ymmärtämään säännöllisen koulun käynnin merkitys. On ymmärrettävää, että varsinkin 1870-luvulla oppilaiden motivaatio käydä koulua näyttää olleen heikko. Poissaoloja oli paljon ja koulunkäynti epäsäännöllistä. Tehtaan johdon ”vapaiehtoinen pakote” oli monelle vanhemmalle ensi alkuun riittävä peruste panna lapset kouluun.

Kouluinnostuksen vähäisyyteen oli monia syitä. Aluksi opetus toistui samankaltaisena vuodesta toiseen, missään ei oltu määritelty, mitä oppimistavoitteita koulun tuli asettaa eikä vielä 1870-luvulla kansakoulun loppuun käymisestä myöskään ollut mitään hyötyä, niin monelle riitti jonkinlaisen luku- ja kirjoitustaidon hankkiminen sekä kristinopin alkeiden hallinta. Vaikka Teijolla tehtaankansakoulu olikin ilmainen eikä koulumaksuja kerätty, monen koulutyö keskeytyi, kun vaatteisiin tai muihin tarvikkeisiin ei ollut varaa tai kun lasten työpanosta tarvittiin kotona.

Koulun pitäminen aluksi osan vuotta Teijolla ja osan vuotta Mathildedalissa oli omiaan hämärtämään sitä, että kansakoulun lukuvuosi oli tarkoitettu kokonaan läpikäytäväksi. Koska kansakouluun ei alkuaikoina ollut määrätty opetussuunnitelmaa, myös Teijolla opetuksen sisällöstä saatiin päättää aika vapaasti. Toisaalta se teki sekä opettajalle että johtokunnalle vaikeaksi perustella oppilaille ja heidän vanhemmilleen, milloin lapset olivat täysin oppineita ja milloin heidän täytyi vielä osallistua opetukseen. Monelle kun olisi edelleen riittänyt se, että sai koulussa tarpeeksi oppia päästäkseen ripille.

Vaikka kansakoulun suunnittelijoilla olikin hyvä tahto ja yritystä luoda kansakoulusta nimenomaan lasten ja lapsille sopiva luova ja leikkivä koulu, kansakoulu ei vielä ensimmäisinä vuosikymmeninä täyttänyt tätä tavoitetta. Kesti vuosia, ennen kuin kouluihin

alettiin saada uuden pedagogiikan vaatimia koulukirjoja ja opetusvälineitä. Oppilaita oli liikaa yhtä opettajaa kohta ja lopputulos oli sama kuin nykypäivän täyteen ahdetuissa peruskouluissa. Havainnolliselle ja oppilaita oivaltamaan kannustavalle opetukselle ei ollut mahdollisuutta, vaikka sen arvo saatettiinkin jo ymmärtää.

Esteenä koulutyön kehittämiseksi oli samoin Teijolla kuin muissakin alkuajan kansakouluissa lasten puutteelliset alkutiedot. Kansakouluasetus näet edellytti, että lasten piti osata lukea kouluun tullessaan. Toisaalta asetus edellytti myös, että lapsia piti olla tietty määrä, jotta koulu voisi saada valtionapua. Ymmärrettävästi johtokunnat olivat valmiita tinkimään oppilaiden lukutaidosta, mikä johti siihen, että Teijollakin jouduttiin vielä kansakoulussa opettamaan lapsia lukemaan, eikä muissa aineissa päästy niin pitkälle kuin mitä muuten olisi voitu päästä.

Alussa Teijon koulun toimintaa vaikeutti myös se että kouluun yritettiin saada saman katon alle sekä vanha pedagogio että uusi kansakoulu. Tämä näkyy Teijon ensimmäisen opettajan Gustaf Emil Marklundin tehtävien kirjossa. Hänelle annettiin tehtäväksi sekä suunnitella opetus kahdella kielellä uudeksi kansakouluasetuksen edellyttämällä tavalla, opettaa lapsia kuutena päivänä viikossa sekä suomeksi että ruotsiksi ilman, että hänellä vielä oli kaikkea tarvittavaa opetusvälineistöä. Hän ei ollut perinyt vanhalta tehtaansaarnaaja-pedagogilta ainoastaan opettajan työtä, vaan hänen kuului myös lukea saarna, tekstit ja ilmoitukset Teijon kirkossa ja toimia myös urkurina ja kanttorina että pyhäkoulunopettajana.

Kun muutama opettaja oli yrittänyt toteuttaa koulun johdon toivomuksia, johtokunta taipui ja koulun toimintaan tehtiin tarpeelliset muutokset. 1870-luvun aikana takaisin Teijolle palannut opettaja Marklund sai vakiinnutettua koulu toiminnan niin, että vuosikymmenen lopulla hän voi jo antaa muutamalle kansakoulun kokonaan käyneelle oppilaalle päästötodistukset erinomaisin arvosanoin. 1880-luvulla Teijon tehtaankansakoulun opetusohjelmaan pystyttiin ottamaan viimeisetkin puuttuvat aineet ja vakiinnuttamaan eri luokat ja osastot. Opetus Teijolla poikkesi kuitenkin käytännön pakosta, mm. tilahtauden vuoksi sekä vuoden 1866 kansakouluasetuksen määrittelemästä opetuksesta että vuoden 1881 mallikursseista.

Vuoden 1881 mallikurssit kuitenkin antoivat kansakouluasetusta paremmat tavoitteet koulutyölle. Mallikursseissa pyrittiin ohjeistamaan kouluja paremmin opetuksen sisällöstä ja tavoitteista ja 1880-luvulle tultaessa muutenkin esteet lasten koulumenestyksen tiellä olivat vähäisemmät. Alkeisopetuksen kehittymisen myötä kansakouluissa ei tarvinnut enää paneutua niin paljoa lukemisen opetukseen ja muulle opetukselle jäi enemmän aikaa. Koulukirjoja oli enemmän ja ne sopivat paremmin lasten oppikirjoiksi kansakouluun. Kansakoulun opeista alkoi olla käytännön hyötyä, kansakoulun käyneillä oli mahdollisuus saada

parempia työpaikkoja. Kun vielä 1870-luvulla suuri osa lapsista oli päättänyt koulunsa kesken, hiljalleen suurin osa kävi koulunsa loppuun asti.

Kansakoulu pyrki opettamaan lapset noudattamaan tarkasti määrättyä päiväjärjestystä täsmällisesti. Teijolla se oli jo koulussa osin tehtaan päiväjärjestys, sillä koulussa pidetty puolenpäivän tauko oli samaan aikaan kuin tehtaan työntekijöiden ruokatauko. Koulussa lapset oppivat fyysiseen järjestykseen ja siihen, että jokaisella oli oma määrätty paikkansa ja tehtävänsä. Lapset oppivat huolellisuuteen, tarkkuuteen ja tunnollisuuteen. 1800-luvulla ei myöskään arkailtu käyttää sanoja moraali, siveellisyys ja isänmaanrakkaus. Kansakoulussa lasten piti oppia rehellisiksi ja ahkeriksi, heidän piti tottua tekemään säännöllistä ja määrättyä työtä siitä luistamatta. Lasten piti oppia säädyllinen, nöyrä ja hiljainen käytös ja heidän piti oppia karttamaan epäkristillisiä ja ei-toivottuja paheita.

Koulun ulkoiset puitteet eivät juuri muuttuneet 1870-, 1880- ja 1890-luvuilla. Koulu toimi koko ajan samassa rakennuksessa, jossa oli toiminut jo Teijon pedagogio. Se oli tuttu ja varmaankin kodikas, mutta liian ahdas kasvavalle lapsimäärälle eikä yksi koulusali riittänyt kaiken vaaditun opetuksen järjestämiseen. Kun uusi koulurakennus valmistui 1900-luvun alussa, koulussa oli tilaa kahden luokkahuoneen verran, mutta nyt oli säästetty niin talon eristyksessä kuin lämmitysuunien määrässäkin. Rakennus oli jo uutena sopimaton kouluksi.

Sinänsä Teijo ei koulutilojen suhteen poikennut muista saman ajan kouluista erityisesti parempaan eikä huonompaan suuntaan. Moni kansakoulu varsinkin maaseudulla aloitti toimintansa maatalojen ja torppien saleissa tai kamareissa samaan aikaan kuin kaupunkikouluilla saattoi olla tilavat varta vasten kouluiksi tarkoitetut huoneistot. 1870-luvulla opettaja Marklundin toimesta Teijon opetusvälineistöä uudistettiin ja kirjoja hankittiin lisää. Monella koululla oli vaikeuksia hankkia kalleimpia esimerkiksi luonnontiedon tai poikien käsitöiden vaatimia laitteita ja harvalla opettajalla taas aikaa ja kykyä valmistaa niitä itse. Siinä suhteessa Teijo ei ollut juurikaan muita kouluja jäljessä. Vasta 1890-luvulla ja 1900-luvun alussa, kun valtakunnallisesti alettiin enemmän kiinnittää huomiota koulutalojen kuntoon ja koulutiloilta vaadittiin enemmän, Teijon vanha koulu vaadittiin poistettavaksi käytöstä huonokuntoisena ja liian ahtaana.

Opettajista eniten Teijon koulun toimintaan vaikutti pitkäaikaisin opettaja Gustaf Emil Marklund, joka teki lähes koko elämäntyönsä Teijolla. Hänen opetuksessaan oppilaat saivat mainetta taitavina käsitöiden tekijöinä. Ehkä hänen ansiotaan on myös se, että musiikin harrastuksesta tuli ajan kanssa suosittua Teijolla. Moni vanhempi on varmasti kuunnellut ylpeänä kevätjuhlapäivänä, kun monikymmenpäinen lapsijoukko on koulussa tai kirkon mäellä kajauttanut moniäänisesti sointuvan kotiseutulaulun ilmoille.

G. E. Marklundin seuraajista Rauha Markkola ja Otto Julius Aalto modernisoivat koulun opetusta. 1900-luvun alussa, kun Teijon tehtailla ei ollut enää rahaa käytettäväksi koulun hyväksi, koulu siirtyi Perniön kunnan kouluksi. Tällöin koulu oli jo täysin kotiutunut Teijolle, mutta yksityisen tehtaankansakoulun aika oli auttamattomasti ohi. Ei ollut enää itsevaltiaita tehtaanpatruunoita, jotka olisivat pidelleet koko seudun ohjia käsissään. Ei ollut myöskään enää itsestään selvää, että teijolaisten lasten tulevaisuus olisi Teijolla, kun tehtaat kamppailivat talousvaikeuksissa. Jatko-opiskelumahdollisuudet olivat paremmat, ja kunta pystyi parhaiten takaamaan sen, että myös Teijolla opetus pysyi mukana koululaitoksen kehityksessä.

1880-luvulla kouluylivaltio lisäsi koulujen valvontaa ja ohjausta. Valtionapua nauttivana kouluna Teijo kuului valtakunnallisen tarkastuksen piiriin. Tähän kuului myös johtokunnan velvollisuus laatia kouluylivaltiolle vuosittain vuosikertomus, jossa olivat tiedot opetuksesta ja koulun taloudesta. 1870-luvulla koulujen tarkastuksesta olivat huoltaneet sivutoimiset paikalliset koulutarkastajat, joilla ei välttämättä ollut pedagogisia taitoja. Vuoden 1884 jälkeen tarkastajiksi pyrittiin saamaan kansakoulun toiminnasta perillä olevia henkilöitä, joilla olisi myös intoa kehittää koulujen toimintaa. Uusien piiritarkastajien keskeiseksi toimintamuodoksi tarkastusmatkojen lisäksi tulikin säännöllisten oman piirinsä opettajankokousten järjestäminen. Näihin kokouksiin myös Teijon koulun opettajat osallistuivat ja ne antoivat opettajille tilaisuuden keskustella esimerkiksi opetustapoihin tai opetusvälineiden käyttöön liittyvistä kysymyksistä. Myös kokousten ulkopuolella tarkastajat kävivät kirjeenvaihtoa opettajien kanssa ja mm. selvensivät kouluylivaltion lähettämien kiertokirjeiden sisältöä.

Tarkastajien rooliksi ainakin Teijolla muodostui antaa tukea opettajalle, jos tämä esitti opetukseen tai opetusvälineistöön liittyviä kehitysehdotuksia koulun johtokunnalle. Tarkastajien kirjeistä ja raporteista huomaa, että Teijon koulun opetukseen ja oppilaiden työhön oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta jo varhaisessa vaiheessa he kiinnittivät huomiota vanhan koulurakennuksen riittämättömyyteen ja tilanahtauteen. Kun Päivölä valmistui ja paljastui ensimmäisen kylmän talven tullen hyytävän kylmäksi, tarkastajat olivat johtokunnan ja opettajien rinnalla vaatimassa tehtaiden johtoa korjaamaan rakennuksessa olevat epäkohdat.

Teijon tehtaankansakoulu oli perustamisesta kunnallistamiseksi saakka Teijon tehtaiden koulu. Se perustettiin tehtaan johdon aloitteesta, tehtaat rahoittivat sitä ja tehtaan johto oli aktiivisesti mukana vaikuttamassa koulua koskeviin päätöksiin. Tehtaan johto käytti isännän ääntä koulun johtokunnassa ja koulun tilit olivat tehtaan hoidossa. Tehdas omisti koulurakennuksen ja koulun maat. Tehtaan johto määräsi työntekijöidensä lapset kouluun ja valvoi opetusta. Koulurakennus sijaitsi tehtaiden maalla ja niiden näköpiiri-

rissä. Koulun oppilaat olivat lähes poikkeuksetta miltei koko koulun toiminnan ajan tehtaan työntekijöiden lapsia. Osaa lapsista odotti myös tulevaisuus tehtailla.

Teijon tehtaankansakoulu perustettiin ensisijaisesti siksi, että tehtaiden palvelukseen saataisiin siistiä ja siveellistä, säännölliseen työntekoon tottunutta työväkeä. Luku-, kirjoitus- ja laskutaitoiset työntekijät olivat toki tärkeitä, mutta näitten taitojen omaksuminen oli kuitenkin toissijaista tehtaan kannalta. Sen sijaan oppilaiden kannalta näillä taidoilla oli paljon enemmän merkitystä kuin sillä, että koulu osaltaan opetti sopeutumaan tehdastyön päivärhythmiin.

Vaikka Teijon koulu olikin yksityinen tehtaankansakoulu, se oli osa uutta kansakoululaitosta. Heti perustamisestaan lähtien se sai säännöllistä valtionapua ja koulu toimi vuoden 1866 kansakouluasetuksen puitteissa. Koulu oli kouluylihallituksen valvonnan alainen ja kuului koulutarkastajien tarkastuspiiriin samoin kuin kunnallisetkin kansakoulut. Teijon koululta edellytettiin samojen opetussuunnitelmien ja tavoitteiden täyttämistä kuin muiltakin kouluilta.

Opetus Teijon tehtaankansakoulussa alkoi vuonna 1869 ja jatkui vuoteen 1909 asti. Lähtökohdat kansakoulutoiminnan aloittamiseen olivat kuitenkin Teijolla hyvin erilaiset kuin monessa muussa kylässä, jossa suunniteltiin koulun perustamista vuoden 1866 kansakouluasetuksen innoittamina. Tärkeä tekijä oli se, että Teijolla koulunkäynnillä oli jo vuosisataiset perinteet. Vanhaa pedagogiota oli hiljalleen kehitetty koko 1860-luvun ajan vastaamaan uuden kansakoulun vaatimuksia. Muutos uuteen kouluun oli aluksi pieni. Keskeistä oli, että niin oppilaiden kuin opettajienkin työ ja toiminta kehittyivät koko koulun toiminnan ajan koulun johtokunnan ja kansakouluhallinnon määrittelemissä puitteissa. Jatkuvuus säilyi myös, kun koulu kunnallistettiin vuoden 1910 alussa.

Vaikka tutkimukseni esitteleekin aikaisempaa kattavammin Teijon tehtaankansakoulun toimintaa, sen oppilaita ja opettajia, jatkotutkimus monipuolistaisi kuvaa Teijon lasten elämästä. Tutkimukseni ulkopuolelle jää kokonaan sekä Perniön seurakunnan ylläpitämä kiertokoulu että kansakoulua edeltävä pientenlastenkoulu Teijolla ja niiden suhde tehtaankansakouluun. Teijon lähellä sijaitsevissa ruukkikylissä, Mathildedalissa ja Kirjakkalassa, toimi myös tehtaankansakoulut. Näiden koulujen vaiheiden selvittäminen ja vertaaminen Teijon tehtaankansakouluun voisi tuoda laajemman näkökulman aiheeseen. Kolmas tutkimuslinja voisi olla selvittää sitä, millaisiksi koululaisten myöhemmät koulu- ja työurat muodostuivat eri vuosikymmenillä. Tutkimuksessani käyttämieni lähdeaineistojen lisäksi jatkotutkimuksessa voisi käyttää laajemmin sekä kirkonarkistoja että sanomalehtiä.

6. Lähteet

Arkistolähteet

Julkiset arkistot

Kansallisarkisto KA

Kouluhallituksen arkisto KHA

- Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1870–1871. KHA II Ei 2.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1872–1873. KHA II Ei 4.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1873–1874. KHA II Ei 5.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1874–1875. KHA II Ei 7.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1875–1876. KHA II Ei 10.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1876–1877. KHA II Ei 12.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1877–1878. KHA II Ei 15.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1878–1879. KHA II Ei 19.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1879–1880. KHA II Ei 22.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1880–1881. KHA II Ei 27.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1881–1882. KHA II Ei 31.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1882–1883. KHA II Ei 36.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1883–1884. KHA II Ei 40.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1884–1885. KHA V Ep 3.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1885–1886. KHA V Ep 8.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1886–1887. KHA V Ep 11.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1887–1888. KHA V Ep 17.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1888–1889. KHA V Ep 22.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1889–1890. KHA V Ep 28.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1890–1891. KHA V Ep 31.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1891–1892. KHA V Ep 37.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1892–1893. KHA V Ep 41.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1893–1894. KHA V Ep 45.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1894–1895. KHA V Ep 51.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1895–1896. KHA V Ep 58.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1896–1897. KHA V Ep 64.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1897–1898. KHA V Ep 71.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1898–1899. KHA V Ep 78.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1899–1900. KHA V Ep 85.

Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1900–1901. KHA V Ep 92.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1901–1902. KHA V Ep 99.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1902–1903. KHA V Ep 106.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1903–1904. KHA V Ep 113.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1904–1905. KHA V Ep 123.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1905–1906. KHA V Ep 134.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset 1906–1907. KHA V Ep 145.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1907–1908. KHA V Ep 156.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1908–1909. KHA V Ep 170.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1909–1910. KHA V Ep 181.
Maalaiskansakoulujen vuosikertomukset lv. 1910–1911. KHA V Ep 189.

Kansakoulukalenteria varten kerättyjä tietoja 1876–1877. KHA II Hc 1.
Kansakoululaitoksen matrikkelijulkaisuja varten kerätyt tiedot 1880. KHA II Hc 3.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1885–1891. KHA V Em 1.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1891–1894. KHA V Em 2.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1894–1896. KHA V Em 3.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1896–1899. KHA V Em 4.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1899–1900. KHA V Em 5.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1900–1901. KHA V Em 6.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset 1901–1902. KHA V Em 7.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1902. KHA V Em 8.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1903. KHA V Em 9.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1904. KHA V Em 10.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1904. KHA V Em 11.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1904. KHA V Em 12.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1905. KHA V Em 13.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1905. KHA V Em 14.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1906. KHA V Em 15.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1906. KHA V Em 16.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1907. KHA V Em 17.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, syyslukukausi 1907. KHA V Em 18.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1908. KHA V Em 19.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1908. KHA V Em 20.
Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, kevätlukukausi 1909. KHA V Em 21.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, syyslukukausi 1909. KHA V Em 22.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Kevätlukukausi 1910. KHA V Em 23.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset. Syyslukukausi 1910. KHA V Em 24.

Kansakouluntarkastajien tarkastuskertomukset, kevätlukukausi 1911. KHA V Em 25.

Turun Maakunta-arkisto TMA

Perniön seurakunnan kirkonarkisto PsrkKA

Muuttaneiden luettelot 1842–1869. Teijo. Mikrofilmitallenne JK 870. PsrkKA, TMA.

Saapuneet muuttokirjat 1873–1874. I Jba 1 13. PsrkKA, TMA.

Rippilasten luettelot 1851–1892. Mikrofilmitallenne. JK 857. PsrkKA, TMA.

Teijon kartanon arkisto Tka

Omistajien kaupunkikiinteistöjä koskevat asiakirjat 1687-1814. Rakennuspiirroksia. 10.1.

Tka, TMA.

Perniön kunnanarkisto PKA

Teijon kansakoulun arkisto Tkk

Inventarie–bok för Tyko Folkskolan och Kyrkan, s.a., Bf:1, Tkk, PKA.

Skolböcker i Tykö Högre folkskola 16.6.1873. Bf:1, Tkk, PKA.

Johtokunnan pöytäkirjat 1867-, 1932–1973. III 13:15 Ca, Tkk, PKA.

Nimikirja 1873–1877. III 13:15 Bc 1. Tkk, PKA.

Nimi- ja arvostelukirja 1882–1906. III 13:15, Bc:2. Tkk, PKA.

Nimi- ja arvostelukirja 1906–1930. III 13:15, Bc:3. Tkk, PKA.

Johtokunnan lähettämien kirjeiden toisteet 1874–. III 13:15 Da:1. Tkk, PKA.

Opetussuunnitelmat, lukujärjestykset ja tuntijaot 1905–1952. III 13:15 Db:1. Tkk, PKA.

Vuosikertomusten toisteet 1891–1976. III 13:15 Dc:1. Tkk, PKA.

Kansakouluntarkastajan kirjeet. III 13:15 Eb:1. Tkk, PKA.

Muiden viranomaisten kirjeet. III 13:15 Ed:1. Tkk, PKA.

Päiväkirja 1893–1896. III 13:15 Eld:4. Tkk, PKA.

Päiväkirjat 1897–1912. III 13:15 Eld:6. Tkk, PKA.

Perniö kunnallislautakunnan arkisto Perniö kunnlk

Kuntakokousten pöytäkirjat 1898–1904. I Ca. 5 Perniö kunnlk. PKA.

Yksityisarkistot

Antero Peijosen postikorttikokoelma. Yksityisomistuksessa.

Aikalaiskirjallisuus

Lönbeck, Gustaf F. (toim.) Kansakoulun käsikirja. Suomen kansakoulutointa koskevien asetusten ja määräysten kokoelma ynnä aineistoja. Kolmas, lisätty painos. G. W. Edlundin kustannusosakeyhtiö. Osakeyhtiö F. Tilgmannin kirja- ja kivipaino. Helsinki 1907.

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Sirkka: Kouluhistorian vaihtuvat paradigmat. Teoksessa Kasvatuksen monimuotoinen sarka. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1999. Koulu ja Menneisyys XXXVII, s. 32-51. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 1999.

Aurola, Eelis: Suomen tehtaankoulut 1636–1881. Forssan kirjapaino Oy. Forssa 1961.

Aurola, Eelis: Suomen ensimmäinen kansakoulujen piiritarkastajan pitämä opettajakokous Tammelassa 20.–21.12.1874. Teoksessa Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja 39. Forssan kirjapaino oy. Forssa 1970. Sivut 104-118.

Ahvenisto, Inkeri: Tehdas yhdistää ja erottaa Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy. Helsinki 2008.

Ekman, Karl: Herraskartanon vanhan tehtaan historia. Teijon tehtaat 1686–1936. Teijon Tehtaat Osakeyhtiö. Lindbergin kirjapaino Oy. Helsinki. 1937.

Elomaa, Hanna: Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa Immonen & Leskelä-Kärki (toim.) 2002: Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen, 2. painos, s. 59-74. Hämeenlinna. 2002.

Ginzburg, Carlo: *Johtolankoja*. Suom. Aulikki Vuola. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere. 1996.

Haapala, Pertti: Tehtaan valossa. Teollistuminen ja työväestön muodostuminen Tampereella 1820–1920. Suomen Historiallinen Seura. Osuuskunta Vastapaino. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala 1986.

Halila, Aimo: Suomen kansakoululaitoksesta historia. Toinen osa. Kansakouluasetuksesta piirijakoon. WSOY. Uuden Auran oy:n kirjapaino. Turku 1949. (1949 a)

Halila, Aimo: Suomen kansakoululaitoksen historia. Kolmas osa. Piirijakoasetuksesta oppivelvollisuuteen. WSOY. Uuden Auran oy:n kirjapaino. Turku 1949. (1949 b)

Halila, Aimo: Suomen vanhin kansakoulunopettajisto. Yhteiskuntahistoriallinen tutkielma. Suomen kansakoulunopettajain liitto. Kaupalehti Oy:n Kirjapaino. Helsinki 1949. (1949 c)

Heikkinen, Antero: Perinneyhteisöstä kansalaisyhteiskuntaan. Koulutuksen historia Suomessa esihistorialliselta ajalta itsenäisyyden aikaan. 2. painos. Helsinki. 1989.

- Heikkinen, Antero: Ihminen historian rakenteissa. Mikrohistorian näkökulma menneisyyteen. Helsinki. 1993.
- Heporauta F.A.: Suomen kansakoululaitoksen historia (2. täydennetty painos). Otava. Otavan kirjapaino. Helsinki. 1945.
- Iisalo, Taimo: Suomen koulujen uskonnonopetus 1843–1883. Uudenkaupungin kirjapaino oy. Uusikaupunki 1968.
- Iisalo, Taimo: Kouluopetuksen vaiheita keskiajan katedraalikouluista nykyisiin kouluihin. 1.-3. painos. Keuruu. 1991.
- Iisalo, Taimo: Pedagogiossa ja pedagogiosta maailmalle. Teoksessa Koulu ja menneisyys. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1993, 62-50. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Yliopistopaino. Helsinki 1993.
- Immonen, Kari: Teijo – historian laboratorio. Teoksessa Rossi, Leena (toim.) 2003: Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedahlin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä, sivut 7-16. Tampere. 2003.
- Innamaa, Kerttu & Lindström, Olavi: Perniön historia. Osa III. Salo. 1986.
- Isosaari, Jussi: Seminaarista yhteiskuntaan. Sortavalan seminaarista vuosina 1884-1940 valmistuneet kansakoulunopettajat maamme kulttuuri-, yhteiskunta- ja talouselämän vaikuttajina. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran julkaisuja. Karisto Oy. Hämeenlinna 1989.
- Jauhiainen, Annukka: Työväen lasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset. Kansakoulun jatko-opetuskysymys 1800-luvun lopulta 1970-luvulle. Turun Yliopisto. Painosalama Oy. Turku 2002.
- Jääskeläinen, Leena: Koululiikuntaa vuodesta 1843. Teoksessa Kuvia Suomalaisesta Koulutuksesta. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1992. Koulu ja menneisyys XXX, s. 47-95. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Yliopistopaino. Helsinki 1992.
- Kakko, Tarja: Kristillinen kasvatusmalli Suomessa 1800-luvun lopulla. Kulttuurihistorian syventävien opintojen tutkielma. Historian laitos. Turun yliopisto. Turku 1999.
- Kallio, Veikko: Kymin historia 2. 1812–1950. Kymin historiatoimikunta. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo 1990.
- Karttunen, M. O.: Kansakouluntarkastajat ja heidän seuraajansa. Suomen koulutoimen piirihallinnon tarkastajamatrikkeli 1861–1980. Turku 1983.
- Kivirauma, Joel: Poikkeavuus ja kansanopetus ennen oppivelvollisuutta. Tutkimus heikkolahjaisiin ja pahantapaisiin oppilaisiin kohdistettujen toimenpiteiden muotoutumiseen vaikuttaneista tekijöistä erityisesti Turun ja Tampereen kansakouluissa. Julkaisusarja A:120. Turun yliopiston Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopiston offsetpaino. Turku 1987.
- Knaapinen, M. A.: Kansansivistystyö Perniössä. Uuden Auran kirjapaino. Turku. 1922.

- Koskinen, Irina: Hyvästit kieliopille, Äidinkielen kielioppi suomenkielisessä oppikoulussa ja kansakoulussa 1843 koulujärjestyksestä peruskoulu-uudistukseen. Helsingin yliopiston opettajakoulutuslaitos. Yliopistopaino. Helsinki. 1988
- Kuikka, Martti T.: Religious instruction and education in Finnish teacher training from 1863 to 1895. Teoksessa *Itsenäinen Suomalainen koulu*. Suomen Kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja 1997. Koulu ja menneisyys XXXV, s. 183-195. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 1997.
- Laamanen, Hilikka: Kenen koulu, sen kansa. Lehdistökeskustelu kansakoulun muodosta ja sisällöstä kansakouluasetuksesta piirijakoasetukseen (1866–1898) (2.painos), Suomen kouluhistoriallinen seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 2000.
- Lappalainen, Antti: Suomen oppikirjat. Teoksessa *Kuvia suomalaisesta koulutuksesta. Koulu ja menneisyys XXX*. Suomen Kouluhistoriallisen seuran juhlakirja 1992, sivut 31-46. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Yliopistopaino. Helsinki 1992.
- Lounatvuori, Irma: Mallin mukaan maan tavalla. Mallipiirustukset ja sotilasvirkatalojen rakentaminen 1687–1810. Museoviraston rakennushistorian osasto. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1996.
- Luttinen, Rauno: Perniön kansakoululaitos 1872–1972. Perniön kunta. Salo 1972.
- Markkola, Pirjo: Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia Tutkimuksia 187. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala 1994.
- Markkola, Pirjo: Marginaali historian keskipisteessä. Teoksessa Peltola, Jarmo ja Markkola, Pirjo (toim.): *Kuokkavieraiden pidot. Historian marginaalista marginaalihistoriaan*, s. 7-24. Vastapaino Oy. Tammer-Paino Oy. Tampere 1996.
- Nieminen, Marjo & Vuorio-Lehti, Minna: Menneisyyden kasvatustodellisuuden lähestymistapoja ja tulkintamahdollisuuksia. Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna & Nieminen, Marjo (toim.): *Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin*, 11-36. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Pallosalama Oy. Turku 2003.
- Nieminen, Marjo: Köyhälistö ja koulutus 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna & Nieminen, Marjo (toim.): *Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin*, 109-128. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Pallosalama Oy. Turku 2003. (2003 a)
- Nieminen, Marjo: Köyhälistön koulutus 1880-1930-luvun Suomessa – oikeus vai velvollisuus? Teoksessa Rinne, Risto & Kivirauma, Joel (toim.): *Koulutuksellista alaluokkaa etsimässä. Matala koulutus yhteiskunnallisen aseman määrittäjänä Suomessa 1800- ja 1900-*

- luvulla, 79-152. Suomen Kasvatustieteellinen seura. Painosalama Oy. Turku 2003. (2003 b)
- Olkkonen, Tuomo: Modernisoituva suuriruhtinaskunta. Teoksessa Zetterberg, Seppo (toim.): Suomen historian pikkujättiläinen, 3. painos (1. painos 1987), s. 473-544. WSOY. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo 1989.
- Ollila, Anne: Mitä mikrohistoria on? Teoksessa Mäkinen, Katriina ja Rossi, Leena (toim.): Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaiseen mikrohistoriaan, 2. painos (1. painos 1995). Turku. 1996.
- Ollila, Anne: Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Tampere. 1998
- Ollila, Anne: Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vammalan Kirjapaino Oy. Helsinki 2000.
- Peltonen, Matti: Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Teoksessa Ginzburg, Carlo: Joh-
tolankoja, 7-36. Suom. Aulikki Vuola. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere. 1996.
- Peltonen, Matti: Mikrohistoriasta. Oy Yliopistokustannus. Tammer-Paino Oy. Tampere. 1999.
- Peltonen, Matti: Mikrohistorian lajit. Teoksessa Fingerroos, Outi, Haanpää Riina, Heimo, Anne ja Peltonen, Ulla-Maija (toim.) Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä, 145-171. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy. Helsinki 2006.
- Rantala, Jukka: Kansakouluntarkastaja kouluhallituksen ja opettajiston välissä. Tarkastaja Roineen syytöstopaus 1917-1921 opettajiston ja kouluhallituksen välisessä valtakamppailussa. Teoksessa Teoksessa Vuorio-Lehti, Minna & Nieminen, Marjo (toim.): Kasvatushistoria nyt. Makro- ja mikrotutkimuksesta marginaalisuuden, sukupuolen ja tilan analyysiin, 79-108. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Pallosalama Oy. Turku 2003.
- Rossi, Leena (toim.): Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedahlin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä. Tampere. 2003.
- Rossi, Leena & Suominen, Erja: Kartanon salista kyläläisten aarteeksi. Teijon kirkon vuosisataiset vaiheet. Teoksessa Rossi, Leena (toim.) 2003: Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä, s. 113-178. Tampere. 2003.
- Salmi, Hannu: Vuosisadan lapset. 1800-luvun kulttuurihistoria. Turun yliopisto. Turku. 2002.
- Siivonen, Kristiina: Kirjakkalan ja Teijon väestö 1900-luvun kynnyksellä. Teoksessa Rossi, Leena (toim.) 2003: Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä, s. 39-64. Tampere. 2003.
- Smeds, Kerstin: Helsingfors-Paris. Finland på världsutställningarna 1851–1900. Svenska litteratursällskapet i Finland. Finska Historiska Samfundet. Vammalan kirjapaino. Vammala. 1996.

- Soikkanen, Hannu: Varkauden historia. Varkaus 1962.
- Syväoja, Hannu: Isänmaallisuuskasvatus Suomen kansakoulussa. Teoksessa Koululaitos itsenäisen Suomen rakentajana. Koulu ja menneisyys XLV. Suomen Kouluhistoriallisen seuran juhlakirja 2007, sivut 117-145. Suomen Kouluhistoriallinen Seura. Kirjapaino Multiprint Oy. 2007.
- Toivanen, Niina: Pedagogiosta peruskouluksi. Kolme vuosisataa koulunkäyntiä Teijolla. Teoksessa Rossi, Leena (toim.) 2003: Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Teijon vanhoissa ruukkikylissä, s. 65-112. Tampere. 2003.
- Tuomaala, Saara: Kinoksia ja kivikkokankaita. Koulutie suomalaisen modernisaation kokemuksena ja metaforana. Teoksessa Helsti, Hilikka, Stark, Laura ja Tuomaala, Saara: Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860-1960, s. 241-276. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1101. Tammer-Paino Oy. Tampere 2006.
- Ylikangas, Heikki: Käännekohtat Suomen historiassa. Pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla. Viides painos. (1. Painos 1986.) Werner Söderström Osakeyhtiö. Juva 1998.